TOPLUM

HAFTALIK SİYASİ HABER VE YORUM DERGİSİ

SAYI: 20, 18 AĞUSTOS 1972 250 KURUŞ

OKUYUN, OKUYUN!

Sayın Nadir Nadi'nin Toplum'daki yazısı da bu iki kelimelik başlığı taşıyordu. Sayın İnönü, Bursa Lisesinde gençlere, alışılmış, klasik nasihatlarde bulunmamış, «okuyun, okuyun» demekle yetinmişti. Yetkililerimiz de bu iki kelimelik —öz itibariyle binlerce kelimeyi kapsayan— nasihatın gereğine katılmışlardır sanırız. İyi, güzel; ancak, —Sayın Nadir Nadi'nin dediği gibi— «ne okuyalım», bugünün genci olarak? Birşey var bilinen, görülen; kitabı sevmenin, sevdiği kitabı okumanın suç sayılması...

Tüm gazetelerin, «nabza göre şerbet» sloganının takipçisi olarak, aynı klasik haberlerden, duruşmalardan başka birşeye yer vermedikleri bir gerçek. Aldığı kitabı doğrudürüst okumadan çoğu kez yırtmak ya da yakmak zorunda olan, yararlı eser okuyabilmek için riski göze almayı gerekli görmek kaygusu içinde olan bugünün genci ne okusun? Kitapçı vitrinlerini Seksek, Fotoroman vs. gibi, sanat, fikir yönünden okuyucuya hiçbir şey vermeyen boş, ve bu dönemde günlerini yaşayan birçok yobaz, tutuculuktan öte gerici, tutarsız, fikirsiz yayınlar dolduruyor. Kendini günün durmaksızın değişen, gelişen koşullarına uydurmak, aydın olmak çabası içinde bulunan bu kuşağın genci ne okusun, bu aydınlık amacına nasıl ulaşsın?

Yazarı istediğini yazamayan, okuyucusu istediğini okuyamayan bir ortamda UNESCO'nun kitap yılından da söz ediliyor. Oysa bizim nemize gerek kitap ve kitap yılı? Kitapsız kitap yılı edebiyatı yapmanın kendimizi aldatmaktan öteye gitmiyeceğini —batılı ulusları üstümüze güldürtmemek için— kabullenmemiz gerekiyor.

Sayın N. Nadi «Ulusal Kurtuluş Savaşını başaran kuşağın okul sıralarında N. Kemal'i gizli okumak zorunda bırakılan kuşak olduğunu unutmayalım» diyor.

Bundan sonra da gerektiğinde Ulusal Savaş verecek olan kuşağın, aydınlık dolu yararlı eserleri zaman zaman gizli okumak zorunluluğunu duyan bugünkü genç kuşak olacağını da hatırda tutalım. Fikrin tarihî gelişimi her devirde ve her ülkede bunu kanıtlamıştır.

Ahmet Abakay — Sivas

Toplum'umuza,

Gerçek Atatürkçüler böylesine bir dergiye çoktandır muhtaçtı... Sizi kutlarım.

Toplum'un sürekli okurlarındanım. Toplum çıktıktan sonra, günlük gazeteleri çok az izlemeğe başladım.

27.7.1972 günü elime, ayni tarihi taşıyan ve kimlere hizmet ettiği herkesçe bilinen bir gazete geçti. Sayfalarını karıştırırken iki başlık ilgimi çekti: «Ecevit'i Tanıyın», «Sahi Çattık mı?» Okudum. Birisi Ecevit'i halka, gerçekle ilgisi olmayan bir dille tanıtıyor; diğeri ise, Ecevit'i savunan gençleri «zübbe» olarak nitelendiriyordu.

Bunları yazanlara ve onlar gibi olan kişilere cevap vermeği gereksiz sayıyorum.

Yalnız onlara şunu hatırlatmak isterim: Ecevit'i durmadan yermek kendilerine fayda getirmeyecektir. Çünkü Ecevit, nasıl bir yol izlediğini gerek kitaplarıyla, gerekse sözleriyle halka açık açık anlatmıştır. Halk da O'nu tanımış ve tanıyacaktır.

Bu yüzden, Onu, istedikleri kadar yersinler; CHP'den ayrılanlar, istedikleri kadar Ecevit'i Atatürkçülükten sapmakla suçlasınlar; O'nu Fidel Kastro'ya benzetenler de, istedikleri kadar mantıksızca düşünmeye devam etsinler, halkı aldatamazlar artık.

Mustafa Dikçe — Antakya

Sayın Toplum Dergisine,

Her hafta severek okuduğumuz dergimiz için sizlerden iki isteğim olacak. Bu isteklerimin tüm devrimci kardeşlerim tarafından da olumlu karşılanacağına inanıyorum.

1) Devrimci ozanlarımıza ait bir sayfa.

2) İşçi-Köylü kardeşlerimizin sorunlarını aksettiren bir sayfa.

Bunlar için de arkadaki sayfalar kaldırılabilir.

Tuğrul Oğuz — İstanbul

Toplum'a,

Sosyal demokrasinin savunucusu olan Toplum'u ben de okuyorum. Ancak, Toplum, çıkışından itibaren, sütunlarında işçi sorunlarına çok az yer vermiş, bunları âdeta görmeden geçmiştir. Fakat bu ortamda böyle bir dergi daha iyi de çıkabilir. Şöyle: Toplum'da bir tartışma sütunu açılmalı ve sütunlarında işçi sorunlarına yer vermek suretiyle, yani kısmen de olsa, sömürülen emekçilerin dertlerini kamuoyuna duyurarak gerçekten sosyal demokrasinin savunucusu olabilirsiniz.

Yayınınızı ancak küçük burjuva kökenli aydın gurubu okuyor. Ben, şehrimizde yaptığım araştırmada, kırkbin işçisi olan bir şehirde, yok denecek kadar bir azınlık hariç, hiçbir işçi Toplum'un adını dahi bilmiyor. Çünkü işçi dertlerini yazmayan ,onun sorunlarıyla ilgilenmeyen bir dergiyi elbette ki okumaz. Toplum ancak bunlarla da ilgilenirse, bunlara da yer verirse gerçekten devrimci bir dergi olacaktır. Yoksa Toplum, bir hiç olarak kalacaktır. Yer verip ilgilenileceğini iyimserlikle kabul edip beklemekten başka çıkar yol da yoktur. Bunlarla ilgilenecek olan Toplum'un kafa emekçilerine şimdiden başarılar dilerim.

A. K. — Zonguldak

Atatürk'çü Toplum'a,

Nihayet sandıktaki çürük elmalar temizlendi... Eğer bu elmalar sandıkta biraz daha kalsaydı, şüphesiz diğer elmaları da bozacaktı. Bu çürük elmalarla birlikte sağlam elmalar halka teşhir edilemezdi. Fakat şimdi ayıklandı. Ve halkın tercihine sunuldu.

Dıştan CHP'li olarak bilinen Atatürkçü (!) parlamenterler, gerçek yüzleriyle ortaya çıktılar. Bütün bu parlamenterlerin ağızlarındaki tek sakız, CHP'nin Atatürk ilkelerinden sapması ve gitgide aşırı sol bir parti olması. Fakat bütün bu suçlamalar ağızda kalmaktan öteye gidememiştir. Ecevit'in Genel Başkan olmasından bu yana CHP bu tür suçlamalara hedef olmuştur.

Hey gidi günler hey...

Bir zamanlar propaganda meydanlarında Ecevit'i öve öve bitiremeyenler, şimdi ona düşman kesildiler. Atatürk'ün gittiği yolun binlerce mil sağında gidenler şimdi Atatürkçü kesildiler. Dıştan Atatürkçü, içtense... İstifa edenlerin en hafifi, Damat Rüstem Paşa zenginliğinde.

Ecevit, Atatürk'ün sürekli devrimciliğinin savunucusudur. Atatürk'ün hazırdaki devrimlerini baltalavanlar Atatürkçü oluyor! Daha sağken Atatürk'e cephe alan, devrimlerini dıştan kabullenip içten ona kin duyanlar, nasıl Atatürkçü oluyorlar?

Gaffar Çakır — Adana

TOPLUM'DA BU HAFTA

Suçlu bir Anayasa

Yazan:

Ord. Prof. Dr. Hıfzı Veldet Velidedeoğlu

16 ve 17'nci sayfalarda

- 6'ncı sayfada A. Halûk Ülman'ın «Toplum'a göre»
- 8'inci sayfada Ahmet N. Yücekök'ün
- 11'inci sayfada Mehmed Kemal'in «Politika ve Ötesi»
- 27'nci sayfada Nimet Arzık'ın «Türkiye Notları» yazıları var.
- Turhan Selçuk'un karikatürü 9'uncu sayfada.
- Mahmut T. Ongören'in televizyon yazısı 28'inci
- R. Çetin Araç'ın sinema yazısı 30'uncu
- Attila İlhan'ın defteri 31'inci sayfalarda.

■ Yurdumuzda herkesin kafasını kurcalayan, ama bir türlü de çözümlenemeyen sorun, üreticinin çok ucuza sattığını, tüketicinin nasıl olup da çok pahalı aldığı? Üreticiden çıkan mal, tüketiciye ulaşıncaya kadar ne olmaktadır ki, dört-beş misline yükselmektedir? TOPLUM, bu soruların cevabını bulabilmek için yaptığı «Aracılık, tefecilik» konulu incelemenin ikinci ve son bölümünü bu sayıda sunuyor (19, 20 ve 21'inci sayfalarda).

■ 27 Mayıs 1960'tan 12 Mart 1971'e kadar geçen süre içinde, Türkiye'de çok şeyle birlikte, Basınımızda kamu yönetimi imajı da değişikliğe uğradı. Bu değişiklik nasıl oldu, ne yönde ve hangi ölçüde gelişti? Bugüne kadar ele alınmamış olan bu konuyu, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Âmme İdaresi Bölümü öğretim üyesi Türker Alkan inceledi. Bu ilginç incelemenin ilk yazısı, 23 ve 24'üncü sayfalarımızda.

TOPLUM'dan

Sevgili TOPLUM okuru,

Geçen ayın 19'unda bir gazetede "Bir odacı aranmaktadır" başlıklı bir ilân yayınlandı. İlânda, aranan odacının ilkokul mezunu olması gerektiği belirtiliyor, ödenecek aylık ücretin 1310 lira olduğu, ayrıca senede üç maaş ikramiye, iki kat elbise ve ayakkabı verileceği açıklanıyordu.

Bu ilâna kaç kişinin cevap verdiğini bilmiyoruz. Ama bildiğimiz kadarıyla en az üç mühendis ile dört mimar bu işe adaylıklarını koydular. Bunlardan biri yaptığı müracaatta, "ilânda belirtilen şartlar ve ödenecek ücret hâlen almakta olduğum ücret ve haiz olduğum şartlardan daha iyi olduğundan sözü geçen işe talibim" diyor, Bayındırlık Bakanlığında proje mimarı olarak çalışmakta bulunduğunu, çok iyi İngilizce ve orta derecede Almanca bildiğini kaydediyordu.

Öbür Mühendis ve mimarların müracaatları da aşağı yukarı aynı nitelikteydi.

Mühendis ve mimarlık toplumumuzda rağbet gören meslekler arasındadır. Birçok aile, çocuklarına daha küçük yaştan itibaren bu meslekleri seçmeleri için telkinde bulunmaya başlar. Analar - babalar, bu mesleklerin öğrenimini yapmakta olan çocuklarıyla övünürler, onları büyük kazançların, rahat bir hayatın beklediğini düşünürler.

Ama, sonuç ortada. Orta Doğu Teknik Üniversitesi mezunu, çok iyi İngilizce ve orta derecede Almanca bilen bir mimar, 1310 liralık bir odacı kadrosunun kendi durumundan daha iyi olduğunu öne sürüyor ve yıllar süren o güç öğrenimin sonucunu bir kenara itip, odacı olmak istiyor!

Bu, teknik elemanların dramıdır.

TOPLUM, bu sayısında, bu dramın birkaç sahnesini sunuyor.

Saygılarımızla
TOPLUM

TOPLUM

CUMA GÜNLERİ YAYINLANIR, HAFTALIK SİYASİ HABER VE YORUM DERGİSİ

Kurucusu: **Turhan Erker**

Sahibi: **Coşkun Fermen**

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü: **Abdullah Emre Şeri**

TEL: 18 07 59

YÖNETİM YERİ: Meşrutiyet Caddesi Hatay Sokak 10/15 Bakanlıklar — Ankara

HABERLEŞME ADRESİ: Posta Kutusu 150 Ulus — Ankara

TOPLUM Dergisinin bu sayısı, Vatan Matbaacılık A.Ş. tesislerinde dizilmiş, tertiplenmiş ve basılmıştır. Klişeler: Torunoğlu Klişecilik

Abone: 6 Aylık (26 sayı) 65 TL. Yıllık (52 sayı) 125 TL. Dağıtım: Hür Dağıtım

İlân Tarifesi: Arka kapak (siyah - beyaz) 4.000 TL. İç sayfalar 3.000 TL. Arka kapak (renkli) 5.000 TL. Sütun Cm 50 TL.

Danıştay

Eskiye dönüş için...

11 eylül günü yazlıktan dönüp Meclis çatısı altında bir araya gelecek olan parlamenterlerin **«zinde bir güç»**le ele alacakları başlıca konulardan biri de, yeniden **Anayasa** değişikliğidir. Son zamanlarda ikinci kez **«operasyon»**a uğrayacak olan Anayasada iki önemli madde, ağırlık noktasını teşkil etmektedir: **«Danıştay'ın görevlerinin kısıtlanması ve Güvenlik Mahkemelerinin kurulması.**

Anayasada yapılacak değişiklikleri saptamakla görevli, 12 kişilik **«partilerarası»** özel Komisyon, **«sıcaklar yüzünden»** İstanbul'u **«müzakere yeri»** olarak seçeliberi, Basın, Anayasa değişikliği konusu üzerinde gerektiğince duramaz olmuştu. Ancak, geçtiğimiz hafta, Barolar Birliği'nin Ankara'da düzenlediği toplantıda **Danıştay Başkanı İsmail Hakkı Ülgen**'in yaptığı konuşmayla konu, Basın için tekrar aktüel duruma geldi.

Danıştay Başkanı ne diyor?

Danıştay Başkanı İsmail Hakkı Ülgen, Yürütme Organı tasarruflarının, yargı denetiminin dışında kalmaması gerektiğini savunuyordu. Ülgen'e göre, bu konudaki Anayasa Başkanına göre, «yargı yetkisinin yetkisinin kaldırılmasına ya da kısıtlanmasına yol açacak bir değişiklik, ilerde keyfî idare sistemine imkân sağlamış olur»du.

Ülgen, bu konudaki görüşlerini şu sözlerle açıkladı:

«Bu teklifin memurlarla ilgili kısmı yönünden Anayasanın 114'üncü maddesinin yeniden tâdiline asla ihtiyaç yoktur. Bu, memur rejimiyle ilgili bir meseledir. Arzulanan maksat ne ise, o husus kanunla düzenlenebilir. Sırf bu nedenle, 114'üncü maddeye yargı yetkisini kısıtlayıcı veya bu yönden kaldırıcı nitelikte bir hüküm getirilmesi, Demokratik Hukuk devleti ilkesiyle ve Anayasamızın başlangıç kısmı ve 2'nci maddesiyle asla bağdaşmaz. Böyle bir değişiklik, Devletin üçüncü kuvveti yol açar. Üç kuvvet dengesi bozulur. İlerde keyfî idare sistemine imkân verilmiş olur.»

Danıştay Başkanı, konuşmasında, «İdarî Yargı» ile ilgili Anayasa maddesinde yapılacak değişikliğin, **«Türkiye Cumhuriyetinin bir hukuk devleti olduğu»** yolundaki ilkeyi zedeleyeceğini, dolayısiyle bunun büyük sakıncalarının bulunduğunu uzun uzun anlattı.

AP'nin derdi ne?

İdarenin yargı denetimine tâbi olmaması, AP'nin ötedenberi savunduğu ve sıkıca sarıldığı sloganlardan biridir. Çünkü, Danıştay'ın **«yürütmeyi durdurma»** kararları, AP iktidarını başındanberi huzursuz etmiş, iktidarın başının uykularını kaçırmıştır.

Danıştay'ın durdurttuğu tasarruflar, işsizlik, pahalılık, yoksulluk, gelir dağılımı adaletsizliğini ortadan kaldıracak işlem ve uygulamalar değildi. AP iktidarı, hoşlanmadığı ve **«bizden değil»** damgasını bastığı memurları, öğretmenleri, yasalara aykırı işlemlerle ve tamamen keyfî olarak cezalandırıyordu. Danıştay ise, iktidarın **«sürgün yoluyla cezalandırma»** işlemlerini durduruyordu. Bütün sorun buydu.

Bu nedenle AP'nin başı ve öteki yöneticileri, istedikleri gibi at oynatmak amacıyla seçim kampanyalarında **«Danıştayı ıslah edeceğiz»** diye avaz avaz bağırıyorlardı.

Aslında, memurların geleceklerinin teminat altına alınması konusu, uzun bir mücadelenin sonucudur. CHP, DP iktidarına karşı bu mücadeleyi sürdürüp durmuştur. 1961 Anayasasında, **«yargı yoluyla idarî denetim»** ilkesi yer alınca, CHP'nin en büyük rüyalarından biri gerçekleşmiştir.

Ancak, bazı kişilerin de uykuları kaçmıştır. Şimdi yapılmak istenilen değişiklikle tekrar eskiye dönülüyor ve Demirel'in en büyük arzusu, kendisinin iktidarda bulunmadığı bir sırada gerçekleştirilmeğe çalışılıyordu. Demirel için ne büyük nimetti!

Fantom'lar

Bakanın tepkisi

CHP Genel Başkanı Bülent Ecevit'in, ABD ile yapılan Fantom uçaklarıyla ilgili anlaşmayı belli ölçülerde eleştirmesi, geçtiğimiz hafta birçok tepkiye yol açtı. Ecevit, demecinde, Türkiye ile Yunanistan arasındaki silahlanma yarışının yersizliğine değinmiş ve bu yolda harcanacak fonların, iki ülkenin sanayileşmesi için kullanılmasının yerinde olacağını belirtmişti. Bunun yolu da, iki komşu ülkenin, aralarındaki anlaşmazlık-[illegible] geçiyordu.

Milli Savunma Bakanı Mehmet İzmen'in, Ecevit'in demecine tepkisi hayli sert oldu. **«Yunanistan ile silah yarışında değiliz»** diyen İzmen, Fantom'ların satın alınmasını başka nedenlere bağlıyor ve **«Türkiye'nin hangi tehdit altında bulunduğu ve kime karşı silahlanması gerektiği herkes tarafından açıkça bilinmektedir. Bunun komşumuzla silahlanma yarışı şeklinde gösterilmesi memleket yararına değildir»** diyordu.

Savunma Bakanına göre, Türk Silahlı Kuvvetlerinin yeniden teşkilâtlanması, silah araç ve gereçlerinin modern teknik gelişmelere uygun şekilde yenileştirilmesi, Türkiye Cumhuriyetinin ulusal savunma politikasının doğal bir sonucuydu. İzmen, **«Memleketin savunması, kalkınması kadar önemlidir»** demekteydi.

Ecevit'in İzmen'e cevabı

Fantom'larla ilgili anlaşmanın imzalandığı gün, basında, CHP Genel Başkanı Ecevit'in, Savunma Bakanı İzmen'e cevabı yer aldı. Ecevit, Fantom'ların alınmasının, **«Türkiye ile Yunanistan arasında silahlanma yarışı anlamı taşıdığı»** görüşünü tekrarladı. Ecevit'e göre, sorun, Fantom uçakları değildi. Sorun, Türkiye'nin, güvenlik ihtiyacıyla ekonomik gelişme ihtiyacını en sağlıklı bir biçimde bağdaştırması ve müttefikleriyle ilişkilerini buna göre düzenlemesiydi. Savunma Bakanının gösterdiği tepki, çoktan terkedilmiş olması gereken bir alışkanlığın sonucuydu. Bu alışkanlık şu idi: Ulusal savunma ve bir ölçüde de dış politika sorunları yurdumuzda dokunulmaz, tartışılmaz konular olarak tutulmak istenirdi. Oysa, devlet görgüsü çok eskilere giden, çeyrek yüzyılı aşkın süredir de demokrasiyi kökleştirmeğe çalışan Türk ulusu, bu sorunları serbestçe tartışacak yetenekte ve erginlikteydi. Bu konulara değinilir değinilmez, hemen, **«memleket hayrına değil»** gibi, **«memleket menfaatlerine aykırı»** gibi sloganlarla karşı çıkılması doğru değildi.

CHP Genel Başkanının kaygısı şuydu: Aralarında anlaşmazlık ve karşılıklı güvensizlik devam ettikçe, her iki komşu ülke, gelişme olanaklarından kısarak, aralarındaki silâhlanma yarışını sürdürmek zorunda kalacaklardı. Eğer Savunma Bakanının iddiası doğru ise, Türkiye ile Yunanistan kadar, NATO'yu ve özellikle Birleşik Amerika'yı da ilgilendiren bir güvenlik ihtiyacıyla karşı karşıya bulunuyoruz demekti. O takdirde, bu güvenlik ihtiyacının karşılanmasında bütün yük, Türkiye ile Yunanistan'ın üstüne yüklen-

memeli, NATO tarafından, ortaklaşa karşılanmalıydı.

Çeşitli sesler

Satır'cılarla birlikte CHP'den istifa eden ve halen yeni bir partinin kuruluş çalışmalarıyla haşır neşir bulunan İstanbul milletvekili Sezai Orkunt ise, Ecevit'in, **«son derece büyük bir hata»** işlediğini beyan eyledi. Orkunt'a göre, Fantom uçakları, Yunanistan ile Türkiye arasındaki bir silahlanma yarışı sonucunda satın alınmıyorlardı. Böyle bir beyan, Yunanlılarda yersiz bir kuşku ve tepki meydana getirebilirdi.

Cumhuriyet Gazetesinin dış politika yazarı Barlas'a göre ise, artık, Fantom'ların alınmasına karar verilmişti; bu yüzden, bu teknik konu, her türlü tartışmanın dışındaydı. CHP Genel Başkanı, kaygısını kamuoyuna duyurmakta biraz geç kalmıştı. Son aşamaya gelmiş bir konuyu tartışmak yanlış olurdu.

Milliyet Gazetesi başyazarı İpekçi ise, **«meseleyi yalnızca Phantom uçaklarının satın alınmasıyla sınırlamak yanlıştır»** diyordu. Türkiye, Fantom'lara verdiği parayı ekonomik gelişmesine ayırabilse, hiç şüphesiz, yararlı sonuçlar alabilirdi. Bu olanaktan silahlanma uğruna yoksun kalmak üzücüydü ama, ulusal güvenlik için elzem olduğuna göre, buna seve seve katlanmak gerekirdi. İpekçi de böyle yazıyordu.

Cumhuriyet başyazarı Nadir Nadi ise, Yunanistan'ın politik tutumunu eleştiriyor, CHP Genel Başkanının uyarısını «yerinde» buluyor, **«üzülerek söyliyelim, bu uyarının —yâni Ecevit'in uyarısının— komşu ülkede olumlu yankılar uyandırabileceğine ihtimal vermiyoruz»** diyordu.

Nadir Nadi'ye göre, CHP Genel Başkanının belirttiği gibi, Amerika ile Sovyet Rusya, silahlanma konusunda beraberce bir anlaşma tabanı ararlarken, ikisi de NATO üyesi olan Türkiye ile Yunanistan, ulusal kalkınma çabalarından büyük fedakârlıklar pahasına, milyarlar harcayarak, bir yarışa girişirlerse, bundan her iki yana da yarar değil, ancak zarar gelebilirdi.

Dikkati çeken husus, Ecevit'in sözlerinin AP'de değil de, MGP de ve bir de CHP'den ayrılanlar çevresinde gürültü koparmasıdır. TOPLUM'un baskıya hazırlandığı sıralarda, MGP Genel Başkanı Turhan Feyzioğlu, Ecevit'in sözlerini fırsat sayarak, CHP'ye ateş püskürüyordu. Politik ortamı iyi bilenler, «Feyzioğlu, havanda su dövüyor» demekten kendilerini alamadılar.

haşhaş

Amerika'nın baskısı

Birinci Erim Hükümeti tarafından -âni bir kararla- ekimi yasaklanan haşhaş, şu son günlerde yeniden günün konusu haline geldi. Haşhaş ekiminin yasaklanması için Amerikan hükümetinin, Demirel iktidarı üzerinde yaptığı baskıların somut belgeleri basında yayınlanmakta, gizli raporlar kamuoyuna açıklanmakta, AP milletvekilleri harıl harıl, haşhaş ekiminin yeniden serbest bırakılmasını sağlayacak bir kanun teklifi hazırlamaktadırlar. Böylece yüzbinlerce çiftçi ailesi bakımından hayatî önem taşıyan bir konu, AP eliyle, hayli ustalıklı bir biçimde, kamuoyuna maledilmek istenmektedir. Böyle bir tutum, önümüzdeki genel seçimler gözönünde tutulduğunda, AP açısından gayet yerindedir. Zira AP, daha şimdiden, haşhaş ekiminin yapıldığı bölgelerdeki yüzbinlerce oy ile flört etmektedir. Öte yandan, böylesine önemli bir konuda CHP'de hiçbir hareket görülmemesi, düşündürücüdür.

Ürgüplü ne diyor?

Türkiye'de haşhaş ekiminin yasaklanması yolundaki Amerikan isteklerinin hayli eskiye uzanan bir geçmişi vardır. Senatör Suat Hayri Ürgüplü, bunu şöyle anlatmaktadır:

"1958 yılının sonlarıydı. **Başbakan Adnan Menderes, Dışişleri Bakanı Zorlu, Maliye Bakanı Polatkan, Amerika'ya geldiler. Ben Amerika'da idim. İkili Anlaşmalar konusu görüşülüyordu. Menderes görüşmelerde, Türkiye'de ortak bir afyon sanayii kurulmasını teklif etti ve ilâç sanayiinde kullanılan uyuşturucu maddeyi imal edip Avrupa'ya ihraç edelim, dedi. Amerikalılar derhal karşı çıktılar ve yanaşmadılar bu teklife. Zorlu ile, Amerikalıların o zamanlar meşhur olan Hariciye Vekili Dulles arasında yapılan görüşmeler de bir sonuç vermedi.**

Yıl 1965. **Dördüncü Koalisyon Hükümetinin Başbakanıyım. Dışişleri Bakanı Hasan Işık Bey, Amerikan Sefirinin, Türkiye'deki afyon ekim alanlarının sınırlandırılmasını istediğini bildirdi. Heyet-i Vekilede konuştuk teklifi. Türk üreticisinin mahsulünün başka ülkelerdeki sosyal zararlardan sorumlu tutulamıyacağı kararına varmak suretiyle reddettik."**

NATO yoluyla baskı

Menderes iktidarı ve **Dördüncü Koalisyon Hükümeti, Amerika'dan ge-**

Toz dumandan görünmeyenler

CHP Genel Başkanı Bülent Ecevit'in, Birleşik Amerika'dan satın alınacak Fantom uçaklarıyla ilgili olarak verdiği demecin üzerinden uzun bir süre geçti. Ancak, bu demecin yarattığı yankılar, daha doğrusu fırtına hâlâ devam ediyor. Bu arada, konuya değinenlerin büyük çoğunluğu da, CHP'nin yeni liderlerini bir kez daha çamura bulaştırmak için yeni bir fırsat yakaladıklarını sanarak, onu, Türkiye'yi savunmasız bırakıp Moskof'a yem yapmak istemekten, düşünmeden, öğrenmeden söz söylemeye kadar, neler nelerle suçlayıp duruyorlar.

Bu uçaklar satın alınmalı mı, alınmamalı mı? Bu konuda gerekli veriler elimizde olmadığı için biz şimdilik bunun üzerinde duracak değiliz. Burada, daha çok, Ecevit'in sözleri üzerine kopan fırtına sırasında, toz dan dumandan kamuoyunun gözünden kaçmış olabilecek birkaç noktaya değinmek istiyoruz.

Birincisi, Millî Savunma Bakanı Mehmet İzmen'in Ecevit'e verdiği karşılık. Sayın Bakan, bu karşılıkta, ulusal savunma konularının tartışılmasını sakıncalı, hattâ ulusal çıkarlara aykırı bulduğunu söylüyor. Üzülerek bu görüşe katılmadığımızı, bunda 27 Mayıs öncesinin tahammülsüzlüğünü görür gibi olduğumuzu belirtelim. Sayın Bakanı bu davranışa iten de, 12 Mart öncesindeki bazı aşırılıklar olmalıdır. Ancak, bunlara bakıp da şimdi bir başka aşırılığa düşmeğe hiç gerek yoktur. Unutulmamalıdır ki, örnek almağa çalıştığımız Batılı demokrasilerde tartışma, yani kamuoyunun açık denetimi dışında bırakılmış hiçbir konu yoktur. Bu tartışmalar ise çeşitli düzeylerde yapılır: Parlâmentoda yapılır; basın ve yayın organlarında yapılır; düzenlenen toplantı ve oturumlarda yapılır; ama, mutlaka yapılır. Tersi somut delillerle tanıtlanmadıkça tartışmacıları iyi niyetten yoksun, art niyetli kişiler saymak da, gene Batılı demokrasilerde, olağan değildir.

Tartışmadan amaç, bir konuda en doğru, en sağlıklı yolu bulmak, en iyi politikayı saptamaktır. En geniş biçimde tartışılan bir konu bütünüyle aydınlanmış; en doğru, en sağlıklı yolu, en iyi politikayı bulmak olanağına kavuşmuş konu demektir. Tabu konular yaratmak, **«bunlara dokunamazsınız»** demek, bunlarla ilgilenmek görevini sınırlı bir azınlığa indirgemek demektir ki, bu, «halkın, halk için, halk tarafından yönetilmesi» demek olan demokrasinin doğasına ve içeriğine aykırı bir tutumdur. Tabu konular ve bunlar üzerinde söz sahibi sınırlı azınlıklar, ancak totaliter yönetimlerde görülür.

İyi ama, demokrasilerde **«devlet sırrı»** yok mudur? Elbette vardır. Ama bu, bir kamu görevi alanının bütününü kapsamaz. Bütün bir kamu görevi alanı, **«devlet sırrı»** diye, tartışma dışında bırakılamaz. Örneğin dış politikanın, savunmanın bütünü... Demokrasilerde; **«devlet sırrı»** ancak açıklanmasında çok hayatî sakıncalar bulunan, sınırlı ayrıntılar üzerinde sözkonusu olur. O da, herhalde, ana muhalefet partisinin liderine karşı ileri sürülemez. Bir konuda **«devlet sırrı»**dır diye tartışmasız, kapalı bir karar almak gerekiyorsa, bütün siyasal partilerin liderlerinden vazgeçtik, en azından ana muhalefet partisinin liderine kısaca da olsa bilgi verilir. Batılı ülkelerde görülen uygulama böyledir.

İşte değinmek istediğimiz ikinci nokta da bu. Gerçi şimdi eline kalemi alan herkes, bu arada devlet işlerini herkesten daha iyi bilmek çakası içinde olan bazı yazarlar, Fantom'ların Ecevit'in sandığı gibi Yunanistan'a karşı değil, Türkiye'nin genel savunmasının bir gereği olarak satın alındığını bildiriyorlar. Oysa bu, şimdi ilk kez, Ecevit demecini verdikten sonra söylenmektedir.

Gerçekten, basını en uzaktan ,en üstünkörü bir biçimde izleyenler bile, Yunanistan'ın satın aldığı uçakların son günlerde nasıl uzun uzun tefrika edildiğini; en yetkili ağızların, Türkiye'nin, Yunanistan karşısında güçsüz duruma düşmek istemiyorsa aynı uçaklardan satın almak zorunda bulunduğunu nasıl açık açık söylediklerini hatırlayacaklardır. Başka bir deyişle, Fantom uçaklarının satın alınması, şimdiye kadar, hep Yunanistan karşısında güçsüz duruma düşmemek sorunu biçiminde ortaya konulmuştur. Oysa şimdi işler değişmiş olmalı ki, Fantom'lar, Türkiye'nin genel savunmasına bağlanmaktadır. İyi ama, eğer her çevreye rahatça girip çıkıp kalem oynatanlar, ya da gürültülü basın toplantılarıyla bilgiçlik taslayanlar gibi özel haber almak olanağına sahip değilse ,Ecevit, ortadaki verilere dayanarak konuşmayıp da ne yapacaktır?

Fantom konusundaki tartışma da açıkça gösteriyor ki, Batıda uygulanan **siyasal parti liderlerine zaman zaman bilgi vermek** yolunun bizde de uygulanmasının kesin gereği vardır. Hem onlardan olup bitenleri gizleyeceksiniz; hem de, ondan sonra, **«gerçekleri bilmeden, öğrenmeden konuşuyorlar»** diye üzerlerine çullanacaksınız. Bunun insafla bağdaşır yanı var mıdır?

Hiç bir işe yaramamışsa bile, Ecevit'in son demeci bu iki uygar ve demokratik gereği, yani demokrasilerde her konunun tartışılabileceğini ve parti liderlerine önemli konularda bilgi verilmesi lüzumunu bize öğretmişse, o da bir kazançtır.

A. HALÛK ÜLMAN

len baskılara direnebildiği halde, AP iktidarı bu baskılara kısmen de olsa boyun eğdi. Demirel'in deyişiyle, "insanlık borcu olarak" yurdumuzdaki haşhaş ekimi 29 ilden 4 ile indirildi.

Ne var ki, Amerika, bu kadarla da yetinmedi. **"Amerikan gençliğini zehirleyen eroinin yüzde 80'inin kaynağı Türkiye'deki haşhaş tarlalarıdır"** yaklaşımını çıkararak, Demirel Hükümeti üzerinde baskı üstüne baskı tazelemeye başladı. Amerikan Adalet Bakanı John Mitchell, Türkiye'nin "ekonomik" yönden cezalandırılmasını talep etti. Ayrıca, Birleşmiş Milletler çerçevesindeki baskılar ile, doğrudan doğruya baskıların yeterli olmadığını, konunun bir defa da NATO'ya götürüleceğini açıkladı. NATO, Türkiye'yi haşhaş ekiminden vazgeçirmek için bir baskı aracı olarak kullanılacaktı. Hayli fütursuz olduğu görülen Amerikan Adalet Bakanı, 1970 yaz aylarında şöyle konuşmaktaydı: **"NATO nezdinde yeni bir teşebbüse geçtik. Burada daha süratli bir sonuç alacağımızı umuyoruz."**

NATO'dan ayrı olarak Amerika, daha başka baskı tedbirlerine de başvurmakta gecikmedi. Bunlar arasında, Türkiye'ye ticarî ambargo uygulanması, dış yardımın ve hattâ askerî yardımın kesilmesi tehditleri bulunmaktaydı. Ne var ki, bütün bunlara karşılık zamanın Başbakanı Demirel, **"Amerika'nın baskısı sözkonusu de-**

ğil" diyebilmekteydi. Oysa, şu son günlerde Hürriyet Gazetesinde yayınlanan belgelere şöyle bir göz atıldığında, Başkan Nixon yönetiminin o zamanlar Demirel iktidarı üzerinde baskının dikâlâsını yaptığı açıkça ortaya çıkmaktadır.

Başkan Nixon, Süleyman Demirel'e yolladığı bir mektupla, **"Amerikan gençliğini Türkiye'den gelen uyuşturucu maddeler zehirliyor. Ekimi hemen önlemek için çare bulunuz"** direktifini vermekteydi. Amerikan Büyükelçisi Handley, Demirel'e, **"1969 haşhaş ekimi, buldozerlerle sürülüp imha edilsin!"** diyebilmekteydi. Demirel ise kendini şöyle savunuyordu: **"Amerika elbette ki dostumuzdur. Bu, ayrıca, insanî bir konudur, ama Türkiye'den giden afyonla gençliğinizin zehirlendiği ithamı doğru değildir. Türk köylüsü, ağacına, tarlasına, ekinine, çocuğuna olduğu gibi aşkla bağlıdır... O bahsettiğiniz buldozerlerin üstüne çıkacak adam bulamazsınız.. Ortalık kana boyanır!."**

Demirel, bunları söylemekteydi ama, arkasından da Amerikan Büyükelçisi Handley'e, **"Eğer Türkiye'nin haşhaş ekmemesi isteniyorsa, o zaman üreticinin sosyal ve ekonomik zararlarını tamamiyle karşılarsınız, buna bir hal çaresi aramak mümkün olur"** diyerek göz kırpmaktaydı.

Erim "Peki" dedi

Bununla birlikte Demirel, durumu bir süre daha idare etmesini bildi ve haşhaş ekiminin yasaklanmasına ilişkin kararı almak da Birinci Erim Hükümetine düştü. "İnsanî" nedenlerle alınan bu karar sonunda artık Amerikan gençliği, yüzbinlerce Türk köylü ailesinin sefaleti pahasına, uyuşturucu madde iptilâsından kurtulacaktı! Oysa bu, mümkün değildi. Türk kamuoyu, böylesine sözlerle açıkça uyutulmak isteniyordu. CIA'nın sahibi bulunduğu Air America'nın uçakları vızır vızır, Güneydoğu Asya'dan Amerika'ya uyuşturucu madde taşımağa devam etmekteydi. Nixon Yönetimi, Güneydoğu Asya'daki müttefiki bir takım general kliklerini **"gücendirmemek"** için bu pis ticareti görmezlikten gelmekteydi **(Bak: TOPLUM, Sayı 17, Sayfa 15)**. Anlaşılan, ABD'nin ağır baskıları sonunda **"cezalandırılan, ezilen"** yalnızca yüzbinlerce Türk köylü ailesi olmuştu. Ve Amerikan gençliğinin uyuşturulmasına, zehirlenmesine devam ediliyordu!..

Son zamanlarda bu gerçek artık anlaşılmağa başlanmış olacak ki, AP' de bir kıpırdanmadır başladı. Haziran ayının ilk haftasında AP Temsilciler Meclisine sunulan iktisadî raporda, **"Toplumları tehdit eden uyuşturucu maddelerin kaçakçılığını önleyecek ciddi tedbirlerin mevcut bulunduğuna inanıyorum. Bu tedbirler eşliğinde haşhaş ekimine tekrar izin verilmesi gereğine huzurunuzda dikkatleri çekmekle yetineceğim"** denilmekteydi. Arkasından, Hürriyet Gazetesinde Nixon Yönetimi ile Demirel arasındaki yazışmalar kamuoyuna açıklandı. Bu arada, 200 kadar AP milletvekili, haşhaş ekimini yeniden mümkün kılacak bir kanun teklifinin hazırlığı içine girdi.

İran da yıllar yılı haşhaş ekimini yasaklamış, ancak 1969'da ekime yeniden izin vermiştir. Amerika'nın Demirel iktidarı üzerindeki baskılarının yoğunlaştığı günlerde, 1970 Mayıs ayında, İran Şahı şöyle konuşmaktaydı:

"İran'ın geçen 14 yıl içindeki durumu gülünçtü. Biz, dış ülkelere afyon ihracı ile elde ettiğimiz para ve dövizi kaybettik. Üstelik afyonu kaçakçılık yoluyla yurda sokmak için çok miktarda para ve döviz verdik."

İran Şahının **"gülünç"** olarak nitelediği duruma düştüğümüz artık anlaşılmış bulunuyor. Nihat Erim çekilip gitmiştir ama, açıklanan kapı gibi **"gizli rapor"** lar, içine düştüğümüz gülünçlüğü dünyaya ilân etmektedir.

Ve CIA'nın emrindeki uçaklar, harıl harıl, uyuşturucu madde taşımakta, Nixon politikasına hizmette bulunmaktadır!

Yeni parti

"Tarihî toplantı" dan..

İzmir senatörü Necip Mirkelamoğlu, sabah saat 9'da evinden ayrılarak, Senato İdare Âmirliği odasındaki «makamına» oturdu. Mirkelamoğlu, CHP kontenjanından Senato İdare Âmirliğine seçilmişti. Ancak, partisinden istifa ettiği halde, Partinin sağladığı «idareci» koltuğunu kullanmasında bir sakınca yoktu.

Satır ve arkadaşları, **«tarihi toplantı»** diye adlandırdıkları toplantıdan önce burada buluşmak üzere randevulaşmışlardı.

Mirkelamoğlu, kahvesini yudumlayıp günlük gazetelere bakarken, «kader arkadaşları» teker teker gelmeğe başladılar. (Partiden de «teker teker» ayrılmışlardı.) «Tarihî buluşma» için oldukça şık giyinmişlerdi. Tenleri yanıktı. Sarılışıp öpüşüyor, koklaşıyorlardı.

.. mini toplantıya..

Yeni particiler, günlerce önce, **«Ankara'da yapacakları muhteşem toplantı»**yı açıklamalarına rağmen, gelenlerin sayısı iki elin on parmağını geçmiyordu. Toplantı salonuna geçileceği sırada, İktisadi ve Ticari İlimler Akademisinin ikinci sınıfından üçe geçerken beş derste «Eylül»e kalan ve sınavlardan sonra tatile Ayvalık'a giden, Adanalı Fazıl Güleç içeriye girdi. Böylece sayıları 9'a erişti. Oysa, CHP'den ayrılanların sayısı 20 dolayındaydı. Ayrılanların katılmasıyla Ankara'da bir **«gövde gösterisi»** toplantısı yapılacaktı.

Kemal Satır, Necip Mirkelamoğlu, Ali İhsan Göğüş, Sezai Orkunt, Orhan Kabibay, Seyfi Sadi Pencap, İrfan Baran, İbrahim Sıtkı Hatipoğlu ve Fazıl Güleç'ten müteşekkil 9 kişilik mini grup, **«mini toplantı»** için, Mirkelamoğlu'nun «makamı»nı terkederek, TBMM Dışişleri Komisyonu toplantı salonuna geçti. **«Müstakbel lider»** Kemal Satır, masada, başkanlık makamını işgal etti.

Satır konuşmasını sürdürürken, toplantı salonunun kapısı hışımla açıldı. İstanbul senatörü Ekrem Özden, sinirli bir hava içinde salona dalıverdi. Hem de selamsız sabahsız...

Satır'ın yakınında oturan Ali İhsan Göğüş, sevinç çığlığı atarcasına, «Ekrem âbi geldi!» dedi. Kemal Satır, bir an için konuşmasına ara verdi. Ekrem Özden'e sevgi gösterisinde bulunmağa başladılar.

Ancak, Ekrem Özden'in selama karşılık verecek durumu yoktu. Kendisine gülerek bakanları görmezlikten, gösteri şeklindeki sesleri duymazlıktan gelerek, dip taraftaki boş koltuklara doğru ilerledi. Uzakça bir koltuğa çöktü.

9'lar, gazetecilerin huzurunda, mahcup mahcup bakışırlarken, Özden'in sesi salonda çınladı:

«— Bir saattır Meclisin içinde sizi arıyorum, be birader! Nerede olduğunuzu haber de vermiyorsunuz!»

İstanbul grupu

Ekrem Özden, Ecevit'in Genel Başkanlığından sonra CHP'den ayrılanlar arasında İstanbul grupuna mensuptu. Özden ve bazı arkadaşları, işin başından beri, **yeni parti** fikrine karşı çıkmışlardı. Onlara göre, yeni parti ve örgütlerin kurulması öncelikle büyük masraflar gerektirmekteydi. Oysa ayrılanlar, bu masraf yükünün altından kalkacak durumda değildiler. Üstelik, daha önce aynı gerekçeyle CHP'den ayrılan arkadaşlarının kurdukları bir parti vardı. Bu parti, son zamanlarda oldukça «puan» toplamıştı (hattâ iktidardaydı). Kuracakları yeni parti ile CHP'den oy koparmak için, eski arkadaşlarının kullandıkları sloganlara sarılacaklardı. Hattâ CHP'yi ve Genel Başkanını yıpratmak için eski arkadaşlarının kullandıkları suçlamaları seçecek-

Kuru gürültü

Bundan aylarca önce, bu sütunlarda aynı başlık altında bir başka yazımız yayınlanmıştı. Yanılmıyorsam, Toplum'un 3'üncü sayısıydı. O yazıda «Kuru gürültü» olarak nitelenen olay ise, Adana milletvekili Kemal Satır ve arkadaşlarının CHP'de bir bardak suda kopardıkları fırtınadan başka bir şey değildi.

CHP içerisinde sayın İnönü ortaya attığı için ortanın solunu benimsemiş görünenler, hareketin parti tabanında ciddi bir biçimde gelişip tutunduğunu farkedince telâşa kapılmışlardı. Bu kişilerin telâşa kapılmalarının en önemli nedeni, sağlam ve tutarlı bir dünya görüşü etrafında örgütlenmiş, tabandan gelen yeni bir kadro karşısında parti-içi iktidar bakımından eski ağırlıklarına sahip olamıyacaklarını farketmiş olmaları idi. İster sorunlarını dile getirmek ve çözümlemekle yükümlü oldukları toplum içinde, isterse o topluma yararlı olabilmek için kendini yenileme ve aşma gereği duyan partileri içinde, artık siyasi fikirleri ve dünya görüşleri bakımından yetersiz ve yıpranmış olan bu zevat durumu bir süre «Devlet devrimciliği» sloganı ile idare etmeğe yeltendiler. Belirli bir siyasi felsefe etrafında toplanamadıkları için, ortaya attıkları görüşler de tutarsız, çelişkili ve yapmacık olmaktaydı. Kaybedecekleri açıkca belliydi ve kaybettiler.

12 Mart ile birlikte gelen olağanüstü ortam, parti içindeki demokratik mücadeleyi kaybetmiş bu küçük hizbin işine yaradı. Bu hizbin içinde olan, ya da bu hizbe yakınlığı ile bilinen kişilerden bazıları Devlet yönetiminde söz sahibi olmuşlardı. Daha düne kadar, «Devlet devrimciliği» diyerek mangalda kül bırakmıyan, karşı tarafı «halk dalkavukları» olarak ilân eden bu hizip, aslında yapmacık olan bu iddialarını, yeni koşullar içinde büsbütün gereksiz görmüş ve kamuoyu önüne gerçek yüzüyle çıkmıştı.

Bu gerçek yüzle birlikte iftira ve yalan kampanyası da başladı. «Meçhul âkıbet», «Karanlık mâcera», «Harıl harıl Devgenç kaydetme», yeni koşullara kendilerini çarçabuk uydurmuş bu hizbin siyasi vitrinini süsleyen yeni sloganları idi. Dünya görüşleri de değişmiş, «Devlet devrimciliği» bir kenara itilmiş, yerine «Üretim araçları kimin elinde kâr getiriyorsa onun olsun», görüşü egemen olmuştu.

Bütün bu gelişmelere, tutarsızlıklara ve ortaya atılan suçlama ve eleştirilerin ilkelliğine bakarak bu küçük ve kendini olduğundan fazla göstermek isteyen hizbe «Kuru gürültü» demiş ve muhalefetlerini daha ciddi bir esasa dayandırma gücüne ve olanağına sahip bulunmadıkları için de ayrıldıkları zaman CHP'nin tabanından bir kıymık dahi koparamıyacaklarını açıkca yazmıştık.

Parti içinde kaybettikleri demokratik mücadeleyi olağanüstü koşulların sağladığı bazı olanaklarla kendi lehlerine çevirmeğe kalkarak onda da başarılı olamıyanlar, şimdi teker teker CHP'den ayrılmaktadırlar. Ayrılmalarının tek nedeni, artık, CHP içinde kalarak milletvekili olamıyacaklarına inanmalarıdır. Bunun dışında, ayrılma nedeni olarak kamuoyuna bir takım genel ve dayanaksız kavramlardan başka hiçbir şey söyleyememektedirler.

Kendi siyasal geleceklerini teminat altına almak ve eski Genel Başkanın kanatlarının altında görünmüş olmak için kendilerine «İnönücü» diyen bu küçük ve yeteneksiz hizip, siyasal oportünizm dışında İnönü ile hiçbir selâmı sabahı olmadığını açıkca gözler önüne sermiştir.

Sayın İnönü gerçekten CHP içinde belli bir yönde mücadele vermiş, ağırlığını belli bir grupun kefesine koymuştur. Amma demokratik mücadeleyi CHP örgütünün çoğunluğunu sağlayan taraf, yani Ecevit ve arkadaşları kazanınca kırk yıllık partisine karalar çalarak, iftira atarak çekip gitmeyi aklından bile geçirmemiştir. Çünkü İnönü, meşruiyetçidir. Oy'un gücüne ve Demokrasinin faziletine inanır.

Sayın İnönü'yü paravan gibi kullanıp, onun siyasal gücü ve prestiji ile siyasal başarıya ulaşmayı plânlayıp kaybedenler ise, meşruiyetçiliklerini, takıma giremediği için topunu alıp giden mahallenin zengin çocuğu davranışına, hakkaniyet ölçülerini ise, ulaşamadığı üzüme ekşi diyen, içten pazarlıklı tilkinin hodbinliğine terketmişlerdir.

Şimdi kırk yıllık partilerini, inandırıcı olmaktan çok uzak suçlamalarla terkedip gidenlerin başlıca amacı, CHP bünyesinde büyük boşluklar açmak, CHP'yi onulmayacak biçimde yaralayıp yıpratmaktır.

Sayın Kabibay'ın Güven Partisi ile birleşme konusunda ileri sürdüğü görüşler bu amacı açıkca ortaya koymaktadır. Bu görüşe göre hem GP, hem de yeni kurulacak parti, ayrı yönlerden, fakat aynı hedefi tahrip edecek iki unsur olarak nitelendirilmektedir.

Görüşler ve amaçlar ne olursa olsun, biz, bunca yıl CHP oyları ile siyasî ikbal yüzü görenlerin eski partilerini bu şekilde yaralamak istemelerini CHP'lilerin hoşgörüyle karşılayacaklarına inanmıyoruz.

Siyasal geleceklerinin devamı için, CHP tabanından kopmalar bekleyenler hüsrana uğrayacaklardır. Yirminci kurultaydan beri süregelen bu «kuru gürültü», CHP'nin tabanından işe yarar bir kıymık dahi koparamıyacaktır.

AHMET N. YÜCEKÖK

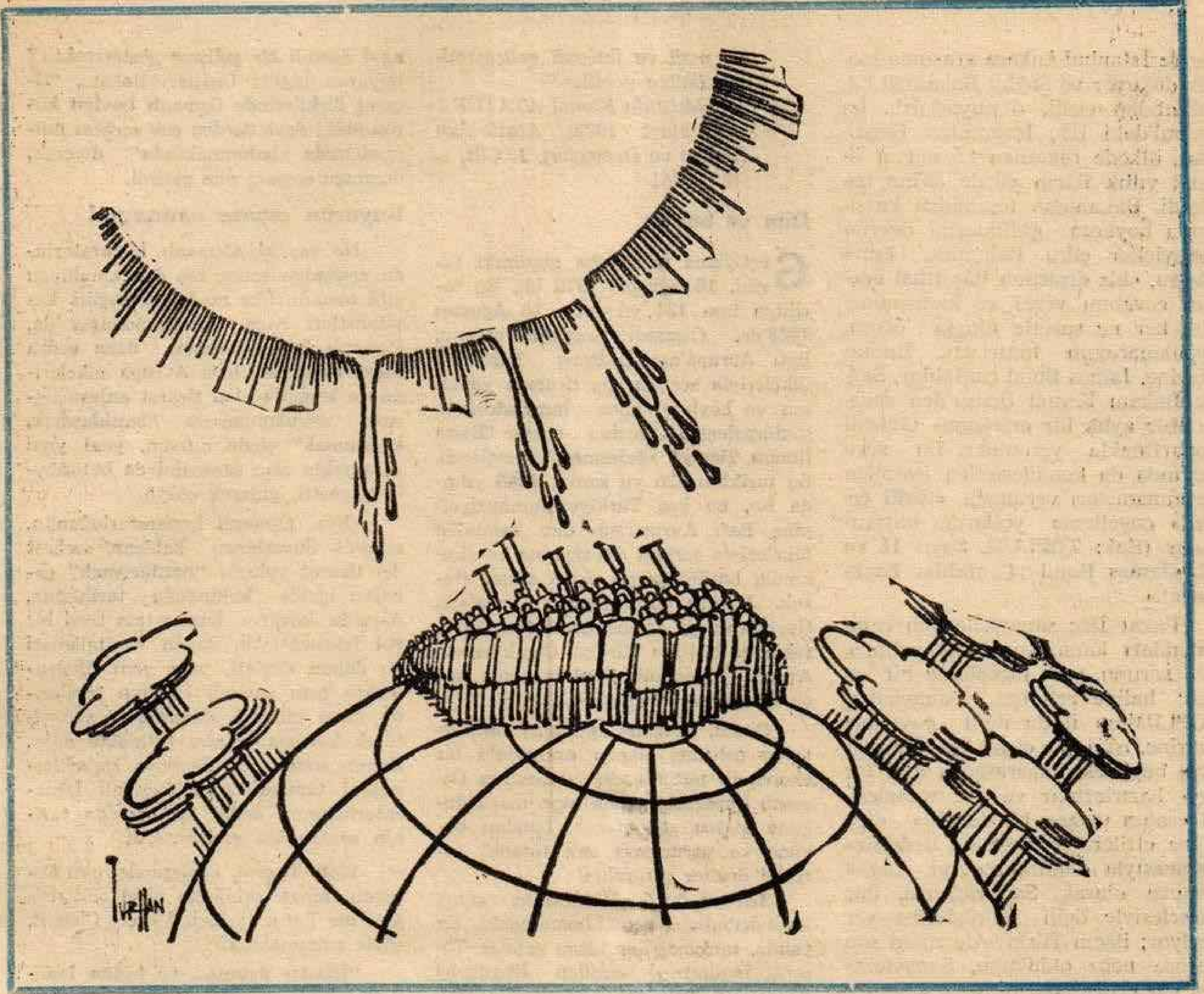
lerdi. Bu durumda, «kardeş iki partinin bulunması gereksizdi. CHP'nin eski oyları üçe bölünmüş olurdu. Yapılacak tek iş, tutulacak tek yol, eski arkadaşlarının partisi olan MGP'ye iltihaktı.

Ancak, politik hayatını, ağzının lâf yapmasına borçlu olan Kemal Satır, ayağına gelmiş bir fırsatı kaçıracaklardan değildi. Ecevit'e karşı bir partinin genel başkanı olma tutkusuyla yanıp tutuşuyordu.

Kemal Satır, arkadaşlarına genel başkanlığını kabul ettirmeğe çalışırken, «para işini merak etmeyin, ben hallederim» şeklinde teminat da vermişti. Satır bu teminatı verirken, Adana'da bulunan eşinin zengin yakınlarına ve ilişkilerini sürdürdüğü işadamlarına güveniyordu. Nitekim, hemen arkasından, para bulmaları için, Hüsnü Özkan'ı İstanbul'da, Talat Orhon'u da İzmir'de görevlendirdi. Bunlar, iş ve ticaret çevrelerini dolaşarak para toplayacaklardı. Sanayiciler, yeni partinin kuruluşunu finanse edeceklerdi.

Anlaşamayan mini grup

Ancak, Satır'ın teminatı ve iş çevrelerine atılan çengele rağmen MGP ile birleşmeyi savunanlar tatmin olunmamışlardı. Yeni kurula-

cak partinin başarılı olamıyacağı ve kendilerinin de bir daha seçilemiyecekleri endişesi bir kere kafalarında yer etmişti. Bu nedenle, hazırlık çalışmalarına kendilerini veremiyorlar, soğuk duruyorlardı. Birçokları, Meclis tatilinden yararlanıp seçim bölgelerine gideceklerine, sahillerde eğlenip vücutlarını serin sulara terketmeyi tercih etmişlerdi. Bu yüzden, geçen hafta Ankara'da yapılan ilk **«kurucular toplantısı»** rağbet görmedi.

Mini grupun, üzerinde anlaşamadığı bir başka konu daha vardı. Herkes, kurulacak partide birer önemli makam sahibi olmak istiyordu. Toplantıda bunun uzun uzun tartışması yapıldıktan sonra, partinin önemli adamı olmak isteyenlere birer ünvan bulunması için, 3 «Genel Başkan yardımcısı», 1 «Genel Sekreter» ve 2 «Genel Sekreter yardımcısı» olması kararlaştırıldı.

İlâç

Kararname uygulanıyor

Yeni kararnameyle, öksürüklerin tedavisinde **kullanılan kodeinli ilâçlar yüzde yüzü aşan bir** oranda zam görürken, **gripte, iltihaplı hastalıkların tedavisinde kullanılan antibiotikler yüzde 40'a varan oranda ucuzladı. Artık, dargelirli yurttaşlar rahat rahat grip olabilirler!** Ama, tüberküloza da kapılmak şu sıralarda doğru değil: Örneğin, bir Embutol 62 lira iken, ucuzluktan sonra 89 lira 95 kuruşa çıktı! Fakat ilâç fiyatlarındaki âyarlamanın genel bir ortalaması alındığı takdirde, —Türkiye'de 4 bin çeşit ilaç vardır—, ucuzluğun ortalaması yüzde 20'yi bulmaktadır ki bu da, Sağlık Bakanı Kemal Demir için, James Bond çantalı İlâç sanayii temsilcilerine karşı verilen savaşta bir «Zafer» sayılabilir. Zira şimdiye kadar iki Bakanın —Akyol ve Aykan— **bu kararnameyi uygulamak için başedemedikleri James Bond çantalılar, bütün tehditlerine ve oyalama taktiklerine rağmen** mâceralı **kararnamenin uygulamasını engelleyememişlerdir.** Kent Oteli'nde **mevzilenip, karşı binadaki Sağlık Bakanlığına toplarını** yönelten sanayiciler, **şimdilik bu** raundu kaybettiklerini, **fakat mücadele bayrağını elden bırakmıyacaklarını söylemektedirler.**

Maceralı kararname

15 ağustosta **(eczanelerde)** yürürlüğe giren kararname, **26 haziran 1972'de Resmî Gazetede yayınlanmış,** yürürlüğe **girmeden önce** de, **İstanbul Adil Han'da toplanan İlâç sanayicileri, Bakanlığın ilâcı ucuzlatma ve ilâç fiyatlarının tespitinde Devlete denetim yetkisini arttırma yolundaki çabalarına nasıl karşı çıkılması gerektiğini tartışmaya başlamışlardı. Sanayiciler,** Ankara'da, Kent Otel'de **bir daimî temsilcilik kurmuşlardı. Öncü ekip-**

lar de İstanbul-Ankara arasında mekik dokuyor ve Sağlık Bakanlığı kapılarından eksik olmuyorlardı. İstanbul'daki İlâç İşverenleri Sendikası, ülkede tüketilen 1,5 milyar liralık yıllık ilâcın yüzde 80'ine hakimdi. Bakanlığın teşebbüsü karşısında boykota gidilmesini öneren sanayiciler çıktı. Bakanlık, buna karşın, **«biz dışardan ilâç ithal ederiz»** cevabını verdi ve kararnamenin, her ne suretle olursa olsun, uygulanacağını hatırlattı. Bunun üzerine, James Bond çantalılar, Sağlık Bakanı Kemal Demir'den sadece **«bir aylık bir erteleme»** tâvizini koparmakla yetindiler. Bu süre zarfında da kendilerinden istenilen beyannameleri vermeyip, «türlü çeşitli» engelleme yollarına başvurdular **(Bak: TOPLUM, Sayı: 11 ve 12, «James Bond Çantalılar Faaliyette).»**

Fakat İlâç sanayicilerinin cambazlıkları kamuoyuna duyurulmuş, ilâç sorunu, yurt ölçüsünde bir sorun haline gelmişti. Sanayiciler, TOPLUM'un ilâçla ilgili yayınları üzerine, ismi var cismi yok bir dergiye büyücek masraflarla özel bir sayı hazırlattılar ve ilâç meselesini **«solun ustaca bir tertibi»** diye lânse ettiler. **«Abone ve Bedelsiz»** damgasıyla dağıtılan dergi, kapak konusu olarak, Sanayicilerin, ilâç meselesiyle ilgili görüşlerine yer veriyor; ilâcın Türkiye'de zaten son derece ucuz olduğunu, Sanayicilerin kâr etmediklerini anlatmağa çalışıyor ve «ilâç ucuzlasın» diyenleri **«solcu ve düzen bozucu»** olarak damgalanıyordu.

Tarihten dersler

"Tanzimatın açtığı serbest ticaret devri Avrupa rekabetine karşı kendisini müdafaa edemeyen iktisadiyatımızı bir de iktisadî kapitülasyon zinciriyle bağladı. Teşkilât ve ferdî kıymet bakımlarından bizden çok kuvvetli olanlar, memleketimizde, bir de fazla olarak imtiyazlı mevkide bulunuyorlardı: Temettü (kazanç) vergisi vermiyorlardı. İstedikleri zaman, istedikleri eşyayı, istedikleri şartlar altında memleketimize sokuyorlardı. Bütün iktisat kollarımıza bu sayede mutlak hâkim olmuşlardı. Efendiler! Bize karşı yapılan rekabet hakikaten çok gayrimeşrû, hakikaten çok kahredici idi. Rakiplerimiz bu suretle gelişmeye elverişli sanayimizi de mahvettiler. Ziraatımıza da zarar verdiler. İnkişaf ve malî ve iktisadî gelişmemizin önüne geçtiler."

Mustafa Kemal ATATÜRK (1 Mart 1922, Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, 1. Cilt, s. 225-226)

Dün ve bugün

Geçtiğimiz Çarşamba gününün tarihi, **16 Ağustos 1972** idi. Bu tarihten tam 134 yıl önce, **16 Ağustos 1838**'de, Osmanlı **İmparatorluğunu,** Batı Avrupa'nın **gelişmiş kapitalist** ülkeleriyle **serbest** dış **ticarete yönelten** ve böylece, koca **İmparatorluğu** sömürgeleşme **sürecine sokan "Balta limanı Ticaret Sözleşmesi"** imzalandı. Bu **tarihten** 125 yıl **sonra, 1963** yılında ise, bu kez Türkiye **Cumhuriyeti** yine Batı Avrupa'nın dev kapitalist ülkeleriyle **serbest dış ticarete** ve ekonomik **bütünleşmeye giden** adımı atarak, **Ankara Anlaşmasını** imzaladı. Geçtiğimiz yıl içinde de, **Katma Protokol** ile birlikte Türkiye **Cumhuriyeti, Avrupa Ekonomik Topluluğu'nda** geçiş dönemine fiilen **girdi.**

Şimdi, **gelişmiş kapitalist** ülkelerle **az gelişmiş ülkeler** arasındaki bir ekonomik **bütünleşme deneyinin** Osmanlı **İmparatorluğuna** neye mal olduğuna kısaca **göz** atarak, bundan bugüne ve yarınımıza ışık tutacak tarihsel dersler çıkaralım.

134 yıl önce 16 Ağustos günü, Boğaziçi'nde, **Balta Limanı'ndaki** bir yalıda, tantanalı bir tören yapıldı. Törene, İngiltere'yi temsilen Büyükelçi Ponsonby, Konsolos Cartwright; Osmanlı İmparatorluğunu temsilen de Sadrâzam Reşit Paşa, Sadrâzam Muavini Kâni Bey ve Dışişleri Müsteşarı Nuri Efendi katıldılar.

Tarih kitaplarımızda hâlâ **"Büyük"** sıfatıyla **anılan** Reşit Paşa ile İngiliz Büyükelçisinin anlaşmaya imzalarını basmalarıyla tören sona erdi. Ve gelecek yıllarda İmparatorluğun **"İdam fermanı"** olduğu açığa çıkacak olan **"1838 Ticaret Sözleşmesi"** kotarıldı.

Anlaşmayla birlikte **İmparatorluk,** gümrük duvarlarını kaldıracak ve zamanın en ileri kapitalist ülkesi İngiltere ile serbest ticarete yönelecekti. Artık Osmanlı İmparatorluğuna da **"batılılaşmak"** ve **"kalkınmak"** yolu açılmıştı! Nitekim, İstanbul ve Londra'da Osmanlı temsilcilerinin etrafını saran yabancılar, **"İmparatorluğun bu anlaşmayı uygulamakla Batı uygarlığına gireceğini"** ifade eylediler!

Anlaşmanın imzalanması Londra'da bayram sevinciyle karşılandı. İngiliz Dışişleri Bakanı **Palmerston,** anlaşmayı **"tahminlerin fevkinde bir başarı, şaheser"** diye niteledi. Artık, serbest dış ticaret yoluyla **"Sultan'ın tebaasının servet ve refahı artacak, sanayi önemli bir gelişme gösterecektir"** buyuran İngiliz Dışişleri Bakanı, **"ticaret ilişkilerinde Osmanlı Devleti bütün öteki devletlerden çok serbest müsaadelerde bulunmaktadır"** diyerek, duyduğu sevinci dile getirdi.

Buyurun cenaze namazına!

Ne var ki, Osmanlı **İmparatorluğu** açısından sonuç hiç de umulduğu gibi olmadı. Her ne kadar İngiliz kapitalistleri iyice palazlandılarsa da, **Osmanlı İmparatorluğu,** daha sonra öteki **kapitalist** Batı Avrupa ülkelerine de **teşmil** edilen ticaret anlaşmalarının uygulanmasıyla **"batılılaşmak, kalkınmak"** şöyle dursun, yeni yeni gelişmekte olan sanayiini de bütünüyle kaybetti, giderek çöktü.

Oysa, Osmanlı **İmparatorluğunun,** gümrük duvarlarını kaldırıp, serbest dış ticaret yoluyla **"batılılaşmak"** çabaları içinde bulunduğu tarihlerde, Asya'da Japonya, bunun tam tersi bir yol izlemekteydi. Japon kapitalistleri ve Japon devleti, yeni yeni filizlenmekte olan sanayii Batı'nın mallarına karşı gümrük duvarlarını yükselterek koruma yolunu tutmaktaydılar. Bunun sonucunda Japonya sanayileşmesini tamamlarken, Osmanlı İmparatorluğunun acıklı durumu da tarihin sayfalarına geçmekteydi.

1838 Ticaret Sözleşmelerinin Osmanlı İmparatorluğunu nasıl çökerttiğini bir Batılı tarihçi, Marcel Clerget, şöyle anlatmaktadır:

"İflâslar artmış... ve bütün faaliyetler etkilenmekle birlikte özellikle dokuma sanayii ve madencilik rekabete dayanamamıştı. Dokuma tezgâhlarının sayısı onda bire inmişti. Ankara, 18'inci yüzyılın sonunda 25 bin balya yünlü dokuma imâl edip ihraç ederken, bu rakam, 1846'da 5 bine inmişti. Pamuklu ve ipekli dokumalar satılamaz hale geliyordu. (Bu şartlar altında) pamuk ve ipeği, yünü ham veya yarı işlenmiş olarak satmak gerekiyordu."

"... İktisadî çöküntünün bir diğer sonucu Türkiye'yi salt bir ham madde ihracatçısı haline getirmek ve tarımsal üretimi Avrupa'nın ihtiyaçlarına intibak ettirmek oldu. Meselâ, Güney Anadolu ve Ege bölgesinde pamuk tarımının gelişmesi bununla açıklanabilir... İngilizler 1863'den beri Türk pamuğu ithal ediyordu... Adana ve İzmir'de kalitesini ve verimini yükseltmek üzere şirketler kurdular ve köylüye kredi açtılar. Almanlar biraz daha sonra aynı amacı izlediler; Mısır ve Amerikan tipi pamuğu getirdiler... Yeni şartlardan tütün tarımı da çok faydalandı... Dış talebin teşvik ettiği öteki ürünler arasında afyon, zeytin ve zeytinyağ, fındık, kuru ve yaş üzüm ve incir sayılabilir."

Mareşal...

Mareşal Feyzi Çakmak'a göre, Millî Eğitim Bakanı Hasan Âli Yücel, «komünist»tir. Ne yapmıştır Hasan Âli Yücel de, «komünist» olmuştur? Türkiye'de bir okuma-yazma seferberliğine geçilmiştir. Köy Enstitüleri kurulmuş, kuruluş kanunu Meclisten çıkmıştır. Bir kültür seferberliği yapılmak istenmiştir. Yunan ve Lâtin klâsikleri diyebileceğimiz temel kitaplar dilimize çevrilmiş, Bakanlıkça yayınlanmıştır. Bütçe Meclisten geçmiştir. İşte Hasan Âli Yücel, Köy Enstitülerini kurduğu, klâsik diye adlandırılan temel eserlerin yayınlanmasına önayak olduğu içindir ki, o günün Genelkurmay Başkanınca «komünist» diye damgalanmıştır. Genç Kurmay Albay Seyfi Kurtbek, Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsüne gönderilmiş, öğrencilerin komünistliklerine dair rapor hazırlamış ve Genelkurmay Başkanına sunmuştur. Oysa Hasan Âli Yücel'in fikir yapısına baktığımızda, Mareşalla aynı kökendendi. Hasan Âli Yücel, mevleviydi, Mevlâna'yı öğen şiirler yazmıştı. «Sen bezmimize geldiğin akşam neler olmaz?» diye şarkılar bestelemişti. Sesi güzel olduğu için mevlût okurdu. Edebiyatın mistik olanını severdi. Dostlarında ve çevresinde mistikler, mutasavvıflar, gönül adamları yer alırdı. Olsa olsa, Batıya uymağa çalışan klâsik bir Osmanlı aydınıydı. Bakanlıktan düştüğü, CHP'den ayrıldığı zaman, İş Bankası'nın kültür yayınlarının başına getirilmişti.

Mareşal Çakmak, üç büyüklerimizden biridir. Uzun yıllar Genelkurmay Başkanlığı yapmıştır. En son, Trakya bölgesinde «Mareşal Çakmak» hattını yaptırmakla ün salmıştır. Herhangi bir savaşta, ülkemizi batıdan gelecek tehlikeye karşı bu hat koruyacaktı. İkinci Dünya Savaşı başladı, Almanlar Yunanistan ve Bulgaristan'a girdiler. Bir sabah uyandık ki, alman askerleri havadan paraşütle Girit'e inmişler, ne dayanan, ne karşı koyan olabilmiş! Bunu gören sorumlularımız, Trakya bölgesine yığılan askerimizi geri çekmek gereğini duydular. Öyle ya, Girit'e inen alman paraşütçüleri, bir gecede Adapazarı düzlüğüne de inebilirler, askerlerimiz mahsur kalabilirdi. Ne Çakmak hattı ise yarardı, ne de koruganların ardına gizlenen toplar.

Günlerce süren insanüstü bir güçle askerlerimizi Trakya bölgesinden geriye çekmek için yorulduk. Oysa Çakmak hattı'nın yapılabilmesi için Trakya'ya dökülen çimento ve demirle İstanbul varoşlarını dolduran gecekondu sorununu çözmek isten bile değildi. Bugün Antalya'yı Orta Anadolu'ya bağlayacak demiryolu yapılamamışsa Mareşal Çakmak'ın, savunma tedbirlerini böyle düşünmesinden ötürüdür. Düşman gelebilir, Antalya'ya çıkartma yapar, bizim demiryolumuzla Orta Anadolu'ya geçer.

Mareşal Çakmak da birkaç yabancı dil bilen, abdestinde, namazında bir Osmanlı aydınıdır. Bir günde Genelkurmay Başkanlığından emekliye sevkedildiğinde, öfkesini politikadan aldı. Önce Demokrat oldu, geçinemedi; sonra Millet Partisinin başına geldi. İstanbul'dan Ankara'ya geliyordu. Polatlı'da yakaladım. Damadı Şefik Çakmak aracılığı ile görüşmeyi sağladım. Sivil giyinmiş, bütün üniformalarından soyunmuştu. Yolboylarında, istasyonlarda toplanan ve alkışlayan kalabalıklardan memnundu. Gözleri gülüyordu.

«Sayın Mareşalım...» dedim, «Partinizin öteki kuruluşlardan farklı olan ekonomik görüşü nedir?»

Durdu, uzun parmaklarını ak saçlarına götürdü, «Hım..» dedi. Kalın kaşlarını çatarak bir bana, bir elindeki kalem-kâğıda baktı. Artık ne ben emir subayıydım, ne istasyonlarda alkışlayan kalabalıklar kendisinin komutası altındaydı. Ne söylerse, onların anladığı dilden söyliyecekti. «Yazın...» dedi. Yazıyordum. İlk demeç, ilk diyalog:

«Bizim iktisadi siyasetimiz muhtekirlerle mücadele etmektir. Esnaf, halkı kazıklıyor. Partimiz bunlarla sonuna kadar mücadele edecektir.»

Sustu. Yüzüne bakıyordum.

«Bu kadar mı?»

«Bu kadar..» dedi.

Bilmiyordu ki, kalabalıklar alkışlar, fakat kolay kolay oy vermezler.

Rauf Bey ve arkadaşları, Atatürk'e, parti programlarındaki «dinsel duygulara saygılıyız» sözüne izin vermediği için kızarlardı. Bu sözü bir söyleseler, oyları alacaklar, bir oturacaklar, bir daha da kalkmıyacaklardı! Atatürk, bu sözü onlara dedirtmedi.

Mehmet Akif, Atatürk şapka giydirdi diye kızardı. Oysa şapka da, fes de Avusturya işiydi... Parasını verdik mi, ha onu satmış, ha ötekini... Fethi Okyar, okumuş yazmışlardan olduğu için Serbest Fırka işinde direnmedi. Şimdiki Kemal Satır'lar var ya, Demokratlar ortaya çıktıklarında bunlar Bakandılar. Demokratlar da, «komünist»!.. Suçlamaya belge mi ararsınız! Moskova radyosu, her gün, Celâl Bey ve arkadaşlarını öğüyordu. Sonra Celâl Bey iktidara geldi. 1957 seçimlerinde Adnan Menderes, Mersin Halkevi'nin balkonundan, CHP'yi «komünistlik»le suçladı!.. Belge, gene Moskova radyosuydu ve CHP'yi öğüyordu!

Nedense, bizim muktedirlere göre, bu Moskova her muhalife para verir. Oysa dış ticaret rakamlarımıza bakın... Moskova'dan kimler para alıyor, görürsünüz. Turunçgiller satan alır, canlı hayvan gönderen alır, makine ithal eden alır, gümrük işlerini koğuşturan alır. Nedense, muktedir, hep muhalifini suçlar!

Süleyman Bey'e göre, Ecevit solcudur. Bozbeyli'ye göre de, Süleyman Bey! Biliyor musunuz, bunların yaşları benimkinden de genç... Şu sıraladığım olayları hepsinin de bilmesi gerekir. Politikada gelenek var, Ceza Kanununda da düşünceyi yasaklama... Kimi kimi fazlaca suçlarsa, başarı sağlıyacağını sanır.. Ama kalabalıklar, kalabalıklar, kalabalıklar... Kıs kıs gülerler adama...

Bir de işveren çevreleri çıktı... «Evvel yoğ idi bu âdet yeni çıktı..» İşte onlara göre, halkın kesesindeki üç beş kuruşluk birikimle, işçi dövizlerini yedirmiyor ya, Halil Tunç da «komünist»tir... Oysa adam, en yakın ca sendikacılığın başıdır, Parlamentoda da senatör!.. Daha, «Sen kimden yanasın?» diye sorulur mu!.. Madem tekere taş koyuyor, soruyorlar işte... 1972'lerden 1973'lere geçiyoruz. Vay dünyanın hali, vay bizim halimiz!..

MEHMED KEMAL

Zurnanın zırt dediği yer

İnsan pek çok kızdığı; nefret edercesine, kin bağlarcasına, kan dâvası güdercesine kızdığı bir insana yüzbinlerce lirasını bir kalemde bağışlar mı?

Bağışlarmış zâhir...

Üstelik arada yedinci, onyedinci, yirmiyedinci dereceden bile hısım-akrabalık olmadığı halde, bir kişi, başka bir kişiye, 7 dönümlük narenciye bahçesini, «Al sana armağanım olsun..» diyerek, gözünü kırpmadan verir mi?

Verirmiş zâhir...

Evet bir kimse, Burhan Maner, bir başka kimseye, Prof. Z. Gökalp Mülâyim'e 7 dönümlük narenciye bahçesini, Noter huzurunda vereceğini, bağışlayacağını cümle âleme açıkladı!

Bir hayırsever kimsenin, bir başkasına, bir kuruma, bırakın 7 dönümlük narenciye bahçesini, varını-yoğunu bağışlaması görülmemiş hallerden değildir. Ne var ki, Burhan Maner'in, Prof. Mülâyim'e yapacağı bağışın içinde bir hayli çapanoğlu var.

Önce, Burhan Maner, toprak ağası ve Ege Çiftçiler Derneği Başkanıdır. Prof. Mülâyim ise, ülkede bir an önce toprak reformunun gerçekleştirilmesini isteyen ve reform yapılırken ağaların fazla topraklarının kamulaştırılması gereğini savunan bir bilim adamı...

Biri toprak reformunun Türkiye'yi açlığa mahkûm edeceğini, batıracağını; diğeri ise kurtaracağını ileri sürüyor.

Biri toprak reformunun ve onunla birlikte kooperatifleşmenin servet düşmanlığı yaratacağını, diğeri ise serveti dengeleyeceğini söylüyor

Biri, kooperatifleşmeyi, Türk ekonomisini durduracak bir etken; diğeri, Türk ekonomisine bir cankurtaran simidi olarak görüyor.

Biri...

Sözün özü; bu iki kişinin bu yolda yüz adet fikri, görüşü varsa; bunların hemen tamamına yakın bölümü, yüzde yüz birbirine karşıt... Ve işte bu iki karşıt fikirliden Burhan Maner, hiç sevmediği, hiç bir bakımdan beğenmediği Prof. Mülâyim'e 7 dönümlük narenciye bahçesini bağışlamak istiyor, ama..

Bunu, Prof. Mülâyim'e ceza olsun diye yapacağını da söylüyor!.

Çünkü Maner, bu 7 dönümlük, hattâ Prof. Mülâyim'in tutumuna göre 100 dönümlük narenciye bahçesini bağışlarken, «küçücük bir şart»ı da var: Prof. Mülâyim'in, bugün eline geçmekte olan bütün gelirleri terkedip, 7 veya —Prof. Mülâyim'in tutumuna göre— 100 dönümlük narenciye bahçesine çekilerek çiftçilik yapması...

«Küçücük şart» bu kadarla bitmiyor. Burhan Maner, Prof. Mülâyim'in, bu 7 dönümlük narenciye bahçesinin kazancının, bir ailenin geçimine yeteceğini ispatlamasını da istiyor. Yani Prof. Mülâyim, bilim adamlığını, toprak reformu tasarıları hazırlamayı, hükümet adamlarını reform yapmak için kışkırtmayı bir yana bırakacak; Burhan Maner'in, bir yeşillik cenneti, İzmir'in Narlıdere'sindeki yüzbinlerce liralık yıllık geliri olan narenciye bahçesine gelip kurulacak... Ve eğer Prof. Mülâyim bunu yaparsa, Maner'e göre, çok ama çok büyük bir fedakârlığa da girmiş olacak.

İşte, yüzbinlerce liralık narenciye bahçesi; işte, reform tasarıları hazırlayıp sağın-solun düşmanlığını üstüne çekip, «acaba yarın benim başıma da bir çorap ören olur mu?» endişesi...

Bakalım, Prof. Mülâyim hangisini kabul edecek...

Toprak ağası Burhan Maner, yaptığı câzip teklife, Prof. Mülâyim'in vereceği cevabı büyük heyecan ve sabırsızlık içinde bekliyor...

"... 1884 yılında 12,5 milyon lira olan ihracat 1905'de 19,5 milyon, 1913'de 21,5 milyona yükselmişti. Başlıca ihraç ürünleri tütün, hayvanlar, deri, afyon, kereste, fındık, yumurta, meyve, zeytinyağı, kömürdü. Fakat, ithalât 1884'de 20 milyon lira iken, 1913'de 40,5 milyon liraya yükselerek daha süratle artmıştı. Türkiye ile bir piyasa ve ham madde kaynağı olarak ilgilenen yabancılar, artan bir **miktarda bu ülkeye** yabancı sermaye **dökmekteydi.** (Marcel Clerget, "La Turquie: Passe et Présent", Paris 1838)."

İbret levhaları!

İsmail Hüsrev, 1838 ticaret sözleşmelerinin uygulanmasından sonra **"işlenmiş tiftik kumaş ihraç eden Ankara, giderek ham tiftik ihraç eden bir merkez olmuştur"** demektedir.

Prof. Sarç, **"Avrupa sınai kapitalizminin memleketimizde doğurmuş olduğu buhran, gittikçe genişleyerek ve birer birer** bütün sanayi şubelerine **sirayet ederek, asrın ikinci yarısında sanayiimizin inkırazını tamamlamıştır"** sözleriyle, İmparatorluğun "batılılaşmasına" yol açması beklenen serbest ticaret döneminin neye mal olduğunu açıkça gözler önüne sermektedir. Öte yandan, 1923 yılında Millet Meclisine sunduğu bir raporda, milletvekili Hayrettin, eskiden bir ipek şehri olan Bilecik'in serbest dış ticaretten sonraki durumunu şöyle özetlemektedir: **"Vaktiyle gümrük kapılarını ardına kadar açtığımız sıralarda Avrupa ipeklisi Bilecik vilâyetinde dutlukları kökünden söküp atmıştır."**

Prof. Ömer Celâl Sarç, **"Tanzimat ve Sanayiimiz"** adlı incelemesinde, 1838 anlaşmalarının uygulanması sonunda çıkan iflâs tablosunu şöyle anlatmaktadır:

"Zamanla sanayiin çöküşü hızlanmış ve yaygınlaşmıştır. Önce pamuk, sonra ipek sanayii buhrana sürüklenmiştir. Viquesnel, 1845-1855 yıllarına ait olan eserinde, Şam, Halep, Amasya, Diyarbakır, Bursa gibi şehirlerde ipek tezgâhı sayısının gittikçe **azaldığını yazmaktadır.**

Hommaire de Hell'e göre, 'boyalı bezlerin bütün halk sınırlarına nüfuzu' ipek sanayiini yıkmıştır. 1847'den önceki yıllarda Bursa 25 bin okka ipek işleyen bin tezgâha sahipken, işlenen ipek miktarı 4 bin okkaya, tezgâh sayısı 75'e düşmüştü.

1851'de Mordtmann 'unutmayalım ki, İstanbul'da hâlâ, hemen hemen hiç bir ecnebi ipekli kumaşın ithal edilmediği zamanları batırlayan bir çok tacir vardır. Oysa şimdi Marsilya ve Triyeste'den gelen her vapur, Milano, Lyon ve İsviçre'den balyalarca ipekli getirmektedir' demektedir."

1838 Ticaret Sözleşmesinin güzel bir incelemesini yapan Yusuf Kemal Tengirşek, Reşit Paşa ve arkadaşları için, **"Bu muahedenin neticede memleketin sanayiini belini doğrultamaz bir hale getireceğini, devletin başına Düyunu Umumiye idaresi gibi bir belâ musallat edeceğini elbette keşfedemiyorlardı"** demektedir.

Bu sözleri, yurdumuzu **Ortak Pazar**'a sokmak için çırpınan yetkililere bir kez daha hatırlatmayı bir vatan borcu sayıyoruz.

Teknik elemanlar

Vurgun içeri, teknik dışarı!

Libya Arap Cumhuriyeti, Libya'da çalıştırılmak üzere, elektronik alanında uzmanlaşmış 70 mühendis aramaktadır. Gazete ilânında,

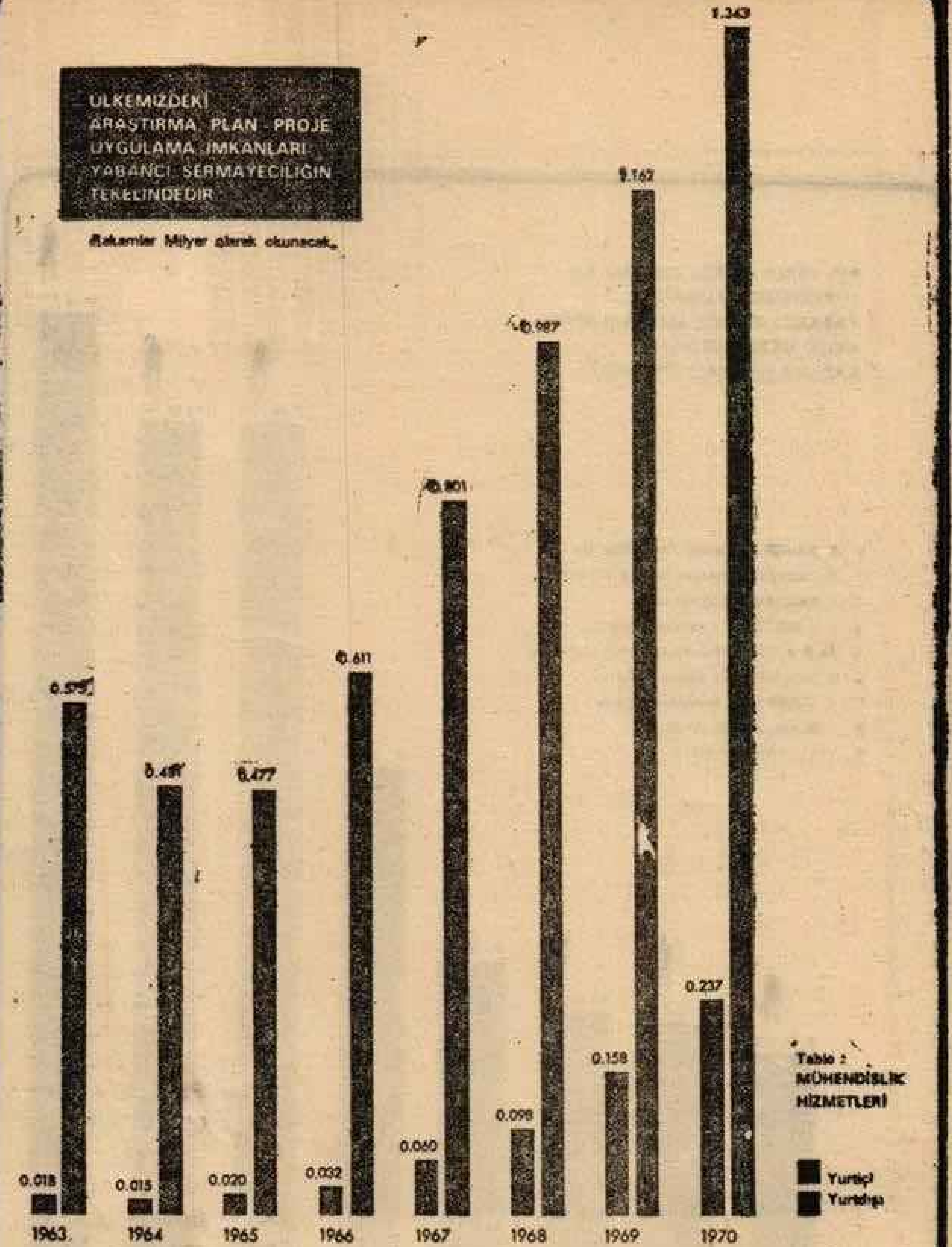
Radyo mühendisi 10 adet,
Televizyon mühendisi 24 adet,
Yayın » 13 »
Foto-Tel » 7 »
Ses » 6 »
Telotipo » 7 »
Kısa dalga » 3 »

arandığı belirtilmektedir. Personel Kanununa göre, beş yıl tecrübeli bir mühendis, yurdumuzda 2080 TL. brüt aylık alırken, Libya hükümeti, mühendislerimize ayda 10 bin 800 TL. verecektir.

Bu ilânı gören elektrik mühendislerimizin Libya'ya göç etmek üzere sıraya girdiği, gazete haberleri arasında yer almaktadır.

Öte yandan, Makine Mühendisleri Odası Yönetim Kurulu Başkanı, Makine mühendislerinin yüzde 65'inin yurt dışına gitmek istediklerini açıklayarak şöyle demektedir:

«Mühendisler her türlü mahrumiyeti haiz yurt köşelerinde 1100 lira aylıkla çalışmaya zorlanmakta, teknik elemanlara kanuni hakları, 300 milyon TL. tutuyor gerekçesiyle verilmeyip türlü yollarla engellenmekteyken, bunun birkaç misli yabancı teknik ithali için rahatça yabancılara verilmekte ve Türk mühendisinin aylığının elli misline yabancı mühendis çalıştırmakta be is görülmemekte ve yılda tutarı milyarları bulan makine ve teçhizat imalini sağlayacak teknik gücümüz dışarıya itilmektedir.»

Gitmesin de ne yapsın?

Gerçekten de, yurdumuzun sanayileşmesinde kullanmak durumunda olduğumuz teknik elemanların dışarıya göç eğilimi son zamanlarda büyük boyutlara ulaşmış bulunmaktadır. Mimar ve Mühendis Odalarının yaptığı bir ankete göre, teknik elemanlar arasında kamu hizmetinde çalışanların yüzde 72'si, özel kesimde çalışanların ise yüzde 59'u Türkiye'den ayrılmak istemektedir.

Öte yandan, Personel Kanununun uygulaması sonunda, kamu kuruluşlarından ayrılan teknik eleman sayısı 1000'i aşmaktadır. Mühendis ve mimarlar, kendi mesleklerinin tamamen dışındaki alanlarda çalışmak arzusundadırlar. Hattâ, bunların arasında, ehven şartlarla odacılık yapmak isteyenler bile bulunmaktadır! Nitekim, Bayındırlık Bakanlığı Tesisat Dairesi makine mühendisi Ertuğrul Güle, İstanbul Mecidiyeköy'deki bir şirketin odacılığına tâlip olmuştur. Zira. 1310 lira aylık ve yılda üç maaş ikramiye makine mühendisi Ertuğrul Güle've, aldığı 1140 lira aylıktan çok daha uygun gelmektedir. Yine Bayındırlık Bakanlığında proje mimarı olarak çalışan Umur Taluğ da, aynı işe tâlip olmuştur.

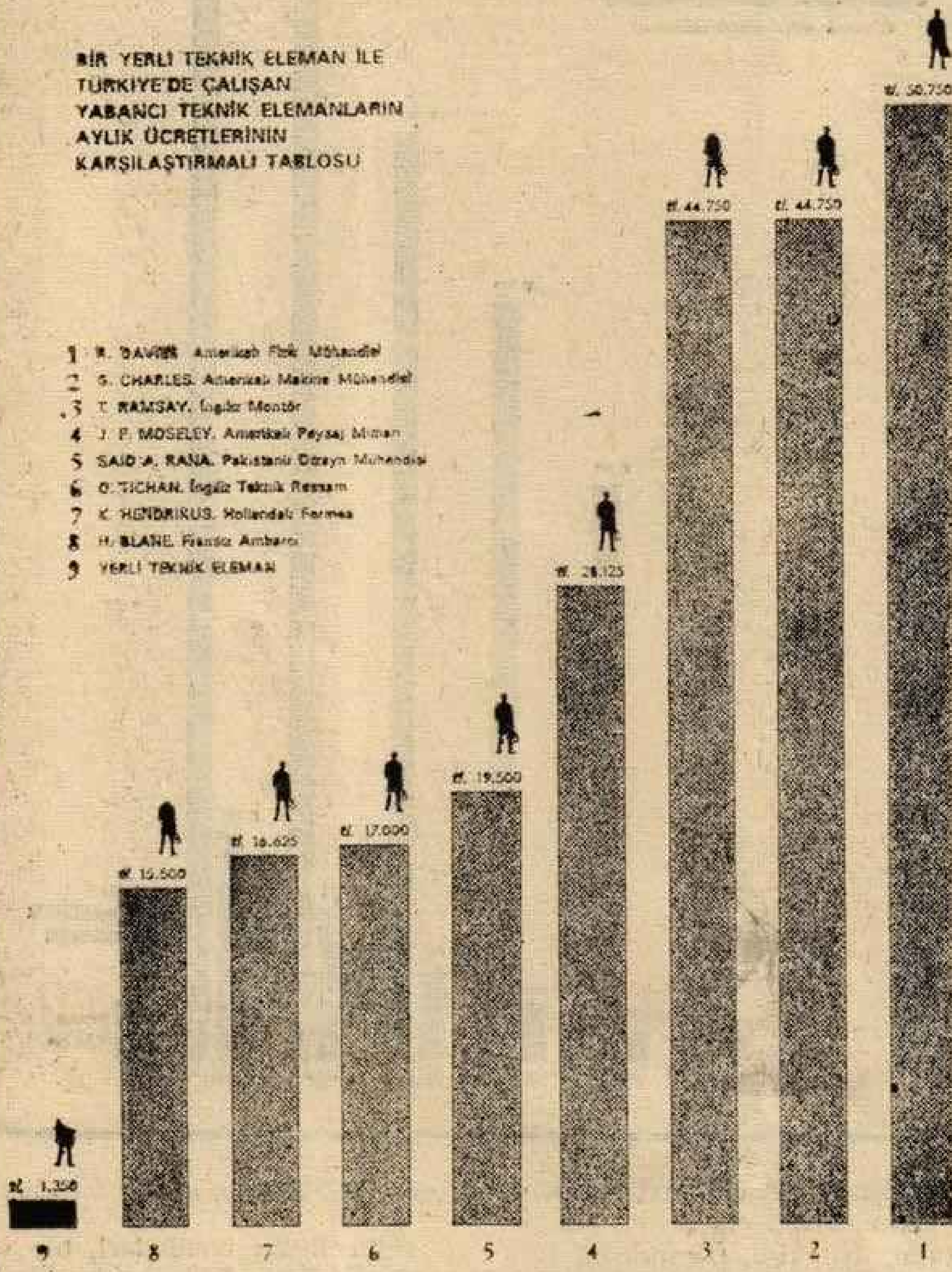
Öte yandan, Ankara ve İstanbul'da lokantacılık, turistik yerlerde pansiyonculuk ve dükkâncılık gibi işlerle uğraşan birçok teknik elemanın bulunduğu, bilinen bir gerçektir.

Teknik potansiyelimiz böylece heba olup giderken, bazı yetkililer de, 150 yıllık mesafeyi 15-20 yılda aşabileceğimiz iddiasındadırlar.

Bütün bunların karşısında insanın aklına ister istemez şu sorular gelmektedir: Sanayileşmenin en temel unsurlarından biri de mühendislik hizmetleri olduğuna göre, bu işleri kim yapacaktır? Plân ve projeleri kimler çizecektir?

"Arz-talep"e voyvo!

Mühendislik hizmetleri, **bir sanayi tesisinin kuruluşuna karar verilmesiyle tesisin işletmeye açılışı arasındaki süreyi kapsamaktadır. Türkiye'de komple sanayi yatırımlarında mühendislik hizmetlerinin halen yatırım toplamının dörtte biri gibi küçümsenmeyecek bir orana eriştiği, yapılan bazı araştırmalarla belli olmuştur. Ayrıca, yurdumuzda teknik eleman açısından bir açık bulunduğu bilinmektedir. Nitekim, İkinci Beş Yıllık Plânda, yurdumuzdaki teknik personel sayısının 1968'de 24 bin civarında olduğu belirtilmektedir. Yine, İkinci Beş Yıllık Plânda öngörülen kalkınma hedeflerine ulaşabilmek için 35 bin teknik elemana ihtiyaç olduğu kaydedilmektedir. Üçüncü Beş Yıllık Plânda da, bu açığın giderek büyüyeceği belirtilmektedir. Durum böyle olduğu halde, teknik elemanlarımız işsizlik içinde kıvranmakta ve büyük bir kısmı, gerek bu nedenle, gerekse hayat şartlarının ağırlaşması yüzünden yurt dışına yavaş yavaş göçetmektedir. Diğer bir deyişle, pazarda talep fazla,**

arz kısıtlı olduğu halde, iktisat bilimine meydan okuyan bir durum ortaya çıkmaktadır. Şöyle ki:

İşgücünün değerinin artması ve teknik kadroların aşırı derecede istihdamı gerekirken, tam tersine, teknik elemanlarımız büyük bir işsizlik ve elverişsiz hayat şartlarıyla karşı karşıya kalmaktadırlar.

Yabancı teknisyene rağbet

Bu çelişki nereden doğmaktadır, diye sorulursa, buna verilecek başlıca cevap şudur: «yabancı teknik hizmet ithali»! Yani, bizim teknik elemanlarımız işsizlik içinde kıvranırken, mühendislik hizmetlerinin dışarıdan getirtilen yabancı firmalara ve kişilere yaptırtılmasıdır.

Gerçekten, son 25 yılda kendi ulusal teknik insan potansiyelimizden yararlanmak yerine, giderek artan ölçülerde, araştırma ve plânlama gibi mühendislik hizmetlerimizin yabancı firma ve uzmanların tekeli altına girdiği görülmektedir.

1963-1970 döneminde Türkiye'nin mühendislik hizmetlerinin on da 9'u yabancı şirketler tarafından yapılmıştır. Ekonomik dışa bağlılığımızın ve fazlasıyla belbağladığımız dış yardımların doğal bir sonucu olarak, örneğin, 1969 yılında 565 milyon Türk lirası, 1970'te 1 milyar 300 milyon lira, yabancı uzman ve proje şirketlerine ödenmiştir. Oysa, 1970 yılı içinde kendi millî firmalarımıza yalnızca 237 milyon liralık iş verilmiştir.

İnşaat Mühendisleri Odası Danışma Kurulu Başkanı, bu durumu şöyle eleştirmektedir:

«Dış finansman temini adı altında büyük projelerin yabancı firmalara verilmesi dolayısıyla, son yıllarda devlet yardımı almaksızın gelişmiş millî mühendislik firmalarının da kapanma yolunda olduğu bir gerçektir. Bunun sonucunda, az çok gelişmiş millî teknolojimizin büsbütün yıkılması tehlikesinden endişe ediyoruz. Ayrıca, projelerimizin içte ve dışta yabancı firmalara yaptırılması, proje maliyetlerinin, en azından beş misli artması ve döviz kaynaklarımızın dışarıya akması sonucunu doğurmaktadır.»

Dış yardım ve krediler

«Yabancı teknik hizmet ithali», 6224 sayılı ünlü Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunun'dan yararlanılarak gerçekleştirilmektedir. Bilindiği gibi, bu kanun, 1954 yılında Amerikalı Randall'ın çabasıyla ve kendi deyimiyle **«mutlu bir olay»** olarak DP iktidarı tarafından çıkartılmıştı. Zamanın muhalefet lideri İsmet İnönü ise, bu kanunla ilgili olarak, **«Memleketin canevine dokunmaktadır»** demişti. Gerçekten de bu kanunun uygulanmasıyla Türkiye, yıllardır, can evinden vurulmaktadır.

«Yabancı teknik hizmet ithali»ni mümkün kılan bir diğer yol da, uluslararası kuruluşlardan veya devletlerden alınan dış yardım ve kredilerdir. Her iki halde de yabancı kuruluşlar kendi koşullarını empoze ederek verdikleri kredi ve yardımın bir kısmının kısa yoldan kendilerine geri dönmesini sağlamaktadırlar. Bu yollardan biri de, kredinin veya yardımın kullanılacağı yatırımda yapılacak mühendislik hizmetlerinin kendi firmalarına verilmesidir.

Örneğin, İstanbul Haliç Köprüsü için Japonya'yla Türkiye arasın-

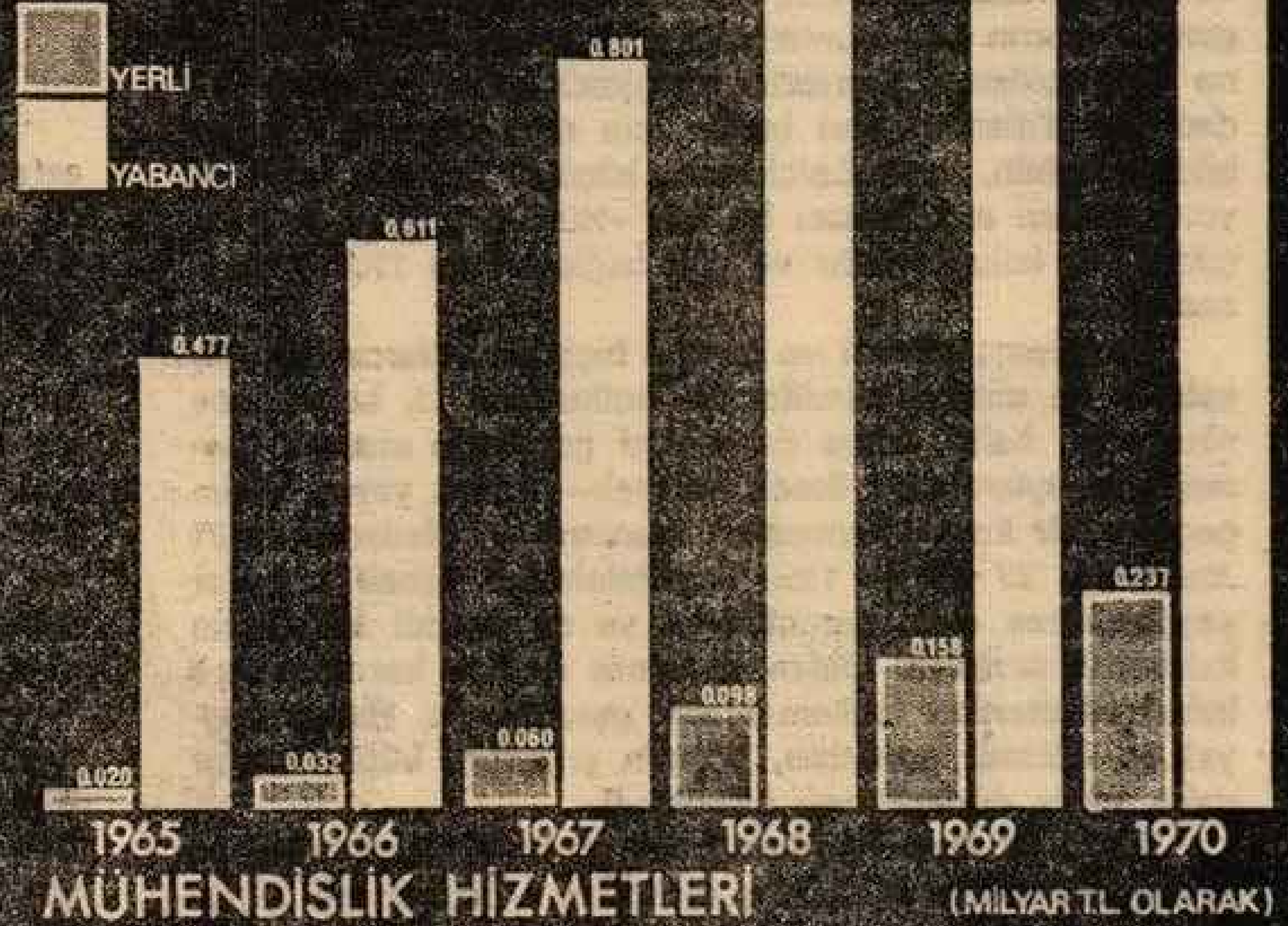
İŞ POZİSYONLARINA GÖRE TEKNİK HİZMET İTHALİNE DUYARLIK	Teknik hizmet ithaline HAYIR
İdari görev (yüzde)	%6.1
Araştırma-öğretim	85.4
Proje hizmeti	91.8
Uygulama	91.7
Denetleme	90.9

ÇALIŞMA BİÇİMLERİNE GÖRE TEKNİK HİZMET İTHALİNE DUYARLIK	Teknik hizmet ithaline HAYIR
Kamu görevlisi %	92.2
Üniversite görevlisi	85.6
Özel kesim ücretli	79.7
Özel kesim işveren	87.2

da imzalanan bir kredi anlaşması vardır. Şimdi bu anlaşmanın 1 ve 3'üncü maddelerine birlikte göz atalım:

«Madde 1.— Japon Yeni üzerinden 3 milyar 312 milyon Yen tutarına kadar bir kredi, denizaşırı ekonomik işbirliği fonu tarafından ilgili Japon kanunları ve mevzuatı çerçevesinde projenin yapılabilirliği hakkında, JAPON HÜKÜMETİNİN VE FONUN TATMİN SAĞLANMASI İÇİN, bir Türkiye'nin ekonomik kalkınma plânında öngörülen şekilde, Haliç Köprüsü projesinin finansmanı için Türk Hükümetine sağlanacaktır.

«Madde 3.— KREDİ, Karayolları Genel Müdürlüğü tarafından mühendislik ve müşavirlik hizmetleri için ABD Doları ile evvelce imzalanmış kontratlar çerçevesinde ve PROJENİN UYGULAMASI İÇİN GEREKLİ JAPON MALLARININ VE JAPON VATANDAŞLARININ HİZMETLERİNİN SAĞLANMASI İÇİN, bir taraftan Karayolları Genel Müdürlüğü, diğer taraftan Japon müteahhit veya müşavirleri arasında Japon Yeni ile imzalanabilecek kontratlar çerçevesinde JAPON MÜTEAHHİT VE MÜŞAVİRLERİNE YAPILABİLECEK ÖDEMELERİ KARŞILAMAK ÜZERE SAĞLANACAKTIR.»

Bu haberden görüleceği üzere, kredi alınmakta, ancak mühendislik hizmetlerinin Japonlara yaptırtılması kaydı da getirilmektedir. Böylece, bizim teknik elemanlarımız da hava almaktadırlar.

Birkaç örnek daha..

Bu örnekleri çoğaltmak mümkündür:

- İstanbul Hali'nin nakli işi bir İngiliz uzmana incelettirilmektedir.
- Çeşme Tatil Köyü projeleri S.P.D.A. (Scandinavian Planning and Development Associantion)'a aittir.
- İğneadası-Şile arasında inşa edilecek turistik tesislerin fiziksel plânları bir **Fransız firmasınca** yapılmaktadır.
- İstanbul'un su ve kanalizasyon projeleri, DEMOG firmasına ihale edilmiştir. **İstanbul Belediyesi**, kendi teknik **elemanlarının** ücretlerini doğru dürüst ödeyemezken, 25 **milyonluk taahhüdünün 10 milyonunu ödemiştir.**
- Ferrini Intertec adlı bir İtalyan firmasına **ihale edilen projeler arasında kapalı spor salonu, elektrik tevzii, yemekhane tadilâtı, itfaiye binası tadilâtı, garaj, benzin istasyonuna sundurma, spor sahalarına genel helâ, oto parkların betonlanması bulunmaktadır.**
- **Antalya'daki, turistik bir merkez kurma projesi, Mediterranean Developments and Company'**ye verilmiştir.
- **Antalya Kemer Tatil Köyü,** Valtur Turchia S.P.A. adlı bir **İtalyan firmasına ihale edilmiştir.**
- Yıllardır bir türlü bitirilemeyen ve büyük maliyet artışlarına sahne olan Karadeniz Bakır Tesisleri, Amerikan Mc Kee firmasına aittir. **Akdeniz Gübre tesisleri, Danimarka'nın Haldor Topsoe; Gülüşkür köprüsü yine bir Danimarka** şirketine; Yarımca **Petro-Kimya tesisleri Amerikan Foster Wheeler'e;** Gökçekaya Barajı, **Amerikan Ebasco'ya;** Keban Barajı **yine aynı Amerikan şirketine; Adana-Pozantı Ekspres yol projesi bir başka Amerikan** şirketine; Gebze İzmit **Eskper yol**

ÇALIŞMA BİÇİMLERİNE GÖRE YURT DIŞINA GÖÇ EĞİLİMİ

	EVET Ne iş olursa yaparım	EVET Mesleğimle ilgili iş olursa	Yurt dışına göç eğilimi TOPLAM
Kamu kesimi (yüzde)	31.7	39.8	71.4
Özel kesim Ücretli	12.5	46.2	58.7
Özel kesim İşveren	13.1	31.7	44.8
Meslek dışı	34.1	29.4	63.5

Suçlu bir

I. SUÇLAYICI YAZILAR

Eski iktidar Partisinin başı ve gazetelerinin köşe fıkracıları, nihayet ülkedeki bütün karışıklık, gevşeklik, başıboşluk, yolsuzluk, hırsızlık, bölücülük, eşkiyalık ve kaçakçılıkların ve «lik, lık» ile biten daha bir sürü uygunsuzlukların baş sorumlusunu mahkûm etmek olanağına kavuştuklarını sanıyorlar ve şimdi bunun sevinci içindedirler! Yıllardan beri bunun için uğraşıyorlardı. Seçim bildirgelerinin, başmakalelerinin, küçüklü büyüklü fıkra ve yorumlarının ana teması bu idi: «Hükümet iş göremiyor, çünkü eli kolu bağlıdır ve onu bağlayan da 1961 Anayasasıdır.»

Bu temayı sürekli ve tertipli biçimde yıllarca öyle bir sabırla ve ustaca işlediler ve kullandılar ki, buna önce okumamış halkı, sonra da —kimi gençlerin anarşik davranış ve eylemlerini örnek vererek— yavaş yavaş, aydın geçinen bir kısım okumuşları inandırdılar. Mademki, 1961 Anayasası 27 Mayıs 1960 devriminin bir ürünü idi; her şeyden önce onun garantilerini ve en önemli kurallarını kaldırmak suretiyle ondan ve sonra da onu hazırlayan ve kabul edenlerden intikam almak gerekiyordu. Halkın sosyal ve iktisadi sorunları, ülkenin çıkarları, bütün bunlar daha sonra düşünülecek işlerdendi.

Şimdi 12 Mart Muhtırasından ve hele Sıkıyönetimden sonra cüretlerini büsbütün artırdılar. Bakınız ne diyorlar:

● «Anayasanın ve tüm yasaların şerre açık kapıları kapatılmadıkça huzur gelmez.»

● «1961 Anayasası, aralarında inanmadan görev alan profesörlerin de bulunduğu heyetler tarafından hazırlandığı için milletçe bu noktaya geldik.»

● «Türkiye'yi içinde bulunduğumuz kriz noktasına getirip burada amaçlarına uygun sonuçlar almak isteyenler, Anayasa'nın sol'a aralık kapılarını ardına kadar açık tutmak niyetindedirler. Bunun için, sıkıyönetimin kaldırılmasını, eylemlere başlanmasını istiyorlar; Türkiye'yi bunalımdan kurtaracak tedbirler alınmasına, Anayasa'nın milliyetçi, gerçekçi bir yapıya kavuşturulmasına, kanunlardaki boşlukların kapatılmasına karşı çıkmak için yanıp tutuşuyorlar.»

● «... Bazı profesörlerin tedhişçi öğrenci gruplarından korkmalarına, ve tâviz vermelerine lüzum yoktur. Onlar da tüm vatandaşlar ve sağduyu sahibi arkadaşları gibi cesur ve hür olmalıdırlar.»

● «Lenin'in şu sözlerini hiç hatırdan çıkarmamak komünistlerin nelerden, nasıl yararlanmak istediklerini açıklamak bakımından çok gereklidir: (Demokrasiler bize hürriyet verecekler, çünkü bu onların programlarında var; fakat biz onlara hürriyet vermeyeceğiz, çünkü hürriyet bizim programımızda yok...) Yeter artık gafletten uyanınız.»

Yukarda tırnak içine aldığımız satırlar, eski iktidar gazetesinin 15 Mayıs tarihli başyazısından alınmış ve bizim de sabrımızı taşırmıştır: Demek ki, 1961 Anayasasını hazırlayan profesörler bu Anayasada komünizme açık kapı bırakmışlar ve şimdi işte bu sebeple «milletçe bu noktaya» gelmişiz. Ve de onlar tedhişçi öğrenci gruplarından korkuyorlarmış!

1961 Anayasasının öntasarısını hazırlayan profesörleri, sonra esas tasarıyı yapan ve kabul eden Kurucu Meclis'i böyle bir suçlama altında bırakabilmek için gerçek insanlığa yaraşan bütün duyguları da bir yana bırakmak ve sadece ihtirasların, intikam duygularının tutsağı olmak gerekir.

Bir Anayasa profesörü «Ben Anayasa'nın değiştirilmesini gerekli görmüyorum» **demiş ve doğru söylemiş. Bütün yukarıki suçlamalar işte bunun üzerine yapılıyor. Düşünceye saygı yok, fikre saygı yok, insanlığa saygı yok.**

II. BİZİM DÜŞÜNCEMİZ

Eski iktidar takımının, başından beri Anayasa'ya karşı kimi zaman sinsi, kimi zaman açık suçlamalarını biz yerinde bulmuyor ve şöyle düşünüyorduk:

«Anayasa uygulanmıyor. Eğer o, başından beri, ekonomik ve sosyal amacının doğrultusunda gereği gibi uygulansa, ülkenin doğal servetleri halk yararına olarak dürüst ve namuslu bir biçimde devletçe işletilse, halkın, daha doğrusu yığınların ekonomik ve kültürel düzeyi gittikçe yükselir ve bu da çalışma şevki doğururdu. Yüzbinlerce kişinin iş gücü, dış ülkelerin değil, kendi fakir vatanımızın yükselmesinde kullanılmalıydı. Böylece kısa zamanda kalkınırdık.»

Ne çare ki, derdimizi bir türlü anlatamadık. Bizim düşüncelerimiz, çeşitli çıkarların «utanç duvarı»nı bir türlü aşamadı. Her teşebbüsün «özel»i, sermaye yatırımlarının «özel»i, ithalât ve ihracatın «özel»i, okulların, dahası, adalet dağıtmakla görevli kişileri yetiştiren hukuk fakültelerinin «özel»i, doğal servet kaynakları işletmelerinin «özel»i, ormanların, plajların, vatan kıyılarının «özel»i

projesi bir İtalyan firmasına; Ayvacık Barajı bir Japon firmasına; Ankara Elektrik Gaz Otobüs İşletmesi gaz deposu, Frederik Kochs adlı bir Alman firmasına; Aslantaş Barajı Hollanda-Kanada firmasına; Boğaz Köprüsü, Cleveland Bridge and Engineering Ltd. adlı bir İngiliz firmasıyla Hochtief A.G. adlı bir Alman firmasına aittir.

Bir mühendisimiz der ki..

İnşaat Mühendisleri Odasının Genel Kurulunda bir inşaat mühendisimiz, yabancı mühendislik hizmetlerini şöyle eleştirmektedir:

«Yeşilköy Hava Limanı, Türk Hava Yolları İdare ve Hangar binaları projeleri Türk mühendis ve mimarlarına duyurulmadan 5 milyon lira proje bedeliyle, Alman Filips Holzman firmasına verilmişti. Bahiskonusu firma, elinde eskiden mevcut bir projeyi ufak tefek değişikliklere uğratarak Türk Hava Yollarına vermiş ve 5 milyon lira kazanmıştı.

● **Ankara'da EGO (Elektrik Gaz Otobüs İşletmesi) tarafından yaptırılmakta olan 60 bin metre**

Anayasa

Ord. Prof. Dr. Hıfzı Veldet Velidedeoğlu

isteniyordu. Kısacası, sanki bu vatan, kendisi için kan döken evlâtlarının tümünün değil de, eli çubuk ve gözü açıkların özel çiftliği imişçesine, bir «özelci»lik ve birçok konuda da yabancılarla ortaklık tutkusu memlekette almış yürümüştü.

Hem de 1961'in milliyetçi, halkçı ve sosyal Anayasasına rağmen.

Biz bu konudaki düşüncelerimizi 1962'den ve daha yoğun olarak da AP'nin tek başına iktidara gelmiş olduğu 1965'ten beri, her türlü alçakça iftiralara ve bayağı suçlamalara göğüs gererek (...) yazdık durduk «Anayasanın biçimsel olarak uygulanması ve dört yıldan dört yıla malûm sandık oyunlarıyla seçim yapılması yetmez. Onun özünü uygulamak gerekir Bu gidiş, gidiş değildir efendim» dedik. Kimse aldırmadı Onlar bu kötü gidişten kendi ters ve kötü tutumlarını değil, ille de Anayasa'yı suçlamakta devam ettiler. Tıpkı Demokrat Partinin son yıllarında, kötü gidişten hep CHP'yi suçlaması ve 1924 Anayasasını bile yeterli görmeyerek tedbirler yasasını getirmesi gibi.

Yukarıda belirtildiği veçhile «hükümet iş göremiyormuş, çünkü Anayasa onun ellerini bağlıyormuş.» Belki hükümet bir iş görmedi fakat hükümete yakın kişilerin ve çevrelerin pek çok «iş» gördüğünü gazeteler uzun süre yazdı durdu.

Bu işlere Anayasa engel olmadı.

Yolsuz kredilere engel olmayan etken yoksa Anayasa mı?

Doğunun silahlandığını, memlekette büyük ölçüde silah kaçakçılığı olduğunu yıllardan beri gazeteler yazıp duruyordu. Bunların önlenmesine engel olan Anayasa mıydı?

Ülkenin her yanında, ekonomik kalkınma için gerekli olan sanat okulları ve çeşitli meslek okulları yerine, geniş ölçüde imam-hatip okulları açılmasını emreden kural acaba Anayasa'nın içinde yer almış mıydı?

Yurdun her yanını kaplayan ve bir kanser metastası gibi körpe çocukların kafalarını küflendiren eski yazı ve Kur'an kurslarının önlenmesine acaba Anayasa'nın hangi hükmü engel oldu?

Ödenek konusunda hemen birlesiveren partiler, parlamentoda niçin gerektiği gibi çalışmadılar?

Anayasa'nın emrettiği reformlar neden yapılmadı?

Sağ ve sol eğilimli gençler arasında ilk çatışmalar ve öldürmeler başladığı zaman neden derhal tedbir alınmadı? Neden kaatiller hemen bulunmadı?

Devletin polis gücünün, iktidar partisinin militanları durumuna sokulmak istenmesini Anayasa mı emrediyordu?

Biz o zamanlar haykırdık: Aman tedbir alınız, kaatilleri bulunuz. Tanrı esirgesin, bunun arkası siyasî cinayetlere kadar gider, dedik. Bölücülere karşı cephe aldık. Bu memlekette «Türk halkları» değil, «Türk halkı» vardır dedik. Yine aldırış eden olmadı. Ve şimdi onlar, kendilerini sıkıyönetimin himayesine sığınmış görerek, vatan kurtarıcısı ve milliyetçilik havarisi oluyorlar. Anayasa'yı hazırlayanlar ise «komünizme bu Anayasa'da açık kapı bırakmak» suçlamasına uğruyorlar!

12 Mart muhtırasından önce de bir yandan bu suçlamaları yaparken, öte yandan —şimdiki sıkıyönetimi göklere çıkaranlar— memleketi tam bir geniş yüreklilikle anarşiye bırakıyorlardı. Acaba o zaman Anayasa Sıkıyönetim ilânını önlüyor mu idi?

III. NİHAYET!

Nihayet, nasıl ki DP'nin hatalı tutumunda direnişinin sonunda 27 Mayıs 1960 devrimi geldiyse, AP'nin sakat ve zararlı gidişinin ve (226 oy) hesabında yanılmasının sonucunda da 12 Mart 1971 Muhtırası geldi. Bu muhtıranın ruhunu ve gerekçesini açık seçik ortaya koyan birinci maddesi harfi harfine şöyledir:

> «Parlamento ve hükümet, süregelen tutum, görüş ve icraatı ile yurdumuzu anarşi, kardeş kavgası, sosyal ve ekonomik huzursuzluklar içine sokmuş, Atatürk'ün bize hedef verdiği çağdaş uygarlık seviyesine ulaşmak ümidini kamu oyunda yitirmiş ve Anayasanın öngördüğü reformları tahakkuk ettirememiş olup, Türkiye Cumhuriyetinin geleceği ağır bir tehlike içine düşürülmüştür.»

Bu maddede sözü edilen «hükümet» AP Hükümetidir. Ve buradaki suçlamaların hepsi ona yönelmiştir. Çünkü öbür partilerin hepsi birlik olsaydı bile —226'yı bulamadıkları için— hükümeti düşüremezler ve isteseler de Anayasa'nın öngördüğü reformları gerçekleştiremezlerdi.

Gittikçe azgınlaşan yazılarıyla, bizleri Anayasa'da komünizme açık kapı bırakmakla suçlamağa yeltenenler, her şeyden önce kendilerini yukarıki suçlamalardan temizlemelidirler.

Suçlu olan, Anayasa ve onu yapanlar değil, bu vatanı özel bir çiftlik ve devlet güçlerini de özel muhafız sananlardır. (18 ve 19 Mayıs 1971).

TÜRKİYE'DE ÜÇ DEVİR, Ord. Prof. Dr. Hıfzı Velden Velidedeoğlu, Sinan Yayınları, Mayıs 1972, İstanbul I Cild.

---

küplük gaz deposunun proje ve uygulaması, önce bir Türk firmasına 'perçinli' olacak şekilde ihale edilmişti. Ancak sonradan deponun 'perçinli' yapılmasından vazgeçilmiş, 'Kaynaklı' yapılması kararı alınmıştır. 'Kaynaklı' depoların Türk firmaları tarafından yapılamıyacağı gerekçesiyle de proje, Alman Frederik Kochs firmasına ihale edilmiştir.

● Ayvacık Barajı projesi, Devlet Su İşleri Barajlar Dairesindeki arkadaşlarımızın 'Kaya dolgu baraj' olarak ülkemizde projelendirilmesi için direnmelerine rağmen Kemer baraj' olarak yapılmasının daha rantabl olacağı gerekçesiyle Japon firmasına ihale edilmiştir. Ama gel gör ki, Japon firması da bu işi, 'Kaya dolgu baraj' olarak projelendirmektedir.

● Amerikan firmasına ihale edilen Adana-Pozantı ekspres yolu projelerini yapacak güçten, Karayollarındaki arkadaşlarımız yoksun muydular acaba?

● Türk teknisyenleri, herkesde, bütün bu projeleri bir Ereğli Demir Çelik Tesislerini tevsie elverişli

Saltanata dair

Dalaman Kâğıt fabrikası proje ve inşaatı, CGEE rumuzu ile belirtilen Fransız firmasıyla birlikte 4 ecnebi firmaya ihale edilmiştir.

....

Ecnebi montör ve mühendislerin maaşları döviz olarak memleketlerindeki banka hesaplarına (sözleşme gereğince) yatırıldığı gibi, Türkiye'deki iaşeleri için, günde net 90-100 TL. cep harçlığı da almaktadırlar.

....

Lojmanların bütün konforu (yine sözleşme gereğince) müessese tarafından sağlanır. Böyle bir çiftlikten, hele Akdeniz'in en güzel bölgesinde olursa, kim gitmek ister? İşler ne kadar gecikirse, Fransız, Alman, İtalyan ve diğer montörler de, o nisbette Türkiye'nin nimetlerinden istifade edecekler.

Montajın gecikmesinin, her gün için memleketimizi 2 milyon TL. zarara soktuğunu düşünürseniz, işin fecaatini daha iyi anlarsınız.

Benim kontrolumda olan Ana Kumanda Merkezi ve Türbin-Generatör bağlantıları (işçi arkadaşlarımın gayretiyle) normal programından hızlı ilerlemeye başlayınca Fransızlar engellemeye giriştiler. Fransız montör M. Wasseux, sabah yaptırdığını öğleden sonra söktürerek, işi katık etmeye başladı. (Bizlerin gece bile içki içmesi yasakken, ecnebilere günün her saatinde serbest olması, öğleden sonra işe sarhoş gelmelerine ve sabah yaptıklarını bozmalarına sebep oluyordu.) Benim kontrolumdaki seksiyonlarda çalışan M. Wasseux'ya bu tip hatalarından dolayı müdahale edince:

—«Burada patron biziz, SEKA bizim işimize karışamaz...» dedi.

....

Yine benim kontrol ettiğim kısımlardan dolayı, bütün tesislerin kablo yolları ile ilgili projelerin tamamını temin ettikten sonra, yaptığım inceleme ve hesaplar neticesinde: ihtiyaçtan çok fazla kablo yolu malzemesi sipariş edildiğini, kablo yolu projelerinin ise tatbik edilemeyecek hatalarla dolu olduğunu tesbit ettim. FRANSIZLAR, PROJELERİ TATBİKATA UYGUN OLACAK ŞEKİLDE YAPMAK ŞARTIYLA PARA ALMIŞLARDI. Gösterdiğim hataları kabul ettiler, fakat onları düzeltebilecek elemanlarının Paris'te olduğunu, istersek Paris'e gönderip düzelttireceklerini söylediler. Bu ise zaten gecikmiş olan işlerimizi daha da geciktireceği için aylarca çalışıp kendim düzelttim. Bu arada (müesseseye ben gelmeden) fazla sipariş edilen malzemelerin miktarını azalttırmayı başaramadım. Fransızların hesaplarına inandılar, bana itimat etmediler.

(Bir elektrik yüksek mühendisinin mektubundan)

miyecek biçimde (bir yanı dağ, öteki yanı askerî tesis) plânlayıp da gerekenin iki katı paraya mal eden Morrison firmasından daha kötü yapmazlar...»

Maliyet niçin yüksek?

Bir mimarımız da, yabancı mühendislik firmalarının hiç de becerikli olmadıklarını şu sözlerle dile getirmketedir:

«Türkiye'ye para yatıran yabancı müesseseler yatırdıkları paranın bir kısmını geri almak için projeleri kendi teşkilâtlarına yaptırma şartını ileri sürüyorlar. Meselâ FIAT gibi. Bu işte, avan-proje dışarıda yapıldı. Ben, bu avan-projeleri gördüm. Âdinin bayağısı şeylerdi. Bunların statik projelerini ve detayları nı burada müteahhitlere yüklediler ve geçen seneki depremde (1970 Bursa'da bir tek gecekondu yıkılmadı, sadece bu binalar yıkıldı. milyon lira hasar meydana geldi.»

Yabancı mühendislik firmaları nın yaptıkları projelerde ortaya çıkan muazzam maliyet artışlarıyla ilgili haberler herkesin malûmudur. Bu maliyet artışlarının başlıca nedenlerinden biri, yabancı uzmanlara ödenen astronomik ücretlerdir. Örneğin, Aşağı Fırat havzasında inşa edilecek olan, dünyanın dokuzuncu büyük barajı Karakaya'nın projelerini yapacak yabancı mühendisler, anlaşmaya göre, Türk Hükümetine ayda 110 bin liraya malolacaklardır. Aynı barajda çalıştırılacak Türk mühendislerinin maliyeti ise 20 bin lirayı aşmıyacaktır! Her yabancı mühendis, ayda 2500 dolar maaş, 150 lira günlük ve yüzde 117 genel gider karşılığını ve vergiyi cebe indirecektir.

Sözün kısası

Yukarıda kısaca anlatmağa çalıştıklarımızla ortaya şöyle bir görünüm çıkmaktadır:

- Teknik elemanlarımız ağır hayat şartları ve işsizlik nedeniyle her geçen gün yurt dışına göçe itilmektedirler.
- Oysa, yurdumuz büyük bir teknik personel açığı ile karşı karşıyadır.
- Böyle bir çelişik durumun ortaya çıkmasının en bellibaşlı nedeni, ülkemizdeki mühendislik hizmetlerinin giderek yabancı firmaların tekeli altına girmesidir.
- Ayrıca, Türk hükümetlerinin yanlış personel politikası da bunda büyük rol oynamaktadır.
- Yabancı teknik hizmet ithalinin sonuçlarından biri, sanayileşmemizde kullanacağımız dövizlerin gereksiz yere dışarıya akmasıdır.
- En önemli sonucu ise, kendi teknik elemanlarımızın güdükleşmesi ve ulusal bir teknolojinin yaratılamamasıdır. Böylece, zaten çeşitli bağlarla dışa bağımlı olan ekonomimizin, teknolojik açıdan da iyice dışarıya bağlanmasıdır.
- Sorunu çözümlemek ve ulusal bir teknoloji yaratarak kendi teknik potansiyelimizi yurdumuzun sanayileşmesine koşmak, herşeyden önce ulusal bir kalkınma politikasının izlenmesine bağlıdır. Bu arada, teknik elemanlarımızın hayat şartlarını iyileştirmek, yabancı teknik hizmet ithaline son vermek veya bu hizmetleri yalnızca «danışmanlık» düzeyine indirgemek gerekmektedir.
- Ancak, Ortak Pazar üyeliği ile bütün bunların nasıl bağdaştırılabileceği halen belli değildir. Zira Ortak Pazar üyeliği, yabancı hizmet ithalini şimdikinden daha geniş ölçülerde veya tamamiyle serbest bırakacaktır.

TOPLUM'un incelemesi

ARACILIK TEFECİLİK

«2»

Tefeciliğin işleyişi

Tefecilik kredilerini; kredi verme işini meslek edinmiş kişiler tarafından yüksek faiz karşılığında ve bir kazanç sağlama düşüncesiyle özel ve yöresel geleneklere göre verilen, üretim ve tüketim ihtiyaçlarını karşılamak için alınan kredilere denir, diye tanımlayabiliriz.

Bu genelleme içinde ticaret ve çiftçiliği önde gösterenler olabildiği gibi doğrudan tefeciliği meslek edinmiş bulunanlar da çıkmaktadır. Ve sadece üreticinin sömürülmesine dayanan bu mesleğin çeşitli işleyiş biçimleri vardır. Aşağıda, mümkün olduğunca geniş somut örneklerle, bunları belirteceğiz.

Alivre tefecilik

Kredi verenler genellikle ihracat maddelerini meydana getiren tarımsal ürünlerin alım-satım işleriyle ve hatta işlemesiyle ilgilenen tüccardır. Ürünün yetişmesinden önce para sıkıntısı çeken üreticilere, hasat sonunda elde edecekleri ürünün önceden tesbit olunan sabit bir fiat veya piyasa değerinin belirli oranda altında bir fiatla satış karşılığında para verirler. Bu tür tefecilikte faizi fiat farkı teşkil eder. Üstelik bununla da yetinilmez ve ayrıca bir de borç verilen miktar üzerinden faiz alınır.

Alivre satış denilen bu tür işlemler, çoğunlukla daha borç verilirken ana paraya eklenmiş faizle birlikte hesaplanır. Ya bonoya bağlanır, ya da söz alınarak ödenir. Tefeci bilir ki, sözle yazılı belgenin farkı yoktur. Çünkü, her iki türde de üretici ürünü alır almaz borcunu ödeyecektir.

Yıl sonunda, borcu karşılamaya yeterli ürün elde edilemediği takdirde, aradaki fark, elde edilen ürün değerinin âzami satış fiatı üzerinden hesaplanıp, yeniden borçlunun boynuna geçirilmektedir.

Üreticinin çilesi

Bu tür tefeciliğe hemen, odun kömürü üreticilerinin durumunu bir ilk örnek olarak gösterebiliriz.

Borçlanan köylü, kömürlerini piyasa fiatlarının çok altında, alacaklısına yakmakla yükümlü tutulur. Teamüle göre, ödeme vâdesi uzadıkça, yâni belirli kömür yakma sonunda kömürler teslim edilmezse, faiz, kömürün teslimi anındaki fiat, daha da düşülerek hesaplanmış olmaktadır. Bunun, bir borç üzerinden kaç kat faiz almak olduğunu hesaplamak özellikle üretici için imkânsızdır.

Yine bu türe örnek olarak, sebze-meyva üreticileriyle kabzımalların ilişkisini gösterebiliriz.

Büyük kentlerdeki kabzımallar, üreticinin para ihtiyacını karşılarlar. Böylelikle üretici, o kabzımala bağlanır. Borcun faizi önceden hesaplanmıştır. Üretilen malın piyasaya sürülmesi de ancak o kabzımal eliyle olacaktır. Ve kabzımal hem verdiği parayı, hem faizini malı sattıkça alacaktır (3). Eğer ürün üreticinin borcunu karşılıyorsa, eline biraz para geçer. Karşılamıyorsa, ertesi yıl alacağı borç, biraz daha azalır. Bunun üstüne bir de satış masrafları ve komisyonları eklenirse, o borcun hiç ödenmiyeceği açıktır.

Rehin karşılığı tefecilik

Borcun, doğrudan parayla ödendiği tefecilik şekillerinde genellikle, bir teminata dayanılır. Bu teminatın başında da, ya çeşitli süs ve ev eşyaları, ya da noterden düzenlenmiş ipotek edilen bir başka değerin garantisi gelir. Özellikle küçük kasabalarda ve kentlerdeki en yaygın tefecilik şekli budur. Ve küçük üretici için asıl korkuncu da bu olmaktadır.

Bu tür borçlanmalar, genellikle, tüketime gider. Vu durmaksızın artarak, alanın boynuna dolanan bir çember haline gelir. İşte bu çembere güzel bir örnek, Mehmet Emin Bozarslan'ın, «Doğu'nun Sorunları» adlı kitabında belirtilmiştir.

«Köylüler ve fakir yurttaşlar ancak 200 - 300 lira gibi gülünç bir miktar kredi alabilirler. Bunu da hiçbir işte kullanmazlar. Çünkü bu miktar, ancak, harcama işlerinde kullanılabilir. Doğu köylüsü de bu parayla evine biraz öteberi, karısına ve çocuklarına birer entari, kendisine de bir şalvarla cizvalet (lâstik ayakkabı) alır. Elinde ya bir kilo şeker parası kalır, ya kalmaz.

Seneye banka, parayı ister. Tabii, faiziyle birlikte.. Fakat köylü bu parayla iş yapmamış ve onu artırmamıştır ki, getirip parayı yatırsın.. Çaresiz, gidip bir zengine yalvarır, birkaç gün vâdeyle borç alır ve bankaya yatırır.»

Faiz ağaları

«Bazıları, bu birkaç gün için bile borç bulamazlar. Ve faiz ağalarından faizle almak zorunda kalırlar. Birkaç gün sonra yine bankadan para alır, bu sefer de götürür, tüccara ya da faiz ağasına borcunu öder. Artık her yıl bu böyledir... Köylü bu tuzağa bir defa girdi mi, artık kolay kolay kurtuluşu yoktur.»

Genellikle tohum, çift hayvanı, küçük tarımsal araç ve diğer girdilere olan ihtiyaçlar, aynı köyde veya yörede bulunan büyük çiftçilerin, ağaların veya şehirlerde oturan ve bu gibi maddelerin alım ve satımıyla uğraşan tüccar tarafından, veresiye satış şeklinde, karşılanmaktadır.

Bazı bölgelerde bu tür, değişiklikler gösterse bile, temelde, yapılan iş, aynı kapıya çıkmaktadır. Meselâ, değişikliklere bir örnek olarak, Ereğli bölgesini alabiliriz. Bu bölgede köylünün, ürünün yetiştiği devre dışında paraya geniş ölçüde ihtiyacı bulunmaktadır. Bunu da sağlamanın en kolay yolu,

TOPLUM'un incelemesi

ARACILIK TEFECİLİK

tefeciye başvurmaktır. Gerektiğinde, paranın, formaliteye ihtiyaç olmaksızın temininin tek yolu, tefecidir. Daha sonra çok yüksek faiz ödemesine, bütün geleceğini tefecinin eline teslim etmesine rağmen, içinde bulunduğu çaresizlik, köylüyü bu yola sürükler. Köylüler bankaya gitmeyi pek istemezler. Çünkü, kullandıkları deyimle, **«Banka, gemisi yüzene yardım eder, yalpalayana değil (4)...»**

Mal tefeciliği

Üreticilerin tüketim ihtiyaclarını karşılayarak, borç üzerine yazılan faiz şekline, **mal tefeciliği** diyebiliriz. Çeşitli maddelerin, yıl boyunca hem dilenilen fiattan verilmesi, hem de üstüne faiz eklenmesi biçiminde yürürlükte olan bu şekle de şöyle bir örnek verebiliriz:

Meselâ Ankara'da, Yenimahalle ve Kayadibi'nde bakkalın kendisi, sattığı malları veresiye almakta dır. Ve bu yüzden de fazla ödeme yapmak durumundadır. Bunun, üreticiye verilip, üstüne faiz ve kâr da konulduğunda, toptan fiatla perakende fiat arasında başdöndürücü bir fark ortaya çıkmaktadır. Tabii, bu farkın büyük kısmı da, asıl krediyi verenin cebine gitmektedir.

Bunun yanında, bir de para yerine takas usulünü uygulayan küçük üreticinin durumu vardır. Yağ, yoğurt, peynir ve yumurta gibi besin, yün, deri gibi giyim maddeleri karşılığında, bakkaldan kendi ihtiyaçlarını karşılayanlar, açık deyimiyle, çifte kavrulmaktadırlar. Hem mallarını ucuza vermekte, hem ihtiyaçlarını pahalıya almaktadırlar ki, tefeciliğin bu şekli, ötekilere oranla daha da korkunçtur.

Hatır tefeciliği

Bütün bunlara eklenecek bir **başka** örnek de, yine Doğudan verilebilir. **Bu da, hatır tefeciliğidir.**

İşleyiş şekli, kendi başına iş **yapmak isteyen** bir çerçinin, toptancıdan kredi istemesiyle başlar. Toptancı, o çerçiye malı ancak o bölgenin ünlü faiz ağalarından birinin kefaletiyle vereceğini belirtir. Ağa, adama kefil olur ve bu kefaleti üzerinden fâhiş bir faiz alır. Üstelik, bu tür faizcilikte işler kitabına öyle uydurulmaktadır ki, ortada görünen işlem, bir ticari davranıştır. Faiz ağası, toptancıdan malı almakta, üstüne kendi faizini koyduktan sonra çerçiye vermektedir. Çerçi, malı sattıktan sonra parayı faiz ağasına getirmekte, o da kârını alarak, mal bedelini toptancıya vermektedir. Burada, üçlü bir tefecilik durumu doğmaktadır: **Toptancı, faiz ağası** ve **çerçi,** doğrudan tüketicinin sırtına binmektedirler.

Bunun gibi, özellikle iç köylerde rastlanan bir değişik şekil de kasaba tüccarından alınan mal karşılığı ürün vermektir. Yine bir, **ikili faiz sistemi** sözkonusudur. Mali istediği fiattan satan tüccar veya esnaf, köylünün ürününü istediği fiattan alarak, faizi kendisi tâyin etmiş olur.

Tefecilik deyimleri

Tefecilerin kendi aralarında kullandıkları çeşitli deyimler vardır.

Eskişehir Ziraat Odası tarafından Birinci Ziraat Kongresine sunulan bir rapor, bu bölgedeki tefecilik deyimlerini şöyle sıralamaktadır: **«Katlama», «Katmerleme»** ve **«Hendek atlatma...»**

Katlama, borcu yenilerken veya üreticiyi sıkıştırıp, borcu iki katına çıkartmaya; **katmerleme,** daha da büyüterek birkaç katına çıkartmaya denilmektedir. **Hendek atlatma** ise, düzenin en **korkunç** yanıdır Katlanıp katmerlenen borç, bir de senede bağlanarak, ödendikten sonra yeniden yürürlüğe sokulmaktadır. Şöyle ki: üretici, borcunu ödedikten sonra, saflığından yararlanılarak **aldatılmakta, çeşitli** bahanelerle baştan savılmaktadır. O gider gitmez de, eski senet ortaya çıkartılıp, yeni borçlanmış gibi işlem görmektedir.

İskonto yoluyla tefecilik

«İskonto yoluyla tefecilik», özellikle tütün ve fındık bölgelerinde geçerli olan bir türdür. Alıcı, üreticinin malını aldıktan sonra bir kısmını iskontoya tâbi tutmaktadır. Âdeta meşru bir biçim verilen bu iskonto miktarı, bazan yüzde 20-25'e, hattâ yüzde 30'a kadar yükselmektedir.

Üreticinin nasıl sömürüldüğünü, tütün bölgesinden bir örnekle gösterelim:

Eskiden, ıskarta edilen —yâni çürüğe, kötüye çıkartılan— tütün, üreticiye bırakılır ve yeni bir değerlendirme olanağı sağlanarak, pazarlama yolu açık bırakılırdı. Son yıllarda ise, bu tutum tamamiyle değişmiştir. Üreticinin, örneğin, 12 balya tütünü, yabancı kumpanya tarafından alındıktan sonra, 4 balyasının ıskarta çıktığı belirtilmekte ve eline 8 balyanın tutar bedeli verilmektedir Böylelikle, baş fiattan bile satılmış olsa, tütün üreticisinin eline yüzde 30 daha az para geçmektedir. Ve zaten yüksek olan ihracatcı kârına, murabahadan bile daha yüksek oranlarda fâhiş ve haksız kâr eklenmektedir.

Toprak tefeciliği

Ortakçılık dediğimiz üretim faktörü de, bir tefecilik konusudur. Toprak sahibi, toprağını ekip biçmek konusunda kendisine muhtac olan üretici ile, çeşitli pazarlıklar yapmaktadır Bu pazarlıkların neresinden bakılırsa bakılsın, tefecilik **işleminin** yürürlükte olduğu su götürmez. Ya. toprak dışındaki üretim girdileri üreticiden olmak suretiyle bir anlaşmaya varılır; ya da **toprak sahibi, bu girdilere katkıda bulunur (tohum, çift aracı veya pa-**

Toplumumuzun bünyesinde kanser gibi işleyip duran ve halkımızı perişan eden «Aracılık - Tefecilik» kurumuyla ilgili incelememizin ilk kısmını geçen sayıda vermiştik. İkinci ve son kısmını bu sayıda okuyacaksınız. Tefecilik nedir? Kaç türlü tefecilik vardır? Yurdun çeşitli bölgelerinde tefecilik uygulamaları ne gibi farklılıklar gösterir? Bütün bu soruların cevaplarını, incelemenin bu bölümünde bulacaksınız.

ra gibi...). Katkıda bulunduğu zaman, üründen aldığı pay, birkaç katı artar. Çok zaman da, üretici, «eli hamur karnı aç» deyimine uygun bir biçimde kalakalır.

Hattâ, bütün bir yıllık emeğinin karşılığında, üstelik gelecek yıla da borçlu girdiği olmaktadır!

Tefeci celepler

Bir başka örnek de, daha ana karnında satılan hayvanlar üzerindeki tefeciliktir. Köylü, güç durumdadır. Koyunları daha sonbaharda gebe kaldığı anda, birtakım alıcılar gelir. Ana karnındaki kuzuya bir değer biçilir. Bu, genellikle 50-60 lira kadardır. Sonra bahar gelir, koyunlar kuzuladıktan sonra beslenerek tefeciye teslim edilir.

Buna benzer alivre satış işlem en çok, pamukta görülmektedir. Üretim ve işçilik açısından bakıldığında, 450 bin ailenin geçimini bağladığı pamuk üretiminde çoğunluk la ürün, daha birkaç ay önceden satılmaktadır. Kütlü denilen ilk üretim, genellikle taban fiatı 220-23(kuruş iken, üreticinin güçlüklerinden yararlanan tefeciler tarafından 130-170 kuruş ödenerek alınmaktadır.

Böylelikle, **117 pamuk ihracatçısı firma, yılda ikişer milyon lira kazanmakta, 250 bin pamuk üreticisinin eline ise ancak 800-900 lira geçmektedir. Görüldüğü gibi, pamuk da, tütünden bir ayrıcalık göstermemekte, yine üretici yoksulluğa terkedilir, sömürü çarkının dişlileri arasında ezilirken, ihracatçı ve kapkaççılar vurgunu vurmaktadırlar.**

Bu durum, tarım ürünlerinin tümünde, aynı yansımayla sürüp gitmektedir. Fındık sözkonusu olduğunda, aynı nedenlerden ötürü üreticinin durumu yürekler acısıdır. Yalnız Ordu ilinde 300 milyon liralık üretimden tefecilerin elde ettikleri faiz, üretimin yarısından fazlasına elkonulduğunu göstermektedir. Yüzde 95'i tefecilere borçlu olan üretici, ürünü onların dilediği fiattan vermekte, bunun üstüne çeşitli oyunlar oynanmaktadır. Örneğin, 1966 yılında, alivrecilere 525 kuruş civarında satılmış olan fındığın Hamburg borsasındaki değeri 12 liradır. Aradaki korkunç fark, tefecilerin cebine gitmektedir.

Zeytindeki tefecilik

Tarımsal ürünlerin kaderi, tefecilik çarkında çok az insanın tüketimine milyonları koşmaktan başka birşey değildir. Hangi ürüne bakarsanız bakınız, bu, böyledir. Zeytin tefeciliğinde de durum, değişik değildir. Ama, daha ince bir usul uygulanmakta, bu türde, üstelik, büyük zeytin üreticisi tefecilerin vergileri de borçlunun sırtına yüklenmektedir.

Sorunu örneklemek gerekirse, şöyle belirtebiliriz:

Zeytin bölgelerinde **Tariş fiatlarından 50 kuruş daha aşağıya** diye bir alışveriş vardır Tefeci, üreticinin malını. Tariş'in vereceği fiattan bu kadar noksanına alır. Parayı peşin verir. Sonra kablarını gönderip, yağı bunlara doldurtur. Ve üreticinin malıymış gibi Tariş'e satar Bu yüzden de, tarım vergisinden kendisi kurtulur ama muafiyet haddinden fazla ürettiği için köylü bu vergiyi ödemek zorunda bırakılır!

Bunun yanında yağa karıştırılan gresyağı sorunu da bir ayrı derttir Zaten dünya zeytinyağı tekelini elinde tutan İtalyan firmasının acentesi durumundaki bizim ihracatçılar, salt Tariş'e verilen yağlara kattıklarıyla yetinmezler Dünya piyasasında da aynı oyunları oynayarak ihracat olanaklarımızı elimizden kaçırtmağa uğraşırlar Sonra da, haklarında dâva açıldığı halde, suçu vine bir yoksulun omuzlarına yıkıp ellerini kollarını sallayarak gezebilmektedirler

Çünkü ülkemizin zeytinyağı ihracatı hepsi Musevi ? ihracatçı firmanın tekelindedir Ve İtalya'da 18-19 lira arasında oynayan zeytinyağı fiatı, nedense bizde 550-650 kuruşun üstüne çıkmamaktadır!

Oysa, ülkemizde, 340 bin aile zeytincilikle uğraşmakta ve bunlardan 66 bini geçimini sadece zeytin ağaçlarına bağlamış bulunmaktadır.

Cambazların tefeciliği

Bunların yanında, **emek ve pazar tefeciliğini** de sayacak olursak, somut örneklerimizi perçinlemiş bulunacağız. Köylü, hayvan pazarında hayvanını satacaktır. Tefeciler, kendi aralarında örgütlü bulunduklarından, 1500 2000 lira değerindeki hayvana, biri 1000 lira değer biçer. Bundan sonra, kim gelse, fiatı 50, bilemediniz 100 lira daha artırıp, sıkışıklık içindeki üreticiyi kandırır

Bir de **emek tefeciliği** vardır. Yoksulluk içindeki köylü, daha kıştan emeğini satar Emek ağaları, yazın inşaat veya ürün zamanı bu insanları, yevmiyenin 20-25 lira olduğu iş alanlarında çalıştırırlar. Satınaldıkları emek için ise, kışın o emekçilere 5 lira ödemiş bulunmaktadırlar!

Tarım alanında ve emek yönünde nereye baksanız, tefeciliğin kol attığını görmek mümkündür. Küspeden, koyunun karnındaki kuzuya varıncaya kadar öyle bir çark döndürülmektedir ki tefecilikten soyutlayacağınız, ayrı düşüneceğiniz bir üretim alanı bulmak mümkün değildir.

Bütün bu çarkın dönüş şekilleri ve elattığı alanları gözönünde bulundurunca, üreticinin rahat nefes alması için, durumunu kısa vâdede düzeltecek reformlar değil, **onu her türlü tefecilik işlemlerinden kurtararak, yalnızca verim çabasına sürükleyecek köklü bir düzen değişikliğinin gerektiği kaçınılmaz bir gerçek olarak ortaya çıkmaktadır.**

(3) *Yusuf Saim Atasağun, Türkiye'de Zirai Borçlanma ve Zirai Kredi Politikası S. 161*

(4) *Mübeccel Belik Kıray, Ereğli, Ağır Sanayiden önce bir sahil kasabası, D.P.T., S 62*

Biraz da Doğu

TOPLUM dergisinin büyük bir bölümü, başkentin kısır politik tartışmalarıyle doldurulmaktadır. Bunun yanı sıra, boşa harcanmayan ama gereksiz olan sayfalarda var. Böyle basit alanlara sayfalar harcayan Toplum'un, çok daha ağırbaşlı sorunlara dil olmaması bizi üzmektedir. Toplum, büyük kentlerin küçük burjuvalarının oyalanma ve çekişme aracı olmayıp, geniş halk yığınlarının bilinçlenmelerini ve yönetime gelmelerini sağlayan bir nitelik de taşımalıdır. Yoksa, yakında silinir yayın dünyasından.

Elimde bulunan onaltı sayısını da karıştırıyorum derginin. Hiçbir sayfasında Anadolu'ya rastlayamıyorum. Hele hele Doğu'ya hiç uzanmamış. Yoksul Anadolu köylüsünün, işçisinin, ortakçısının sorunlarıyle ilgili belge bulmak olanağı yok. Bunun nedeni, aydını ve okuru; Ankara - İstanbul İzmir üçgeninin içinde kabul etmek ve bu kentlerin dışındaki aydınlara önem vermemektir. Toplum, kendini, kaşarlanmış büyük kent aydınlarının elinden kurtarmalıdır. Haberleşme sistemini geliştirerek, Doğu ve Batı Anadolu'nun en ücra köşelerine değin sokulmalıdır.

Toplum'u kendimizden bir parça bildiğimiz için söyledik bunları. Bir de yöneticilerin hoşgörü ve sağduyusuna sığınarak... Karınca kaderince, ben, burada, yaşadığım bölgenin sorunlarına değineceğim. Diğer okurlar da kendi bölgelerinin sorunlarını dile getirirlerse, istenilen sağlanmış olur.

Doğu'da eğitim:

İnsan, bütün yaptıklarının bilgisizlik önünde etkisiz kaldığını görünce, eğitimin çok büyük görevine bir kez daha inanıyor.

Doğu'daki halkımız, kasıtlı olarak bir karanlığın içine itilmiştir. Bu karanlıktan da çıkarılmak istenmemektedir. Halk öyle şartlandırılmıştır ki, kendi çıkarlarına olan şeylere cephe almakta ve ağanın, şeyhin çıkarlarını savunmaktadır. Toplumu eğiten kitle olan öğretmenler bu duruma karşı çıktıklarında, sokaktaki kabadayılar tarafından dövülmekte ve hakarete uğramaktadırlar. Bunu yapanlar, halkın cahil kalmasında çıkarları olanlardır. Bunu yapanlar, seçim zamanı halkı kolayca kandırmayı düşünenlerdir. Bir öğretmen düşmanlığı almış yürümüştür. Öğretmenlerin hiçbir can güvenliği kalmamıştır. Yasalarımızın ve pozitif bilimin gerektirdiği bilgileri çocuklara aktarmak suç olmuştur burada. «Yağmur, havadaki su buharının yoğunlaşması sonucu yağar.» dediğiniz zaman, o malûm damga ile damgalanırsınız. Her yerde peşinizden bağırırlar, küfrederler de hiçbir görevli ilgilenmez.

Liselerde öğrenciyi sınıfta bırakmak hiçbir öğretmenin göze alamıyacağı bir iştir. Dersini bilmese de, sınıfı geçer. Yoksa hem veli, hem öğrenci, hem de yerli ağa-patron takımının baskısı canından bezdirir öğretmeni.

Öğretmenler Atatürkçü iseler, damgalanmaktadırlar. Ve halkla olan bağları yok olmaktadır böylece. Burada, Atatürk'ün 1938 yılına değin yaptıklarını anlatmak komünistliktir. Halk, gericiler tarafından şartlandırılmaktadır. Nurcular açık açık konuşmakta ve toplantılar düzenlemektedirler Van'da. Bunları yazdığım için başıma bazı şeylerin gelmiyeceğini kimse garanti edemez bana. Ben, yalnız halkımın mutluluğu ve aydın bir geleceğe sahip olması için yazıyorum bunları.

Sağlık:

Buradaki hastahaneler içler acısıdır. Pislik her yeri sarmıştır. Diş doktoru, alındığından beri hiç yıkanmadığı belli olan âleti kiri, pası ve kanıyle birlikte sokar ağzınıza. Görevli doktor geç gelir, soran olmaz. Sağlık ocaklarında doktor bulamadığınız gibi, memur da bulamazsınız. Her şeyi, hiçbir şey bilmeyen işçiler yönetirler. Kadın hastalar erkek hastaların gözü önünde çıkarırlar üstlerindekileri. Dahiliye servisinin önünden geçenler mutlaka, pörsümüş sarkık göğüsler gördüklerini hatırlayacaklardır. Sağlık memurları doktorlardan daha çalımlıdırlar. Hastalara iğneyi, onları ayakta tutarak yaparlar ve sözde zaman kazanırlar! İğneleri yıkamak ya da kaynatmak unutulmuştur burada. Devlet gerekli mütehassıs doktorları sağlamamıştır. Yataklar yetersizdir, pistir. Olanları da torpilliler ve zenginler işgal etmişlerdir.

Toplumsal İlişki:

Doğuda feodalite halen, bütün varlığıyle sürmekte ve bu, ekonomik bakımdan üstün güçler eliyle sürdürülmektedir, kasıtlı olarak. Toplumun dinî büyüğü ve fazilet, doğruluk, namus örneği (!) aynı zamanda ağa olan bir şeyh; yaşlanan dört karısını beğenmeyecek ve altmış yaşında olduğunu unutarak, yirmi koyun verip, oniki yaşındaki bir çoban kızı alacaktır. Göğüsleri bile terlemeyen bu çocuk için, «Oğusturarak büyütürüm göğüslerini» diyen bu kişiden, halk, mûcizeler beklemektedir buradal Ve bu şeyh, yakında Meclise girecek, onun partisi de şu katılmamış Atatürkçü olarak satacaktır kendini millete.

Köyler mağara devri yaşamaktadır. Ev diye bir şey yoktur. Milyonlarca insan, insafsızca beş-on ağa-şeyh için çalışmakta ve bundan mutluluk duymaktadır. Yedikleri otlu peynir ile soğandan başka birşey değildir.

Dünya görüşleri, tamamen onları yöneten ağa-şeyhin dünya görüşlerine benzer. Bu yüzden, her zaman kendilerini sömürenlere verirler oylarını. Geçen seçimde oyunu şeyhin oğluna vermeyen bir köylü, başına gelen bütün kötülüklere sebep olarak bunu gösteriyordu. Ve ileriki seçimlerde oyunu mutlaka şeyhin oğluna vereceğini söylüyordu.

Buradaki köyler Batı köylerimiz gibi bağımsız birimler değildirler. Ağanın ya da şeyhin malıdırlar. Köyün toprağıyle birlikte insanlar da satılmaktadır. Buradaki egemen kişiler insanları istedikleri gibi sömürmekte serbesttirler ve bu işi insanlık dışı bir biçimde sürdürmektedirler. Parlamentoda temsilciler bulunan bu kişiler de safkan Atatürkçü ve reformcudurlar!

Sonuç olarak şunu diyeceğiz. Türkiye, kasıtlı olarak geri bırakılmış yoksul insanların ülkesidir. Onları kurtarmak için önce sorunlarını öğrenmek, sonra da bunları çözmek için yönetimi ele alarak hizmeti onların ayaklarına götürmek gerekir. Bunun için ise yığınların içine girmek gerekir. Gelecek namuslu Türk ulusunun olsun!.

RIZA ZELYUT
(Van)

basınımızda kamu yönetimi anlayışının değişimi

Hazırlayan:
Türker Alkan

Orta Doğu Teknik Üniversitesi Amme İdaresi Bölümü öğretim üyesi

Orta Doğu Teknik Üniversitesi Amme İdaresi Bölümü öğretim üyesi Türker Alkan, Basınımızın 27 Mayıs 1960 12 Mart 1971 dönemini, "Basınımızda kamu yönetimi imajlarının değişimi" yönünden inceledi ve elde ettiği sonucu, TOPLUM okurları için, iki veya üç sayı sürecek bir yazı dizisi haline getirdi. TOPLUM'un bugüne kadarki inceleme ve araştırmalarına büyük ilgi gösteren okurların, değerli araştırmacı Türker Alkan'ın bu, gerçekten önemli araştırmasını da büyük ilgiyle okuyacağını umuyoruz.

TOPLUM

I — Giriş

27 Mayıs 1960 ile 12 Mart 1971 arasında geçen zaman, birçok yönleriyle Türk toplumu için ilginç özellikler taşımaktadır. Bu dönem içinde, siyasal, toplumsal ve ekonomik yapı oldukça önemli değişiklikler göstermiştir. Toplum, yeni bir dengeye ulaşmak için çabalamış ve sonunda 12 Mart 1971'e gelinmiştir.

Ele aldığımız dönemde endüstri, önemli atılımlar yapmış; şehirleşme hızla gelişmiş; toplumsal hareketlilik artmıştır. Köylerinden kopup gelen toprak işçileri, Avrupa pazarlarına doğru akmağa başlamışlardır. 1961 Anayasasının etkisiyle siyasal ve toplumsal örgütlenme daha dinamik ve liberal bir düzeye ulaşmıştır. Bu dönemde, toplum içinde çıkar gruplarının hızla örgütlendiğini ve seslerini duyurmağa başladığını görüyoruz. Basın üzerindeki baskılar hafiflemiş ve hareketli bir kamuoyu, oldukça özgür koşullar altında, şekillenmeğe başlamıştır.

Bu durumda, 1960'a kadar kendini duyuramıyan yeni bir muhalefet şekli gelişmiştir. Yeni muhalefet, iktidardaki politik partiye karşı değil, egemen sosyo-politik sistemin ilkelerine karşı yönelen ideolojik nitelikler taşıyordu. Yeni muhalefet tarzı, Türk siyasal yaşamını, alışmadığı uğraşı alanlarına doğru sürükledi.

Yukarıda çizilen tablonun altında yatan önemli bir sosyo-psikolojik özellik, **«yükselen umutların devrimi»dir**. Artan coğrafî ve toplumsal hareketlilikle birlikte psikolojik hareketlilik de gelişmekte idi. Yaşamın başka türlü ve daha iyi olabileceği; kişinin, alınyazısının ötesine geçebileceği duygusu yavaş yavaş bu dönemde kendini göstermeğe başladı. Bu nedenle, yarım milyon Türk işçisi Avrupa'ya gitti ve geri kalan bir milyonu da sıra bekliyor. Bu işçilerin çoğunluğu köylerden gelmektedir. Bu köylüler ki, 1950'lerde bir araştırmacının, **«Türkiye'den ayrılmak zorunda kalsanız nereye giderdiniz?»** sorusuna, **«ölürdüm de bir yere gitmezdim»** diyen insanlardır. (1)

Türk **Kamu Yönetimi** bakımından önemli bir soru şu olabilir: 1960—70 arasında yoğunlaşan toplumsal örgütlenmenin ve yükselen umutların özlediği hizmetler Devlet tarafından sağlanabilmiş midir? Bu soruya, genel olarak, olumsuz bir cevap vermek gerekecektir.

1960—70 arasında Kamu Yönetiminde izlenen gelişim, 1961 Anayasasının etkisiyle durağan (statique) olmuştur. 1961 Anayasasının Yönetim üzerine kurduğu yargı denetimiyle, belirli bir liberal düzeye gelinmiştir. Bu liberal ortamın varlığını sürdürebilmesi, **Yargı Erkinin**, Kamu Yönetimi üstüne koyduğu sınırlılıklar aracılığıyla gerçekleşmiştir. Tarihsel kökenleri bakımından otoriterlik eğiliminde olan Türk Kamu Yönetimi üstünde bu tip sınırlılıkların bulunması, demokratik gelişme için son derece olumlu sonuçlar doğurmuştur. Öte yandan, Yönetimin elindeki güçlerden bir kısmının alınması, gelişen toplumsal baskılar karşısında, Kamu Yönetimini olumsuz ve verimsiz bir savunmacı durumuna itmiştir.

Bu açmaz, 1961 Anayasasının suçu değildir. 1961 Anayasası, Yönetime birtakım sınırlılıklar ile birlikte bazı gücler de getiriyordu. Bu Anayasa, özel olarak bazı konularda reform yapılmasını öneriyor, genel olarak da plânlamayı Devletin anayasal fonksiyonları arasına sokuyordu. Böylece, Kamu Yönetimine, toplumsal değişim için gerekli olan amaçları ve araçları getiriyor, ayrıca, bu amaçların gerçekleştirilip bu araçların kullanılmasını hukukî bir zorunluluk olarak belirliyordu. Bu zorunlulukları, Kamu Yönetimini sosyal değişim karşısında güçlü kılan olanaklar olarak görmek gerekirdi.

Oysa, öyle olmadı. Kamu Yönetimi, kendini güçlü kılan anayasal yetkileri kullanmadı. Ne reformlar yapıldı, ne de plânlama, fonksiyonu gereğince yerine getirildi. Bürokrasinin efendisi olan siyasal iktidarlar, Anayasanın kendilerine verdiği dinamik gücü ve yetkeleri kullanmayarak, Anayasayı ihlâl ederken, Anayasanın kendilerinden aldığı pasif ve kişisel özgürlüklere değgin yetkilerin ardından yakındılar.

Ne değişen anayasal düzene, ne de gelişen toplumsal koşullara ayak uyduramayan Kamu Yönetiminin yarattığı imajlar bu süre içinde nasıl değişmiş olabilir? Kamuoyunda, Yönetim üstüne ne gibi düşünce ve görüşler oluşmuştur?

Aşağıda, bu soruların cevapları araştırılacaktır.

II — Araştırmanın Nitelikleri

Burada, araştırmanın tekniği üzerinde geniş bilgi verme yoluna gidilmiyecek, bulguların anlaşılabilmesi için gerekli olan bilgilerle yetinilecektir.

Bu çalışmada, **«27 Mayıs 1960-12 Mart 1971 arasında, Kamu Yönetiminin Basında görülen İmajı olumsuz yönde değişmiştir»** varsayımı-

(1) Daniel Lerner, The Passing of Traditionel Society, The Free Press, London, 1958, S. 148

nın geçerliliği araştırıldı. Kamu Yönetimi açısından önemli olduğu düşünülen çeşitli imaj ögeleri geliştirildi, tanımları yapıldı ve gazetelerde bu ögelerin nasıl değiştiğine bakıldı.

Üzerinde durulan bu imaj ögeleri şöylece sıralanabilir:

Verimlilik, Yönetimin Tarafsızlığı, Güvenlik Kuvvetlerine Duyulan Güven, Devlet Baba Kavramı, Lâiklik, Yönetimin Şekilciliği, Memurların Yeterliliği, Asayiş Sorunu, Yönetim-Aydın İlişkisi.

Kamu kuruluşları, beş ayrı grup içinde incelendi:

Merkezî Yönetim, Mahallî Yönetim, Üniversiteler, İ.D.T. ve T.R.T.

Türk basınını temsilen, değişik politik görüşleri ve gazetecilik anlayışlarını yansıtan, yüksek satışı olan dört gazete ele alındı: **Cumhuriyet, Milliyet, Hürriyet** ve **Tercüman.**

Bu kısa açıklamalardan sonra, bulguların tartışılmasına geçebiliriz.

III — Bulgular

Araştırmadan çıkan sonuçları iki bölümde inceleyeceğiz. Birinci bölümde, bütün imaj ögelerinin toplu halde değişimi ele alınacaktır. Burada, Türk Kamu Yönetiminin genel görünümü belirmektedir. İkinci bölümde, her imaj ögesi teker teker ele alınacak ve zaman birimleri içinde olumlu veya olumsuz yönde nasıl değiştikleri araştırılacaktır. Kamu Yönetim Kurumlarının ve gazetelerin durumu, imaj ögelerine bağlı olarak, ele alınacaktır. Çözümlemelerde asıl ağırlık, imaj ögelerine ve olumlu-olumsuz kategorilerin zaman içinde değişimine verilecektir.

Bir imaj ögesinin olumlu puanlarının toplamı **olumlu** kategoriyi, olumsuz puanlarının toplamı **olumsuz** kategoriyi oluşturmaktadır. Bir dönem içindeki olumsuz kategorinin o dönemde alınan tüm puanlara oranı **olumsuzluk** oranını verir. Olumsuzluk oranlarının dönemlere göre değişimi, çalışmanın başında önerilen varsayımı test etmek için gerekli eğilimi verecektir.

1. Genel Durum

İlk göze çarpan durum, **olumsuz** imaj kategorisinin sürekli olarak **olumlu** kategoriden fazla olduğudur. Genel toplam içinde **olumsuz** imaj kategorisi 4347 puan içerirken, **olumlu** kategori 1126 puanda kalmıştır. Olumsuz kategori 3.8 misli fazla kullanılmıştır. Hiç bir dönemde olumlu kategori olumsuzdan fazla işlem ve itibar görmemiştir.

Mutlak sayılar olarak, 1960 başından 12 Mart 1971'e kadar olan sürede, olumsuz kategori genel bir yükselme gösterirken olumlu kategori genel bir düşme ile belirlenmiştir.

İmajların olumsuzluk oranlarının değişimi daha açık bir gelişim çizgisi vermektedir. 1960 başından 27 Mayıs'a kadar olan dönemde, olumsuzluk oranı yüzde 71'dir. Askerî yönetim döneminde bu oran yüzde 69'a düşmektedir. 1969 yılında Yönetimin Basındaki imajı yüzde 92 oranında olumsuzlaşmıştır 1960'ların başı ile sonu arasında ge çirdiğimiz sosyo-politik değişimlerin yansımasını bu oranlarda görebiliriz.

Askerî yönetim döneminde olumsuzluk oranının düşüşü, Basının Yönetimden göresel olarak hoşnut olmasının veya Basının kontrol edilmesinin sonuçları olarak düşünülebilir.

1961 seçimlerinden 1962 sonuna kadar geçen dönemde ve 1963 yılında olumsuzluk oranları yüzde 74 olarak kalmaktadır. Askerî yönetimi izleyen bu olumsuzluk yükselişi ilginçtir. Konunun yakından incelenmesi, bu yükselişte **«baskıdan kurtulmuşluk»**un etkisi olabileceği kanısını vermektedir.

1962 ve 1963 yılları **«ateşe hazırlık»** dönemleri izlenimini vermektedir. 1964 yılından başlıyarak olumsuzluk oranlarında düzenli bir artış görüyoruz. 1962 ve 1963 yılları, belki de, bu sürekli yükselişi hazırlayacak fikrî ve psikolojik birikimin oluştuğu dönemlerdir Olumsuzluk oranlarının yıllara göre artışı şöyle olmuştur: 1964'de yüzde 78, 1965'de yüzde 79, 1966'da yüzde 81, 1967'de yüzde 85. 1968'de yüzde 88.

Yukarıda verilen oranların yıllara göre değişiminin yorumuna burada girmiyeceğiz. Değişmedeki artış temposuna dikkat etmek yerinde olacaktır.

Son dönemde görülen düşüş ilginçtir ve üzerinde durulmalıdır 1969'a bakışla 1970-12 Mart 1971 döneminde ülkedeki koşullar, iyileşmediğine göre, yüzde 92 olumsuzluk oranından yüzde 88'e düşüş nasıl açıklanabilir?

1969'da yer alan seçimlerin bir miş olması, bu düşüşün bir nedeni olabilir. Başka bir neden, 1969 yılındaki aşırı derecede yüksek gözüken eleştirilerin, Yönetim yanını tutan güçleri harekete geçirmesi olabilir. Nitekim, son dönemdeki olumlu yazılar, bir önceki dönemde bulunan olumlu yazılara bakışla yüzde 100'ün üstünde bir artış göstermektedir. Bu **«seferberlik»**e karşın, son dönemde olumsuzluk oranı yüzde 88'dir ve 1969 yılı dışında bu oran en yüksek değeri belirlemektedir.

Son dönemi değerlendirirken gözönünde tutulması gereken başka bir öğe, imaj puanlarının eriştiği mutlak değerin yüksekliğidir. Bu mutlak değeri, kendi içinde, politik hareketliliğin bir göstergesi olarak ele alabiliriz. Bu değer, son dönemde, 27 Mayıs devriminin öncesindeki değerin bile çok üstündedir (12 Mart öncesi 593, 27 Mayıs öncesi 574). Bu durumda, 12 Mart 1971 öncesini kapsayan dönemde politik hareketliliğin zirvesine varılmıştır denebilir. Bu politik hareketliliğin (veya çekişmenin), olumsuz imajların üstün egemenliği altında geçtiğini de ayrıca görmekteyiz. İmaj kullanımında yüksek olumsuzluk oranı ve yoğun politik çekişme olarak tanımlanan bu iki öge, Türkiye'yi 12 Mart'ın kapısına getiren koşulların önemini oldukça açık bir şekilde yansıtıyor olmalı.

İncelediğimiz dönemlerden ilki 27 Mayıs, sonuncusu ise 12 Mart olayları ile belirlenmiştir. 27 Mayıs devriminde Ordu yönetime doğrudan karıştı ve köklü değişimler yaptı 12 Mart olayında Ordunun Yönetime karışması çok daha hafif olmuştur. Oysa, elimizdeki verilere bakılacak olursa, 12 Mart öncesinde Yönetimin çok daha sert eleştirilere hedef olduğu görülür. Buna rağmen 12 Mart'ta karşılaşılan kriz, 27 Mayıs'takinden çok daha az sarsıcı oldu. Bu çelişik durumun açıklanması, on yıl içinde ülkenin geçirdiği değişikliklerde aranabilir.

12 Mart öncesi Yönetimi, büyük bir olasılıkla, 27 Mayıs öncesi Yönetiminden çok daha sağlam sosyo-ekonomik grupların desteğini sağlıyordu. 1960—1970 arasında görülen ekonomik gelişme, güçlenen sermaye grupları, artan iş bölümü, karmaşıklaşan Kamu Yönetimi sorunları yukarıdaki sonucu doğurmuş olmalıdır.

HAFTAYA

Gazeteler Kurumlar, Verimlilik, Tarafsızlık, Asayiş, Memurların Yeterliliği, Devlet Baba, vb.

TOPLUM

DÜNYA

Sovyetler Birliği

Brejnev'in Sedat'a mesajı

Geçtiğimiz hafta Moskova'da toplanan, daha sonra toplantısını Sovyet Komünist Partisi Genel Sekreteri Leonid Brejnev'in Kırım'daki yazlık evinde sürdüren Doğu Avrupa Komünist Partileri şefleri, yayınladıkları ortak bildiride, Avrupa güvenlik konferansının en kısa zamanda toplanmasını talep ettiler. Bildiride, komünist partileri arasındaki birlik ve beraberliğin yanısıra, Federal Almanya ile ilişkilere de değiniliyor ve F. Almanya'nın, Polonya ve Sovyetler Birliği ile olduğu gibi, Çekoslovakya ile de barış görüşmelerine başlaması için Münih Andlaşmasının geçersizliğinin resmen kabul edilmesi gerektiği belirtiliyordu. Mısır ile ilişkiler konusunda ise bildiride herhangi bir ifadeye rastlamak mümkün değildi.

Bildiriden iki gün sonra Brejnev, Mısır Devlet başkanı Sedat'a gönderdiği mesajda, Sovyet askerî danışmanlarının ülkeden çıkarılmasının bir çeşit «ulusal kurtuluş hareketi» biçiminde gösterilmesini kınıyor ve diğer bir devletle birleşirken üçüncü bir devlete karşı düşmanca bir tutum takınmanın yersizliğine değiniyordu. Mesajda ayrıca, acele bir zirve görüşmesi isteniyordu.

Akdeniz'deki denge sorunu

Her iki hareket de, bir anlamda, Sovyetler Birliği önderliğindeki Doğu Bloku ülkelerinin, kaçırdıkları trene yetişmek için başvurdukları diplomatik girişimler biçiminde yorumlanabilir. Gerçekten de, Çin'in, komünist dünyası içinde yeni bir güç merkezi olarak ortaya çıkması ve gücünü bütün dünyaya kabul ettirme yoluna girmesinden beri Brejnev'in çizdiği Sovyet dış politikası tam bir bocalama devresine girmiştir. Barış dünyası içinde güç kazanmayı amaçlayan Sovyetler, Ortadoğu ve Vietnam'daki silahlı çatışmalardan dikkatle kaçınmışlardır. Daha ziyade sözle ve savunma silahlarıyla sağladıkları destek, Sovyetlerin barış içinde en önemli müttefikleri olan Arap dünyasını kaybetmelerini önleyememiştir. Sedat'ın daha önce açıkladığı gibi, Sovyetlerin Mısır'dan tamamen çekilmesinde ısrar etmesi halinde Sovyetlerin Akdeniz'deki deniz gücünün en önemli üssü olan İskenderiye limanından da çekilmesi gerekecektir ki, bu da Akdeniz'deki güç ilişkilerini önemli oranda değiştirebilecektir.

Çin ile ilişkiler

Brejnev, Kruşçev'i indirerek sahneye çıkarken en önemli kozu, Çin ile ilişkilerin düzenlenememiş olması idi. Oysa aradan geçen süre sonunda bu ilişkiler bugün çok daha kötü bir döneme girmiştir. Sınırboylarında sürekli çatışmalar olmakta, karşılıklı suçlamalar gittikçe ağırlaşmaktadır. Hatırlanacağı gibi, Moskova-Pekin çatışmasının

WALDHEİM ÇİN'DE

Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Kurt Waldheim, geçen hafta cuma günü, dört günlük bir gezi için Çin Halk Cumhuriyetine gitti. Waldheim, Pekin'de, Çin Başbakanı Çu En-Lay ile görüşecek. Genel Sekreter, New York'tan ayrılmadan önce yaptığı basın toplantısında, Orta Doğu uyuşmazlığının barışçı bir çözüme ulaştırılması için B.M. Güvenlik Konseyinin Kasım 1967 tarihli kararının hâlâ temel olduğunu söyledi ve bu kararın yetersiz olduğu ve tekrar gözden geçirilmesi gerektiği konusunda kendisine atfen verilen gazete haberlerini yalanladı.

BANGLADEŞ

Bangladeş devletinin Birleşmiş Milletlere üyeliği sorunu, geçtiğimiz hafta, Güvenlik Konseyinde ele alındı. Çin Halk Cumhuriyetinin karşı koymasına rağmen, üyelik istemi, bir komisyona havale edildi. Ancak gözlemciler, Çin'in, üyelik kararı alınması halinde, veto hakkını kullanacağına mutlak gözüyle bakıyorlar. Çin, Pakistanlı savaş esirlerinin geri verilmesini istiyor.

BLOKSUZ ÜLKELER

Üçüncü Dünya ülkelerinin yaptıkları uluslararası toplantılar artık eskisi kadar ilgi toplamıyor. Bu, biraz da, değişen dünya siyasal strüktürünün gereği. Geçen hafta Guyana'nın başkenti Georgetown'da toplanan Bloksuz Ülkeler Konferansı da çalışmalarına oldukça sessiz bir biçimde devam ediyor. Bu arada, konferansın Güney Vietnam geçici devrim hükümetinin tam üye statüsüyle katılmasını kabul etmesi, büyük gürültülere yolaçtı. Laos, Endonezya ve Malezya, kararı protesto etmek amacıyla konferansı terkettiler. Cezayir de, Akdeniz bölgesindeki bloksuz ülkeler arasında bir konferans toplanmasını önerdi.

UGANDA

Uganda Cumhurbaşkanı İdi Amin'in, yabancı uyruklu Asyalıların ellerindeki giriş vizeleriyle ikamet izinlerini hükümsüz kılan kararnameyi imzalaması, geçen hafta içinde büyük yankılara yol açtı. İngiltere hükümeti, İngiliz pasaportluların sınırdışı edilmeleri halinde, Uganda'ya yaptığı yardımı keseceğini bildirirken, Hindistan hükümeti de Uganda'dan sınır dışı edileceklerin kitle halinde ülkeye girmesini önlemek üzere özel vize tedbirleri aldı.

Uganda Cumhurbaşkanı Amin'e göre, ülkede özellikle İngiliz, Hindistan, Pakistan ve Bangladeş uyruklu Asyalılar bulunmaktadır. Kararnameye göre, yabancı uyruklular 90 gün içinde Uganda'yı terketmek zorundalar.

Hükümetin iktisadi nedenlerle bu kararı aldığını açıklayan Amin, Asyalı doktorlar, avukatlar, mimarlar, sanayi ve tarım kuruluşları ile sigorta şirketi sahip ve müdürlerinin ülkede kalabileceklerini açıkladı. Bu durumda, Uganda'daki 60 bin yabancı uyrukludan 23 binini oluşturan küçük esnafın ülkeyi terketmesi gerekiyor. Uganda vatandaşı olduğunu iddia eden 23 bin Asyalının da beş hafta içinde göçmen bürosuna başvurarak bu iddialarını ispat etmeleri gerekmektedir.

temelinde de modern silahların Çin'e verilmesi konusunda Sovyetlerin isteksizlikleri yatmakta idi. ABD'nin Çin'e yaptığı barış taarruzunun başarıya ulaşması, Sovyetler Birliğinin dünya politikasındaki önemini hayli gölgelemiştir. Çin'in yeni bir güç merkezi olarak ortaya çıkışı, Doğu Bloku ülkelerine ve Yugoslavya'ya çok daha esnek bir dış politika izleme olanağı kazandırmıştır.

Öbür devletlerle ilişkiler

Öte yanda, Federal Almanya ile imzalanan barış andlaşmalarının, Alman Hristiyan Demokrat Partisinin iktidara gelmesi halinde nasıl yürüyeceği sorusu da cevapsızdır. Federal Almanya ile kurulan ilişkilerin kaderi belirsizken, Birleşik Amerika ile de ekonomik alanda istenen bir yakınlaşma sağlanamamıştır. Birleşik Amerika, Sovyetler Birliği ile bir ticaret anlaşması imzalamak için, savaştan kalma borçlarının ödenmesi koşulunu ileri sürmektedir. Bir yıl kadar önce Londra'daki Sovyet diplomatik misyonunun hemen hemen tümünün casusluk iddiasiyle ülkeden çıkartılması nedeniyle İngiltere ile ilişkiler hâlâ soğukluğunu korumaktadır. Çekoslovakya'nın işgaliyle Moskova'dan uzaklaşan Batı Avrupa komünist partileri —özellikle İtalya ve Fransa— henüz tam anlamıyla yola getirilmiş değildir.

Bütün bunların yanında, Sovyet yönetimi, bir de sayısız iç sorunla karşı karşıyadır. Ülke aydınlarının özgürlükleri genişletmek için girişdikleri eylemler ve İsrail'e gitmek isteyen yahudilerin gürültüleri, Sovyet yönetimini eski sevimsiz görünümüne itmektedir. Baltık kıyısındaki küçük devletler —Letonya, Litvanya ve Estonya—, kaynayan bir kazan olmağa devam etmektedir.

Latin Amerika

Kastro'ya kapılar açılıyor

Kastro, tecrit edilmiş olarak geçirdiği uzun yıllardan sonra, 1970'lerin başından itibaren artık, kendisine kendi kıtasından dostlar bulmağa başlamıştır. Meksika, Jamaika ve Şili'den sonra, geçtiğimiz hafta Peru da, Küba ile diplomatik ilişki kurdu. Panama ve Ekvator'un da kısa bir zamanda aynı yolu izlemeleri bekleniyor. Ama bu durumda bile Küba, 28 devletin oluşturduğu Latin Amerika devletler topluluğu içinde yalnızlıktan kurtulamaz. Ancak, özellikle Bolivya ve Venezuella'daki gerilla eylemlerini desteklemek yoluyla zorladığı dış dünyanın kapıları, bu politikadan vazgeçmesiyle birlikte, Kastro'ya, yakın gelecekte açılacak gibi gözükmektedir. ABD diplomatları, Küba ile bir ilk diyalog kurması için, Amerika Devletler Teşkilâtı Genel Sekreteri Galo Plaza'yı Havana'ya göndermeyi düşünmektedirler. Havana'da her yıl yapılan Okyanus Bilimi Konferansına katılmak için Amerikalı bilim adamlarına şimdiye kadar izin vermeyen ABD hükümeti, bu yıl ilk kez, üç bilim adamının Konferansa katılmasına izin vermiştir.

Şili

Allende'nin başı dertte

Şili'nin ve dünyanın, demokratik yoldan işbaşına gelen ilk marksist devlet başkanı Salvator Allende, iktidarının ilk günlerinde **«tarihin en büyük kansız devrimini başardık»** diyordu. Oysa devrim henüz iki yaşına girmeden Şili'de sol cephe bölünmüş bulunuyor. Şili solcuları artık, Allende hükümetini halka karşı bir hükümet olarak niteliyorlar. Sağcılar ise kendisine baştan beri, kesin olarak cephe almış durumdalar. Genel seçimlere yedi ay kala, Allende'nin başarısızlığı keskin boyutlarıyla belirlenmiştir. Bu başarısızlık sadece siyasal istikrarsızlık biçiminde değil, dörtnala bir enflasyon ve işsizlik biçiminde de ortaya çıkmaktadır. 1972 yılı fiyat artışı yüzde 50'ye yaklaşmaktadır. Allende iktidara geldiğinde 1 dolar=12,5 eskudos olan döviz kuru, birbuçuk yıl sonra 42 eskudosa fırlamıştır. Karaborsada ise 1 dolar 175 eskudosa değiştirilmektedir.

Allende, ekonomik alanda karşılaşılan bu başarısızlıkların nedenini, 220 milyon dolardan 32 milyon dolara düşen Amerikan kredilerinde bulmaktadır. Ama nedeni ne olursa olsun, bu koşullar devam ettiği sürece, yedi ay sonra yapılacak genel seçimlerde Allande'nin başarı şansı zayıf gözükmektedir.

Arjantin

Peron dönmeğe hazırlanıyor

Arjantin diktatörü Lanusse'ün, tekrar demokrasiye geçileceğini ve Peron'un da ülkeye dönüp seçimlere katılabileceğini açıklamasından sonra siyasal gerilim oldukça yatıştı. Fakat aşırı sağcı generallerin etkisiyle Lanusse, Peron'a bazı suçlamalar yöneltince, zihinlerde yeniden bazı tereddütler doğdu. Ancak, eğer Arjantin yeni bir askerî darbeye uğramazsa, 17 yıldır İspanya'da yaşayan Peron'un tekrar ülkenin başına geçmesine mutlak gözüyle bakılabilir. Peroncu parti, bugün hâlâ, ülkenin en büyük siyasal gücü durumundadır. Peron iktidarı ise, askerî cuntaya, ekonomik alanda karşılaşılan başarısızlıklara ve bastırılamayan anarşiye karşı, son çare olarak gözükmektedir.

Kuzey İrlanda

Genel silâhsızlanma çağrısı

Kuzey İrlanda'daki İngiliz birlikleri, geçtiğimiz haftanın başında, Londonderry kentindeki Katolik kesimine karşı geniş bir saldırıya geçtiler. 1500 askerin katıldığı harekât sonucunda, bir yıla yakın bir süreden beri İrlanda Kurtuluş Ordusu denilen örgütün kontrolünde bulunan kesim, İngiliz birliklerinin eline geçti. Yapılan aramada 83 silah, 20 bin mermi ve 1.5 ton patlayıcı madde bulundu. Yeraltı direnme örgütünün savaşçıları, Londonderry'i terkedip, güneydeki küçük bir kasabaya sığınırlarken, Belfast'ta da Kuzey İrlanda çatışmalarının 500'üncü kurbanı hayatını kaybediyordu.

İngiliz hükümetinin, İrlanda sorununu çözümlemekle görevlendirdiği Whitelaw, Kuzey İrlanda'daki partilerin temsilcileriyle yaptığı görüşmelerde bir çözüm sağlayamadı. Katolik direnme hareketi, ülkedeki İngiliz kuvvetlerine ve Protestanların kurdukları mücadele birliklerine karşı şiddet eylemlerini sürdürürken, Whitelaw, yeniden genel bir silahsızlanma çağrısında bulundu.

TOPLUM yayına hazırlanırken, Kuzey İrlanda'yı yönetmekle görevli İngiliz Devlet bakanı William Whitelaw, Kuzey İrlanda sorununa çözüm bulmak üzere ülkedeki siyasal parti yetkililerini gelecek ay toplantıya çağırdı.

Katolik azınlığı temsil eden Sosyal Demokrat İşçi Partisi, yargılanmadan yapılan tutuklamalara son verilmedikçe toplantıya katılmıyacağını açıkladı.

Çekoslovakya

Dubçek'çiler temizleniyor

1969 nisanından beri Çekoslovak Komünisi Partisi genel sekreterliğini yürüten Gustav Husak, şubat ayında ülkeyi ziyaret eden Fransız Komünisı Partisi politbüro üyesi Leroy'a, **«Dubçek dönemindeki siyasal tutumundan dolayı hiç kimsenin tutuklanamayacağını»** söylemişti. Oysa Prag ve Brünn şehirlerinde kurulan üç ki-

TÜRKİYE NOTLARI

Yağcılar

AYAKLARIMIZIN ALTINDAKİ TOPRAK

Dışarda bir görevliydi. Gençti, herkese sokulabiliyordu. Bugün gene dışarda bir görevdedir. Büyümüştür görevi, senelerle! Nasıl büyümesin? Büyür.

— Zeki miydi?

— Hayır!

— Kaabiliyetli miydi? Çalışkan mıydı?

— Hayır

Yalnız, nefis şekilde yağ çekiyordu!.. Kocaman kocaman, parça parça yağlar... Parça parça, büyük büyük, yutulmaz, diye düşündüğüm olurdu... Ama kişilerin boğazı çok genişti, dar boğaza rastlamadım.

Yağcılığının örneğini vereyim: Birgün, dışardaki memlekete çok şiddetli bir kişi gelmişti. İnsan insandan niye korkar? Niye bir insanın etrafında korku hâlesi yaratırlar? Bilemem... İnsan, deliden belki korkar, sarhoştan belki korkar... Normal geçinen insanlardan niye korksun? Korkuyorlar işte!

Bizimki atıldı, dizleri saygıdan büzük ve nemli:

— Efendim, papuçlarınızın altında vatan toprağının kokusunu getirdiniz... Vatan toprağını getirdiniz, sağolun, varolun! Bizi ihyâ ettiniz!..

Sağolsun sağ, varolsun var, tabii!..

Fakat ben, içimden, gülmekten yerlere yatıyordum. Şiddetli zat, ogün, Paris'in popüler papuççusu André'den bir çift papuç almıştı, gıcır gıcır, onların altında, bizim çile çekmiş ülkenin toprağının işi neydi ki? André, bizden hayvan derisi mi ithal ediyordu yoksa?

— Nimet Arzık'çım, bunlar sembolik söz, niye anlamıyorsun?

— Anladım da... Zekâ eksikliğinde, istidat eksikliğinde dalkavukluğun bunca başarıya ulaşmasını anlıyamıyorum!..

— Sen anlamıyadur!.. Sen gene, gıcır kıcır Paris papuççusunun papuçlarında, memleket kokusu duymayadur! Sen, âmirlerine (benim âmirim yok ki), baygın gözlerle, içercesine bakmıyadur!

Sen, dur oğlu dur!..

YASAKLANAN KİTAPLAR

Herşeye «Peki» mi diyeceğiz? Herşeyi hoş mu karşılıyacağız? Her yargıya karşı yargısız mı olacağız? Tam bilelim de, ona göre hareket edelim.

Ayıptır söylemesi ama, şu yasaklanan kitaplar (hani, 185 kitap birden yasaklandı, diye yazdı gazeteler) meselesini tam anlıyamadım. Günler geçiyor.

Benim yasama göre, kitap yasaklanmaz, o başka... O, benim kişisel yasam.

Diyelim ki yasaklanır.

1) O zaman, yazar olarak, vatandaş olarak, yasaklanma kriterlerini tam bilmeliyim ki, gelecekte yazacağım kitaplar, yasaklananların arasına girmesin.

2) O kriter ne? Genel sloganlar bana yetmiyor. İçten aydınlanmak istiyorum.

Densin ki, şu, şu, şu pasaj, yaşadığımız toplumun şu, şu, şu zararınadır, ama soğuk soğuk ama bilimsel bilimsel, sâkin sâkin, derim.

3) Kitap yasağı, tabii, bir komisyonun elinden geçti, bir tek kişinin değil. O komisyon raporu sundu gereken makama, öyle değil mi?

O komisyon, teker teker, satır satır, bu kitapları okudu muhakkak. Okuduysa, gelecek yazılarımda tamamlayıcı açıklama isteyeceğim. Ben vatandaşım; ben nasıl, aksiyonlarımın hesabını veriyorsam, bana da aksiyonların hesabı verilmeli! Ben, gururlar içinden yetişmiş, Atatürk kuşağındanım, üstüne üstlük.

Her edebî incelemeyi, her süzmeyi doğru bulmağa da mecbur değilim, yahut öyle görünmeye...

Kuzum, büyük gazetelerin, Türkân Şoray'ın zarif boynundan, ikiz kardeşlerin sünnetinden başka söyliyecek sözü mü yok? Yok, zâhir!.. Yoksa, ne denir?

NİMET ARZIK

sülük mahkemeler, üç hafta içinde, 50'ye yakın Dubçek taraftarını toplam yüz yıla yakın hapis cezasına mahkûm ettiler. Bir kısım duruşmalar ise henüz devam ediyor. Duruşmalarda suç delili olarak, bir İtalyan gazetecisinin üzerinde bulunan belgeler gösteriliyor. Bu belgeler, iddiaya göre, dışarıda yayınlanması için Çek aydınları tarafından kendisine verilmişti.

Polis, olayla ilgili olarak, 150 kişiyi tutukladı. Bunlar arasında, eski Meclis başkanı Smirkovsky, Rektör Hübl, Tarihçi Batoşek ve Sosyolog Batek vardı.

Yargılamalar, dünya kamuoyunda geniş ölçüde eleştirildi. Özellikle İtalyan ve Fransız komünist partileri, Çek yönetiminin bu tutumunu sert bir dille kınadılar.

TOPLUM

TV

MAHMUT T. ÖNGÖREN

Olimpiyat yayını

TRT Televizyonu, Olimpiyatları Münih'ten vermenin heyecanı içindedir. Aylardan beri bu konu üzerinde durulmuş, çeşitli temaslar yapılmış ve gereken yerlere gereken miktarda ücretler yatırılmış, hattâ bir ara iş tehlikeye düşer gibi olunca, gazetelere demeçler verilerek ilgililerin işi hızlandırmaları bile sağlanmıştır.

Olimpiyat TV yayını, Türk Televizyonu için niçin bu kadar önemlidir? Olimpiyat yayını, en başta, bütün dünyadaki TV örgütleri için önem taşır. Çünkü bütün dünya milletleri, bu spor oyunlarını anında ve yerinden naklen televizyonda izlemekten büyük bir zevk duyor. TV yayını ile ilgili teknik olanakların son yıllarda adamakıllı gelişmiş olması uluslararası TV kuruluşlarına Olimpiyat oyunlarını dünyanın her tarafına televizyondan naklen verilmesini sağlamış bulunuyor. Bu teknik olanaklara sahip bulunan ülkeler, gereken ücretleri de ödedikleri takdirde, seyircilerine spor oyunlarını televizyondan, anında göstereceklerdir.

Türkiye'nin de bu olanakların dışında kalması düşünülemezdi. Çünkü Avrupa ülkeleri ile bağlantımızı sağlayan ve Edirne üzerinden Bulgaristan'a uzanan radyo-link hattı, PTT tarafından tamamlanmıştır. Artık bütçesi bir hayli kabarık olan TRT'nin, uluslararası TV kuruluşlarına ve şebekelerine kira ücretini ödemesi ise zor bir iş değildir. Bundan sonra sırada TV yayını ile ilgili «yorum», «spiker» ve «haber» gibi, görevlerin plânlaması vardır ki, TRT'nin bu alanlarda yetersiz kalması düşünülemez. Gerçekte, Münih'teki TV Merkezi, son derece yeterli bir şekilde donatılmıştır. TRT, oradaki olanaklardan yararlanmasını bildiği takdirde başarısızlığa uğrayamaz. Böylece Türkiye'de, haberleşme tarihinde son derece önemli bir olay daha yer alacak ve geçen yıl Akdeniz Oyunlarında olduğu gibi bu yıl da bir başka spor olayı ekranlarımızı süsleyecektir.

Fakat bu yılki naklen yayın geçen yılkine kıyasla çok daha büyük bir önem taşımaktadır. Bu yıl Türk Televizyonu, ilk defa, yabancı bir ülkeye bağlanarak yayın yapacaktır. İkincisi ise, Avrupa'dan gelecek olan yayını Türkiye'de 8 milyon kişinin yaşadığı bir bölgeye yaymak mümkündür. 1972 Olimpiyatlarının Münih'ten yayını sırasında PTT'ye ve TRT'ye başarı dilemekten başka bir düşüncemiz olamaz. Türk Televizyonunun uluslararası TV yayın şebekelerinin arasına bu şekilde girişini kıvançla karşılıyoruz.

Önemli bir husus

Bütün bu gerçeklere ve iyi dileklere rağmen yine de bir-iki noktayı belirtmeden geçmiyelim. Olimpiyat yayınına katılmak bir başarıdır. Bu yayını hatasız ve en yeterli bir şekilde vermek ancak bu başarının daha da büyümesine yol açacaktır. Fakat bu başarının, kısa süreli başarı olduğu unutulmamalıdır. Münih'ten yayın sırasında Türkiye'deki TV seyircileri son derece sevinecekler, dünyanın sayılı sporcularının yarışmalarını anında izlemekten ötürü büyük bir zevk duyacaklardır. Gerek yayın başarısı, gerekse bu zevk, Türk Televizyonunun geleceğine neler kazandıracaktır? İşte, Olimpiyat yayınının arefesinde, bu nokta üzerinde durulması gereklidir.

TRT, her geçen gün, TV programları dolayısiyle seyircilerden kırık not almakta ve son derece amaçsız bir yayın yapmaktadır. Sözün kısası, Türkiye'de TV hiçbir işe yaramıyor. 12 Mart'tan çok önce TV yönetimi, Televizyonumuzun bir eğlence aracı olduğu görüşünü savunarak yayınları plânlamağa başlamıştı. Nitekim kültür ve eğitim programlarının azaltılması ve sinema filmlerinin çoğaltılmasıyla bu görüşün uygulandığını derhal anlamıştık. Bugün ne yazık ki, «Türk televizyonu bir eğlence aracıdır» görüşüne bile sâdık kalındığını söyleyemiyeceğiz. Çünkü artık eğlence programları bile değerinden çok şey kaybetmiş, hattâ âdileşmiştir, diyebiliriz. İşte, bazı gazetelerde okuduklarımıza göre, TRT Genel Müdürü de, bu nedenlerle olsa gerek, TV programcılarına uyarmada bulunmuş ve yayınlar düzelmediği takdirde bazılarının işine son vereceğini açık açık söylemiştir.

İşin gerçek yüzü

Şimdi, Olimpiyat naklen yayını, bütün bunların üzerine, bir süre bir yorgan çekecek ve Televizyonumuzun dertleri ve durumu unutulacak ve hattâ TRT haklı bir övgü de kazanacaktır. Fakat bu övgünün büyük bir payını TRT'ye değil, uluslararası TV tekniğini geliştiren kuruluşlara ve Edirne.ye kadar radyo-link hattını çeken Türk PTT'sine vermenin gerektiği de unutulmamalıdır. TRT sadece, —gazete haberlerine göre—, 2 milyon liralık ücretini yatırmış ve bu büyük TV girişimine ortak olmuştur. Elbette, TRT elemanlarının gayretleri de bu alanda küçümsenmiyecek sonuçların alınmasına yol açacaktır. Fakat Türkiye'deki çeşitli olayların haberlerine yer verilmezken, Münih'teki bilmem hangi milletin hangi spor dalındaki antrenörünün verdiği bir demeci radyolarımızdan ve televizyonlarımızdan yayınlamak için bu kadar gayrete ve masrafa girmenin de ne dereceye kadar yararı olabileceği sorulabilir?

Haberleşme konusunda Türkiye'nin, Münih Olimpiyatlarını anında naklen verebilmesini bir başarı olarak nitelemekle birlikte, bu başarının Türk Televizyonuna kazandıracağı özellikler üzerinde bu şekilde, kısaca düşünmekte de yarar var sanıyoruz.

OKAN GÜNGÖR NİÇİN MÜNİH'E GİTMİYOR?

TRT, Münih'e, Olimpiyat Oyunları dolayısiyle 8 spiker ve programcı gönderiyor. Bunların arasında, yıllardan beri Ankara Televizyonu'nun spor programlarını sessiz bir başarıyla hazırlıyan Okan Güngör yoktur. Okan Güngör, Ankara Televizyonu'nun bütün sıkıntılarına hiç sesini çıkarmadan göğüs geren, canla başla çalışan, kendini spor programlarına adamış, terbiyeli ve sâkin programcılardan biridir. Haberi olsa, kendisi hakkında böyle bir yazının çıkmasını bile önlemek ister. Biz de zaten, yalnız onu değil, hiç bir ilgi görmeyen, ama programlardan yakınıldığı zaman ön plâna çıkarılarak suçlanan TV programcılarını düşünerek soruyoruz: Niçin iş, adamına bırakılmaz da, sonra durum kötüye varınca, yalnız programcılar sorumlu tutulur?

TOPLUM

SPOR

HINCAL ULUÇ

Atletizm

Bizde bize biz derler

«Şimdi Olimpic Hava Yolları'na telefon ediyorum. Türkiye'ye dört jet göndersinler. Bütün sporcular binip gelsinler. Atina Stadı şu andan itibaren Türkiye Atletizm Federasyonu'nun emrindedir.»

Bu sözlerin sahibi, Yunanistan Spor İşlerinin tek sorumlu adamı, **Aslanidis** idi. Ve bu Yunanlı, Türkiye Atletizm Federasyonu'nu, düştüğü müşkül durumdan kurtarmak için, Türkiye Gençlik ve Spor Bakanlığı'nın, Türkiye Bayındırlık Bakanlığı'nın ve İzmir Valiliği'nin yapamadığını yapıyor, Türkiye Atletizm Federasyonu'na, Balkan Oyunlarını yapabileceği bir stadı teklif ediyordu.

Aslanidis, olayı, Yunan kafilesi başkanı Miropulos'un telefonu ile öğrenmiş ve öğrendiği anda da, kimseye danışma ve sorma gereği duymadan, hemen karar vererek, dört uçak, bir stad ve 400 sporcuya vize vereceğini bildirmişti. Oysa Türkiye, milyonlar sarfı ile yapılan Halkapınar stadını aylardan beri Türk sporunun emrine verecek formülü bulamamıştı.

Cereyan arkadan gelsin!

Balkan Oyunlarının sabahki yarışmaları ,ışıklı levhalar kullanılmadan ve megafonla yapılırken, üç günden beri elektrikçi arattıran, bunun için İzmir Emniyet Müdürü'ne gerekirse elektrikçiyi veya müteahit vekilini - müteahhit halen Avrupa'da bulunmaktadır - tutuklama emri veren Vali, bu fiyaskonun nedenini soran Türk Haberler Ajansı muhabirine, **«Ufak bir elektrik arızası, haberimiz olsaydı hallederdik. Atletizm Federasyonu bizi bundan haberdar etmedi»** diyerek, bir yandan olayı gizliyor ,bir yandan da oyunları yapabilmek için çalmadık kapı bırakmayan Federasyonu suçluyordu. (Bu demeç, THA bülteninde aynen yer almıştır).

Balkan Oyunlarının resmî açılış törenine 10 dakika kala, stadda hâlâ elektrik cereyanı yoktu. Stadın, daha doğrusu müteahhidin elektrikçisi, patronundan aldığı emirle, elektrik kontrol odasını kitlemiş, anahtarı da cebine koyup kaybolmuştu! Federasyon Başkanı Jerfi Fıratlı, kapıyı açtıracak adam arıyordu. Ama kimse, kitli kapıyı kırma cesaretini gösteremiyor ve **«Ya mesul tutarlarsa?»** diyordu. Bir milletin kırılacak gururunun yanında, bir kırık kapının sorumluluğundan korkulduğu, dünyanın hiçbir yerinde görülmemiş, duyulmamıştır!

Jerfi Fıratlı için, bu, Türkiye Atletizm Federasyonu'nun 53 yaşındaki başkanı için yapacak tek şey kalmıştı: Kapıyı bizzat kırmak!

Yunanistan kazandı

Balkan Oyunları başladı ve bitti. Oyunların galibi, Yunanistan'dı. 1953 yılında bizim geçtiğimiz Yunanistan, iki yıl önce sonunculukta bizimle mücadele eden Yunanistan, bütün Balkan ülkelerini geride bırakıp şampiyon olmuştu.

Niçinleri vardı bunun. Türkiye'nin sonuncu olmasının niçinleri gibi...

Türkiye'nin tüm spora ayırdığı bütçeyi, Yunanistan sadece atletizme ayırıyordu. Türkiye'de Türk atletlerinin, yarışmayı bırakın, antrenman yapacakları sahaları yoktu. Mithatpaşa stadından kovulan İstanbul'lu atletler, yıllardır, «müstakil saha» edebiyatı ile uyutulur, Ankara'daki inşaat bitmez de bitmez, İzmir'de dünyanın en modern atletizm tesislerinden birisi, müteahhit ile Bakanlık arasındaki ihtilâf yüzünden sporculara tahsis edilemezdi. Türkiye Atletizm Federasyonu, Başbakanın emrine rağmen Halkapınar'a giremezken, Yunanistan Spor Bakanı, Atina stadını Türklerin emrine, hem de bir kelime ile verecek yetki ve sorumluluk gücüne sahipti. Yunan kafilesi İzmir'in en güzel otellerinden birinde misafir edilirken, Yunanistan, dört süper atletini kendi parası ile Büyük Efes Oteli'ne alıyordu. Türk atletleri ise hâlâ, günde 24 lira yevmiye ile geçinmek zorunda idiler! Yunanistan'da bu mûcizeyi yaratan Macar Hoca, 20 bin lira alıyordu. Biz ise ancak 3000 lira verebiliyorduk. Yunanistan, sporcusunu, çekinmeden malzemeye boğarken, Türkiye, Nurullah Candan'a bir yüksek atlama ayakkabısı, Ömer Giray'a bir sırık temin edemiyordu.

Atletizm tesis, malzeme, antrenör demektir. Atletizm teşvik demektir.

Yunanistan'da bunların hepsi var, Türkiye'de ise hiçbiri yoktur.

Basın nerede?..

Ve bütün bunların üstünde, Türkiye'de atletizm basını yoktur. Türkiye'nin, spor konusunda en saygıdeğer gazetelerinden **Milliyet** ve bu gazetenin en saygıdeğer yazarlarından **Kahraman Babçum**, İzmir'de kendisine naklettiğim, **«Yunanlılar, antrenörümüzün eline ayda ancak 200 dolar verebildiğimizi öğrenince, 'siz odacı mı istihdam ediyorsunuz?.' dediler»** gerçeğini kaleme alırken, **«Atletizm Federasyonu, boyuna bakmadan, pahalı antrenör peşinde.. Ha.. Ha.. Hay..»** diyebiliyor ve Türkiye'nin en acı, en trajik gerçeğini alaya alıyordu.

Papayorgopulos'un 100 metreyi niçin 10 saniyede koştuğunu, Papanikolau'nun sırıkta niçin 5.5 metre rayacaktı Atletizm Federasyonunun nasıl 3.40 koştuğunu inceleyecek, anlayacak ve Türk kamuoyuna anlatacak gazeteci olmayınca, neye yarayacaktı Atletizm Federasyonunun istifası?. Yeni gelenler ne yapabileceklerdi ki?

İyi para ile gelecek iyi antrenörün, örneğin Mehmet Tümkan gibi bir süper kabiliyeti 3.35 koşturabileceğini, böylece Türkiye'ye bütün atletizm dünyasında bir itibar, bir propaganda kazandıracağını, bunun yanında, Türk antrenörlerine de hocalık edeceğini bir gazeteci düşünüp yazmadıktan sonra, Atletizm Federasyonu, karşısına heyûlâ gibi dikilen **«Mevzuat Hazretleri»** ile, kime dayanarak mücadele edecekti?.

R. ÇETİN ARAÇ

Sinematek (2)

Sinema yazarımız R. Çetin Araç'ın, Sinematek Derneği yönetmeni Onat Kutlar ile yaptığı konuşmanın ikinci ve son bölümünü sunuyoruz.

ARAÇ :

— Evet, zaten ben de bu Sansür konusunu açacaktım. Bildiğiniz gibi, geçen yıl ithal edilen filimler arasında yer alan bazı çok önemli filimler, Sansür tarafından reddedildi. Örneğin Petri'nin başeseri «Hertürlü Kuşkunun Ötesinde Bir Vatandaş İçin Soruşturma», Richardson'ın «Ned Kelly», Wyler ustanın «Zalimler», hattâ Kramer'in «Bunalım» gibi eserleri listelerde yer aldığı halde Sansür yüzünden gösterilemedi. Bunlar yetmiyormuş gibi ve Sansür sinemacının, sinema seyircisinin başında Demoklesin kılıcı değilmiş gibi, geçenlerde gazetelerde, eskisinden daha da ağır bir kanunun getirilmekte olduğu bildirildi. Ne dersiniz bütün bunlara?

KUTLAR :

— Hukuk'la ilgimi keseli on yıl oluyor. Bu nedenle, aklıma gelenlerin hangi kanunun hangi maddesinin kapsamına gireceğini kestiremiyorum. Ama hiç olmazsa yakın bir anımı anlatmak isterim.

Bildiğiniz gibi, ünlü Reform Hükümetinin Kültür Bakanı, ülkemizin sinema sorunlarına yön vermek için bir Danışma Kurulu topladı. Çalışmalarından hiç bir sonuç alamayan bu bahtsız kurulun üyeleri arasında ben de vardım. Bu kurulun toplantılarında biz, ülkemizde sinema sansürünün, tıpkı basında olduğu gibi (basında ne ölçüde kalkmıştır? Ayrı bir soru) kaldırılması yolunda bir öneri hazırlarken yeni bir yasanın getirileceğini öğrendik. Yasanın adı, niteliğini belli ediyordu: Aşağı yukarı şöyle bir ad: «Filimlerin Kontrolü Hakkındaki Hükümlere Uymayanların Cezalandırılması için Kanun»

Görüldüğü gibi, filimlerin sansürü bir kontrol olmaktan çıkarılıp bir «Ceza» konusu yapılmaktaydı. Hükümler arasında ise ilginç cümleler yer almıştı. Örneğin, bu yeni kanuna göre, «olayları maksatlı olarak tahrif eden filimler» yasaklanabilecekti. Bu cümleyi bir daha dikkatle okuyunuz. Ve sonra söyleyiniz, olayları belirli bir maksatla değiştirmeyen bir tek konulu filim hatırlıyor musunuz? Ben bulamadım. Bulana da bizden bir hatıra armağanı... Eski yönetmeliğin uygulanışında, örneğin, bir filimde erkek oyuncu, kayınpederine «Öpülecek el varsa kızının elidir. Onu öp...» deyince, bu cümle, «kayınbabalık gururuna aykırı» bulunuyor ve yasaklanıyordu. Ya da Saat, sevgilisine, «İkimiz kazancımızı bir araya koyar beraber harcarız...» teklifinde bulununca bu, «bir çeşit komünistlik telkin eder» sayıldığından, filim hapı yutuyordu.

Şimdi bu yeni yasa ile nasıl bir uygulama yapılacak, doğrusu merak ediyorum.

Yeryüzünde sinema sanatı, bildiğiniz gibi, iki yönde inanılmayacak aşamalar yapmaktadır. Biri temel, öbürü ise yan bir konuda: Yani **politika** ve **seks.** Politik filimler konusunu şimdilik tartışmanın dışında tutarsak, filimlerdeki seks görüntülerinin sansürü de geçen mevsimde ilginç gelişmeler gösterdi. Yerli ya da yabancı filimlerdeki en bayağı ve tahrik amaçlı seks görüntüleri elini kolunu sallıyarak Sansürden geçerken, moral değerlerin conformist olmayan bir tutumla tartışıldığı her filim, seks'le ilgili olsun olmasın, reddedildi. Siyasal iktidarlarla sanat arasındaki ilişkileri ele alan bilim adamları bu gelişmeyi herhalde yerine oturturlar. Ama asıl, benim düşüncemde bir değişiklik oldu. Eskiden ülkemizde, öbür yayın araçlarına oranla sinemanın sansürünü, frenklerin deyimiyle, «anakronik» bulurdum. Şimdi bulmuyorum. Başka nasıl olacaktı?

ARAÇ :

— Geçen mevsimde Yılmaz Güney'in iyi niyetli çabasının yanısıra Yeşilçam'ın ürettiği ikiyüzü aşkın filim içinde dikkate değer bir esere rastlanmadı. Yeşilçam, artan bir umursamazlıkla şarkıcı filimleri bayağı melodramlar, gülünç serüvenler yaratmakta devam ediyor Bu konuda ne düşünüyorsunuz?

KUTLAR :

— Burada eski bir polemiğe yeniden girmek istemem. Çünkü yararsız. Yeşilçam, ülkenin genel ekonomik ve politik yapısına egemen olan anlayışın mükemmel örneklerinden biridir ve öbür alanlardan ayrı düşünülemez. Güney'in çıkışı bir karşı savdır ve geçmiş yılların bazı sinemacıları hemen onun karşısında kendilerine gösterilen yerlerini almışlardır. Ancak bu alanda yeni olan şey, Yeşilçam'ın, ülkenin olağanüstü denilen dönemindeki tavrıdır. Yeşilçam bu döneme, iyi bildiği bir tarzı geliştirerek, dört kol çengi halinde ve şevkle girmiştir. Radyo ve televizyona paralel olarak Yeşilçam'ın olağanüstü gayretleri ile halkımız, şarkıcılardan bol bol nasibini almakta, gününü daha keyifli geçirmek olanağını bulmaktadır. Arada sırada Yeşilçam'dan da «**Ah Müjgân Ah...**», «**Eyvah...**», «**Vah Vah...**» gibi yakınma sesleri duyulmakta, ama yakından dinlendiğinde, bunların yakınma değil, yeni bir hânende'nin yeni bir şarkılı filminin ya da eski bir komik-i şehr'in gırgır filminin adları olduğu anlaşılmaktadır.

ARAÇ :

— Ülkemizin sinema sanatı konusunda en yaygın kültür kuruluşu olan Sinematek'in, gösterilerini yaz aylarında da kesintisiz sürdürdüğünü biliyorum. Ancak, gene de Sinematek'in, ekim ayından itibaren ne gibi önemli gösteriler düzenlemeyi tasarladığını ve özellikle bu yıl Ankara'da da yeniden sinemaseverlere gösteriler düzenlemeyi düşünüp düşünmediğinizi söyler misiniz?

KUTLAR :

— Evet, bir parça şiirsel bir dilin yardımıyla şöyle diyeceğim:

Taksim Sıraselviler'deki salonumuzun oldukça uzun süren karanlığında, görüntüler gergefine akıllıca, ustaca ve bilinçle düşüncenin nakışlarını işlemeye devam ediyoruz.

Kısaca, güçlükler içinde güzel bir işi sürdürüyoruz. Özlediğimiz gösterileri düzenliyemiyoruz her zaman. Gene de ben, yılın en ilginç filimlerinin (ticari sinemalarda gösterilenler dahil) Sinematek'te görülebileceğini biliyorum. Önümüzdeki yıl düzenleyeceğimiz bazı programlar belli oldu. Yılın programında **Satyajit Ray**'ın, **Stanley Kubrick**'in, **Marco Ferreri**'nin, **André Dalvaux**'nun, **Vsevolod Pudovkin**'in, Tadeusz **Lescynski**'nin, **Jean-Luc Godard**'ın, **Ozu**'nun toplu gösterileri var. Ayrıca Fransız Sinematek'i yönetmeni **Langlois**'nın ilgisiyle gerçekleşecek bir «**Genç Dünya Sineması**» toplu gösterisinde **Muhammet Lakhdar Hamina**'dan **Glauber Rocha**'ya kadar 14 yönetmenin filimleri yer alacak. Uzun süredir düzenlemeyi tasarladığımız **İngiliz Ealing Komedileri** dizisi bu yıl gerçekleşecek. Temmuzda gösterdiğimiz bir başeserden, **Kozintsev**'in «**Kıral Lear**»inden sonra, önümüzdeki yıl, aralarında **Paradjanov**'un «**Ölmüş Atalarımızın**

attilâ ilhan'ın defteri

sanayi ağaları

Tatil dönüşü, birikmiş dergileri gözden geçiriyorum, birdenbire bana hiç yabancı gelmeyen şu satırlar: «Kurtuluş sırasında sosyal sigorta, aile sigortası, millileştirme hareketleri, işyeri komiteleri gibi eşi görülmemiş bir reformlar bütünü o kötü 'Bırakınız yapsın, bırakınız geçsin' sisteminin yerini aldı». İster istemez yazıyla ilgileniyorum: Fransız Sosyalist Partisi Ulusal Sekreteri Pierre Joxe yazmış, sanayi işletmelerinin millileştirilmelerinden sözediyor, yazısının başına aldığı o satırlar da akla hayale gelmiyecek birisinin, General de Gaulle'ün 1965'de söylediği bir seçim söylevinden! Yabancı gelmeyişi de Gaulle'e ait herşeyi okumuş olmamdan ileri gelebilir, fakat o basbayağı imparator kafalı adamın şu sözleri söyliyebilmiş olması bile her söylediğini okumak gerektiğini doğrulamaz mı? Tevekkeli Malraux onunla ilgili olarak şu müthiş sözü söylememiş: «Bu büyük adamın, hayatında bir kere bile, bir işçinin masasına oturmuş olmaması ne yazıktır!»

Evet, işçinin masasına oturmamış, işçi hakkında bir fikri bile yok, ama, «laisser-faire, laisser-passer» düzeninin yerine sosyal sigorta, aile sigortası, millileştirme düzeni getirmeyi benimsiyor, bununla övünüyor. 1968 bunalımından sonra işçinin işyeri yönetimine katılması yönünde yenilikler de getirmek istemedi mi? Onun, çağdaş kapitalist düzendeki sanayi tekellerinden söz açtı mı, féodalité dediğini bilir miydiniz? Féodalité, yâni ağalık!... Hatta bir gazetecinin 'millileştirme ilkesi üzerinde ne düşünüyorsunuz?' sorusuna, «İlke iyidir ya, sanayi ağalarının eline millileştirilmiş kuruluşlar bırakılmamalı, duman ederler» anlamına bir karşılığı olduğunu yine Pierre Joxe yazıyor. Çağdaş yaşama düzeninde tröst, kartel ve sanayi tekellerinin ne kadar ağır ve ezici bir rolü olduğunu anlamak için sosyalist yazarları okumaya hiç gerek yok, de Gaulle gibi sağcı bir devlet adamının şu 'sanayi ağaları' deyimi adamı aydınlatmaya yeter.

Sanayi ağaları, türkçe söylendi mi, insana şu son günlerde radyoda televizyonda aralıksız boy gösteren bizim 'nevzuhur' sanayicileri hatırlatıyor. Ne de akıllılar değil mi? Ulusun bankalarda parası mı birikmiş, verin onlara yatırım yapsınlar! Yabancı ülkelerde işçiler döviz mi kazanmış, verin onlara yeni işlere girişsinler! Çünkü vatandaş bu işlere kendisi kalkışırsa hem parasını batırır, hem de enerjisini ziyan eder; onlar, zaten 'müteşebbis'; hele başarılı olanlar, kendileri kâr ettikleri gibi para sahiplerine de hisse dağıtacaklardır, böylelikle Türkiye özel sektörün cenneti olacaktır (!). İsteklerinin sınırsızlığına ne demeli? Yıllardır bunlara teşvik tedbiri alınır, yine teşvik edilmemekten yakınırlar. Toplu sözleşme sistemi bir türlü yüreklerine sindiremedikleri bir 'sosyalist' dümenidir, vergi sistemine en ufak bir denetim yöntemi getiren her iktidar 'yabancı ve zararlı ideolojilerden mülhem' (!) Halil Tunç az bile söyledi, bizim özel sektör kendi çıkarlarıyla Türkiye'nin çıkarlarını karıştırıyor, halka kendi çıkarlarını ülkenin çıkarlarıymış gibi yutturmaya çalışıyor.

Oysa şu on yılda, sanayileşmemize katkıda bulunmuşlardır ama, acaba bu gerçekten rasyonel mi olmuştur? İşyerlerimizin çoğunda örgütlenme kavramı yoktur, zamandan gerektiği gibi faydalanılamaz, enerji ve sermaye israfı paçadan akar, en alaturka biçimlerde en ha babam üretim düzenlerine giren, yaptıkları malın astarını yüzünden pahalıya mal eden onlardır, nitekim bütün tafırtılarına rağmen sanayiin ulusal gelirdeki payı plânın öngördüğü rakamlara ulaşamamış, ihracattaki payı da umulanın altında kalmıştır. Falan ve filan üretim alanındaki boşlukları doldurmayıp zaten var olan üretim alanlarında kâr hayaliyle para ve vakit kaybeden kimler olmuştur? Sanayiciler değil mi? Üç beş çok başarılıya bakıp halkın hemen hepsinin iş dehası sunacağını mı sanıyorlar?

Diyeceksiniz ki bunlar bizim Allahlık sanayicilerimizdir, kapitalist anlamdaki gerçek sanayici son derece rasyonelleştirilmiş bir düzen içinde çalışır. Acaba? Dünyanın neresinde olursa olsun sanayi ağalarının herşeyden önce kendi çıkarlarını düşündüklerini artık ortaokul çocukları bile bilmiyorlar mı? Üretimi toplum için değil, çıkarları için yaparlar, çıkarlarına elvermedi mi yapmazlar. Bunun en elle tutulur son örneği şu bizim boraks işi: ülkenin dağı taşı boraks, vermişiz elin sanayi ağalarına, işine elvermediği için çıkarmıyor. Bizimkilerine versek, işlerine elvermezse, çıkarırlar mı sanıyorsunuz? Yanılıyorsunuz: halka açık şirket söz konusu olunca, bu 'açıklığı' kurulmuş değil, kurulacak şirketlere 'inhisar ettirmek' istemeleri neden? Rasyonelliği yalnızca kendi çıkarları açısından düşünürler de ondan!

Fakat bu endüstri burjuvazisinin toplumsal tabiatıdır, elbette bütün toplumu kendi çıkarları çerçevesi içinde toparlamağa eğilecek; tehlikeli olan, siyasal yönetimlerin kendi kaderlerini garantiye almak amacıyla, bu hevese arka çıkması!... Tıpkı MGP'nin, DP'nin şu ara yapıp durdukları gibi. Ha bir de Satır'cılar var ki, onlar da sağcılık adına böylesi davranışları geçerli ve sağlam sanıyorlar, besbelli özeniyorlar. İyi ama, «bırakınız yapsın, bırakınız geçsin» düzeninin yerine, sosyal sigortalı, aile sigortalı, kamulaştırmalı bir reform düzenini öneren ve yeğleyen de Gaulle'e ne diyecekler? Solcu mu?

Bırakın Allah aşkına!

Gölgesinde» adlı büyük filmi de bulunan bir Sovyet Filimleri dizisi, Kanada filimleri ve Mc Laren, Yugoslav Canlı Resim Filimleri, Frank Capra'nın ve Chaplin'in güldürüleri, bu yılın Visconti dizisine paralel tam bir Antonioni retrospektifi, önümüzdeki yılın ilginç sanat olayları arasında yer alacak. Ticari dağıtıma giren filimlerle ilgili «İlk Gösteri Dizisi»ne bu yıl da devam edeceğiz. Ayrıca, şimdilik bir sürpriz olarak açıklamadığım başka gösterilerimiz de olacak. Kısaca, gene yüklü, gene bir festival yoğunluğunda bir kış geçireceğiz. Sergiler, konferanslar, diapozitif gösterileri, yayınlar gibi öbür çalışmalarımızı saymıyorum.

Ankara gösterilerine gelince, bu konu sürekli olarak gündemimizde. Önümüzdeki yıl için bazı umutlarımız var. Ama öbür yıla mutlaka faaliyete geçeceğiz.

insan ve Dünyası

